

EFFECTIEF KLASMANAGEMENT EN EEN VEILIG KLASKLIMAAT DAT LEREN ONDERSTEUNT

van grenzen stellen tot verbinden

Een inspiratiegids voor leerkrachten, schoolleiders
en andere onderwijsprofessionals

EFFECTIEF KLASMANAGEMENT EN EEN VEILIG KLASKLIMAAT DAT LEREN ONDERSTEUNT

van grenzen stellen tot verbinden

**Een inspiratiegids voor leerkrachten, schoolleiders en
andere onderwijsprofessionals**

2025

Elke Struyf, Debbie De Neve, An Leroy en Saskia Vets

Colofon

**Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt:
van grenzen stellen tot verbinden**

Een inspiratiegids voor leerkrachten, schoolleiders en andere onderwijsprofessionals

Auteurs

Elke Struyf
Debbie De Neve
An Leroy
Saskia Vets

Vormgeving en illustraties

SVH die'zain

Deze gids kwam tot stand met middelen van

Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs en Vorming.

En met dank aan

De leden van de stuurgroep die dit project opvolgden

De leden van de klankbordgroep voor hun waardevolle feedback

Alle deelnemers aan de focusgroepen, onderwijsprofessionals uit alle onderwijsniveaus voor hun waardevolle input:

Leerkrachten, leerlingenbegeleiders, zorgcoördinatoren, directeurs, leerondersteuners, CLB-medewerkers, lerarenopleiders en wetenschappers

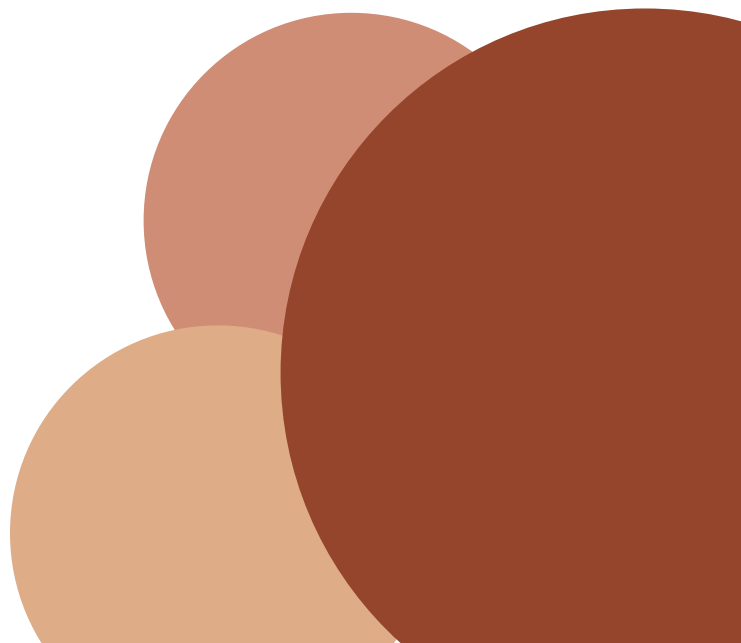
De tien deelnemende scholen aan het casestudie onderzoek voor de aangename samenwerking en hun inspirerende praktijkvoorbeelden

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Struyf, E., De Neve, D., Leroy, A., & Vets, S. (2025). *Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt: Van grenzen stellen tot verbinden (inspiratiegids)*. Universiteit Antwerpen en KdG Hogeschool.

INHOUDSTAFEL

Raamwerk klasmanagement	6
Een woordje uitleg bij het raamwerk	7
Leeswijzer	8
Klasmanagement vergt een schoolbrede aanpak.....	10
Theoretische onderbouwing.....	21
Vanuit onderzoek aan de slag met 9 bouwstenen voor effectief klasmanagement.....	29
BOUWSTEEN 1: Zet in op een positieve leerkracht-leerling relatie.....	30
BOUWSTEEN 2: Installeer duidelijke regels en routines	36
BOUWSTEEN 3: Begeleid socio-emotioneel leren	43
BOUWSTEEN 4: Werk herstelgericht	48
BOUWSTEEN 5: Reageer op ongewenst gedrag	54
BOUWSTEEN 6: Beheers je didactiek en vakkennis	60
BOUWSTEEN 7: Heb aandacht voor infrastructuur en inrichting.....	66
BOUWSTEEN 8: Geef cultureel responsief les	73
BOUWSTEEN 9: Betrek de ouders als partner	79
Tien inspirerende praktijkvoorbeelden	85
Aanbevelingen	95
Tot slot	98
Referenties	99
Over de auteurs.....	102

Welkom

'Help, mijn klas staat op stelten. Hoe kom ik met deze klasgroep weer tot lesgeven?'

'Hoe kan ik vriendelijk en streng tegelijk zijn?'

'Hoe kunnen we klasmanagement op schoolniveau aanpakken om leerkrachten in de klas zoveel mogelijk te ondersteunen?'

Zijn dit herkenbare vragen voor jou of je schoolteam? Ben je op zoek naar antwoorden? Je bent niet alleen! Uit internationaal onderzoek blijkt dat klasmanagement een uitdaging is die steeds groter wordt, ook in het Vlaamse onderwijs. Tegelijkertijd is klasmanagement een belangrijk onderdeel van lesgeven, aangezien een goede klasmanager veel effectieve lestijd wint. Daarom hopen wij jou en je schoolteam te inspireren met inzichten uit ons onderzoek geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. Hierbij richten we ons op lezers uit de onderwijspraktijk van het basis- en het secundair onderwijs op zowel klas- als schoolniveau. Eén van onze belangrijkste bevindingen is namelijk dat klasmanagement teamwerk is. Daarnaast leggen we de focus op zowel preventieve strategieën die leerlingen stimuleren om zich goed te gedragen, als op curatieve strategieën om problemen aan te pakken wanneer het toch misloopt. Maar de boodschap is wel: beter voorkomen dan genezen!

Klasmanagement is een hele uitdaging. We hopen dat deze gids jou en je schoolteam naast concrete handvatten ook inspiratie, goesting en optimisme biedt om verder met klasmanagement aan de slag te gaan.

Veel leesplezier!

RAAMWERK KLASMANAGEMENT

EEN WOORDJE UITLEG BIJ HET RAAMWERK

Na twee jaar onderzoek kwamen we tot dit raamwerk met negen relevante bouwstenen voor effectief klasmanagement. Om dit raamwerk te ontwikkelen startte het onderzoek met een uitgebreide literatuurstudie van internationale en Nederlandstalige literatuur. We gebruikten volgende omschrijving voor klasmanagement:

Klasmanagement verwijst naar het creëren van een omgeving die lesgeven en leren mogelijk maakt. Daarbij bestaat klasmanagement uit de combinatie van preventieve en curatieve maatregelen op school- en klasniveau, die bijdragen aan deze leeromgeving.

Na de literatuurstudie verzamelden we praktijkinzichten via gesprekken in focusgroepen, met leerkrachten, directeurs, leerondersteuners, CLB-medewerkers, lerarenopleiders en wetenschappers. Tot slot gingen we op zoek naar tien scholen die beleid voerden rond één of meerdere bouwstenen om zo inspirerende praktijkvoorbeelden rond klasmanagement te verzamelen. De praktijkvoorbeelden komen uit alle onderwijsniveaus, van kleuter tot secundair onderwijs.

In het wetenschappelijk rapport beschrijven we uitgebreid de resultaten van de literatuurstudie. Ben je op zoek naar literatuur rond één of meerdere specifieke bouwstenen, dan verwijzen we je graag door naar het wetenschappelijk rapport via deze link: <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/project/2021>.

Het raamwerk toont meteen de complexiteit en veelzijdigheid van het begrip klasmanagement. De negen bouwstenen, centraal in het midden, verwijzen naar concrete maatregelen en strategieën om klasmanagement te versterken. Aan elke bouwsteen kunnen jij en je schoolteam werken via preventieve en curatieve strategieën, die in wisselwerking staan met elkaar. Door zoveel mogelijk in te zetten op een preventieve basis van verbindende relaties, een duidelijke structuur en motiverende opdrachten, zullen er minder brandjes moeten geblust worden. Wanneer er toch problemen zijn en de school op een gepaste curatieve manier omgaat met moeilijke situaties, kan de school escalaties voorkomen. Zo ontstaat een dynamische wisselwerking van preventieve en curatieve strategieën, met de focus op preventie.

Wanneer er gesproken wordt over 'klasmanagement', legt men doorgaans de verantwoordelijkheid bij de leraar, die de klas 'in de hand moet houden' om een leerklimaat te creëren dat leren ondersteunt. De leerkracht heeft inderdaad een groot aandeel in de realisatie van de bouwstenen, maar toch leggen we in deze gids een grote verantwoordelijkheid bij het schoolteam. Effectief klasmanagement realiseer je immers via een schoolbrede aanpak, met een sterke schoolleiding, sterk teamwerk en met aandacht voor professionalisering op vlak van klasmanagement. Bovendien kan een school ook leerlingen aanleren om zelf verantwoordelijkheid te nemen bij bijvoorbeeld het eigen leerproces, wat ook bijdraagt tot het realiseren van klasmanagement.

Op basis van het onderzoek identificeerden we vier theoretische onderbouwingen die relevant zijn voor meerdere bouwstenen. Deze theoretische onderbouwingen plaatsen we onderaan in het raamwerk omdat ze inzicht geven in mechanismen waarop bepaalde bouwstenen functioneel zijn voor effectief klasmanagement. Klasmanagementmaatregelen dienen onder meer om taakgericht en gewenst gedrag bij leerlingen uit te lokken.

THEORETISCHE ONDERBOUWING VANUIT DE PSYCHOLOGISCHE EN PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

LEREN VAN GEDRAG

MOTIVATIE

GROEPSDYNAMIEK

FASE IN ONTWIKKELING

Gedragstheorieën geven ons inzicht in hoe gedrag aangeleerd en afgeleerd kan worden, door te belonen of te bestraffen. *Motivatietheorieën* leren ons meer over waarom leerlingen taakgericht gedrag vertonen of net niet. Vervolgens maken theorieën rond *Groepsdynamiek en interpersoonlijk gedrag* duidelijk hoe klasmanagement zich afspeelt in de interpersoonlijke relaties tussen leerlingen en leerkrachten: elke beslissing die de leerkracht neemt in de klas, heeft een effect op het gedrag van de leerlingen. Groepsdynamische processen spelen daarbij een grote rol. Tot slot vraagt klasmanagement een andere aanpak naargelang de *ontwikkelingsfase* waarin de leerling zich bevindt.

LEESWIJZER

Wat het doel is van de inspiratiegids ...en wat niet?

Het doel van deze inspiratiegids is om een raamwerk te presenteren dat de complexiteit en veelzijdigheid van effectief klasmanagement weergeeft en hiervoor negen bouwstenen overzichtelijk samenbrengt. We beschrijven deze beknopt op basis van de literatuur, aangevuld met praktijkvoorbeelden. Het is niet de bedoeling om een diepgaande cursustekst aan te bieden over alle afzonderlijke elementen uit het raamwerk. Met de beknopte omschrijvingen willen we jou en je schoolteam vooral inspireren en aanmoedigen om zelf met het raamwerk aan de slag te gaan. We zien het raamwerk als vertrekpunt voor doelgerichte en meer diepgaande professionalisering.

Opbouw van de inspiratiegids

Schoolbrede aanpak

In deze inspiratiegids staan we eerst stil bij het belang van een schoolbrede aanpak voor klasmanagement. We gaan in op de verantwoordelijkheid van leerkrachten om effectief klasmanagement te realiseren, en op de rol die ook leerlingen spelen. Vervolgens vind je concrete voorbeelden van hoe je in je schoolbeleid aandacht kan hebben voor klasmanagement, hoe je dit beleid datagestuurd kan evalueren, hoe je van klasmanagement een team effort kan maken en hoe je doordacht kan inzetten op professionalisering.

Theoretische onderbouwing

Nadien lichten we theorieën toe die het raamwerk van onderuit onderbouwen. Wil je meer te weten komen over welke principes uit theorieën over gedrag, motivatie, groepsdynamiek en interpersoonlijk gedrag en ontwikkelingspsychologie relevant zijn voor klasmanagement? Dan kan je dit onderdeel doornemen. Deze algemene theoretische principes onderbouwen bovendien hoe je effectief klasmanagement verwezenlijkt via de bouwstenen in de kern van het raamwerk.

Negen bouwstenen met praktijkvoorbeelden en reflectievragen

De negen bouwstenen illustreren we met praktijkvoorbeelden uit het basis- en secundair onderwijs. We willen jou en je schoolteam aanmoedigen om inspiratie op te doen uit de voorbeelden en zelf de transfer te maken naar het eigen onderwijsniveau en de eigen onderwijscontext. Veel praktijkvoorbeelden hebben immers een grote meerwaarde wanneer ze worden geïmplementeerd op schoolniveau. Daarom willen we niet alleen leerkrachten inspiratie bieden voor hun klaspraktijk, maar vooral het hele schoolteam motiveren om er samen mee aan de slag te gaan.

9 BOUWSTENEN

LEERKRACHT-LEERLING RELATIE

REGELS EN ROUTINES

SOCIO-EMOTIONEEL LEREN

HERSTELGERICHT WERKEN

OMGAAN MET ONGEWENST GEDRAG

DIDACTIEK EN VAKKENNIS

INFRASTRUCTUUR EN INRICHTING

CULTUREEL RESPONSIEF LESGEVEN

OUDER ALS PARTNER

Bij de beschrijving van het raamwerk verwijzen drie pictogrammen telkens naar (1) inzichten uit onderzoek beschreven in de literatuur, (2) naar de concrete praktijkvoorbeelden die we observeerden in het casestudie onderzoek of die aangebracht werden in de focusgroepen en (3) naar reflectievragen. We geven graag mee dat de praktijkvoorbeelden illustraties zijn van evidence-informed klasmanagementstrategieën uit de literatuurstudie, maar niet onderworpen werden aan een impactmeting. We doen daarom bewust geen uitspraken over de effectiviteit van elke afzonderlijke praktijk.

ONDERZOEK UITGELICHT

Deze inspiratiegids is onderbouwd vanuit onderzoek. Bij de beschrijvingen van de bouwstenen geven we in 'Onderzoek uitgelicht' meer toelichting over de effectiviteit van een bepaalde praktijk of relevante tips die uit onderzoek naar voor komen.

PRAKTIJKVOORBEELD

Bij 'Praktijkvoorbeeld' lees je inspirerende voorbeelden van de deelnemers aan de focusgroepen of concrete acties uit één of meerdere scholen uit het casestudie onderzoek.

REFLECTIE

De rubriek 'Reflectie' bevat vragen om over na te denken als individuele leerkracht en om over van gedachten te wisselen met het hele schoolteam.

We delen daarnaast een samenvattende beschrijving van de praktijken die we in de tien scholen (cases) hebben geobserveerd. We bezochten vijf basisscholen en vijf secundaire scholen. We geven van elke case een korte samenvatting met een QR-code naar de uitgebreide beschrijving van de case. Ben je geïnteresseerd welke stappen scholen hebben doorlopen om werk te maken van één of meerdere bouwstenen van klasmanagement? Dan kan je dit onderdeel raadplegen. In deze uitgebreide beschrijving vind je meer informatie over de schoolcontext, de visie van waaruit de school werkt en de aanleiding om nieuwe praktijk(en) te implementeren. We geven er ook meer details met afbeeldingen die we relateren aan een of meerdere bouwstenen uit het raamwerk 'Effectief klasmanagement'. We eindigen deze praktijkgids met aanbevelingen voor de praktijk en het beleid en sluiten af met een reflectieopdracht over alle bouwstenen heen.

KLASMANAGEMENT VERGT EEN SCHOOLBREDE AANPAK

Effectief klasmanagement vraagt om een aanpak op niveau van de school. Daarbij zijn leerkrachten, leerlingen en het schoolteam voor een schoolbrede aanpak, belangrijke actoren.

Rol van de leerkrachten in klasmanagement

De verantwoordelijkheid van de leerkracht voor effectief klasmanagement is tweeledig: enerzijds is het de taak van de leerkracht om samen met alle collega's één schoolbrede aanpak rond klasmanagement uit te dragen, samen te werken, en elkaar te ondersteunen. Anderzijds heeft de leerkracht de leiding over hoe het er in de klas aan toegaat. Daarbij spelen de overtuigingen en mentale ingesteldheid van de leerkracht een grote rol.

Mentale ingesteldheid van de leerkracht: wees alert en neem het niet persoonlijk

Marzano (2010) vond via zijn onderzoek naar klasmanagement vier fundamentele strategieën met een aantoonbaar positief effect op het gedrag van leerlingen: (1) regels en routines, (2) omgaan met ordeverstoring gedrag, (3) relatie leerkracht-leerling en (4) de mindset van de leerkracht. Deze laatste bleek de belangrijkste: als de mindset van de leerkracht goed zit, treedt er 40% minder ordeverstoring gedrag op in de klas. Volgens zijn beschrijving bestaat de mindset van de leerkracht uit twee essentiële componenten: alertheid en emotionele objectiviteit. Alertheid gaat over een staat van opmerkzaamheid waarin leerkrachten zich te allen tijde bewust zijn van wat er zich op iedere plek in de klas afspeelt en hier ook onmiddellijk op reageren. Dat doe je onder meer door constant je oog over de groep te laten gaan, oogcontact te maken, rond te lopen in de klas en in de buurt te gaan staan van leerlingen die de orde dreigen te verstoren. Emotionele objectiviteit betekent dat de leerkracht altijd een professionele houding aanneemt waarbij die rustig, zelfverzekerd en beheerst voor de klas staat, ook als leerlingen (zeer) ongewenst gedrag stellen. Je ziet het als leerkracht ook niet als een persoonlijke aanval wanneer leerlingen je les verstoren. Wanneer het ongewenst gedrag van een leerling toch persoonlijk binnenkomt, bewaar je je professionaliteit door de leerling beheerst aan te spreken: *'Dit is niet oké. We hebben het hierover om vier uur, na de les.'* Dat geeft ook jou als leerkracht tijd om de gemoederen te laten zakken en na te denken wat je precies met de leerling wil bespreken of welke gevolgen je wil geven. Bovendien behoud jij de regie: de leerling heeft je niet van slag gekregen, en jij bepaalt wanneer en hoe het conflict met die leerling wordt vervolgd.

Opvattingen van de leerkracht spelen een grote rol in klasmanagement

Daarnaast bestudeerde Drang (2011) de opvattingen van de leerkracht ('teacher beliefs') die een rol spelen bij klasmanagement. Daaruit blijkt dat verschillende overtuigingen die een leerkracht heeft over klasmanagement, zijn aanpak in klasmanagement beïnvloeden: overtuigingen over hoe een stimulerend leerklimaat eruit ziet en hoe je dat als leerkracht creëert (bv. streng straffend optreden of net niet), opvattingen over wat goed klasmanagement is en hoe een klasgroep zich dient te gedragen, causale attributies (oorzaken die de leerkracht toeschrijft aan klasmanagementproblemen) en kennis over klasmanagement. Een deel van deze overtuigingen bepaalt ook het gevoel van zelfeffectiviteit van leerkrachten over hun klasmanagement: in welke mate ze zichzelf in staat voelen om effectief klasmanagement te verwezenlijken. Wanneer je klasmanagement (anders) wil aanpakken, kan het zinvol zijn om individueel of als team te reflecteren over deze 'teacher beliefs'. Op basis daarvan kan je als leerkracht of als schoolteam maatregelen nemen om bijvoorbeeld kennis bij te schaven en opvattingen over hoe een klas zich dient te gedragen gelijk stemmen. Benadrukken dat leerkrachten écht een verschil maken, blijft noodzakelijk.

Rol van de leerlingen in klasmanagement

Hattie en Anderman (2013) onderzochten indicatoren die het leren en de leerprestaties van leerlingen beïnvloeden. Zij selecteerden daarbij niet alleen indicatoren die zich bij de leerkracht, de klas, de school en het curriculum bevinden, maar ook diverse indicatoren bij de leerlingen zelf. Hun betrokkenheid, motivatie, gevoel van zelfeffectiviteit, vriendschappen, persoonlijke kenmerken (bv. eigen waarden, overtuigingen, eventuele leer- of gedragsmoeilijkheden) ... Ook elementen uit de thuiscontext van leerlingen blijken erg belangrijk, zoals de thuisomgeving, de socio-economische status en culturele achtergrond, de mate van ouderbetrokkenheid en school-ouder partnerschap. Al deze diverse kenmerken hebben effect op het leerproces en schoolresultaten van leerlingen en zorgen daardoor in elke klasgroep voor de nodige uitdagingen op vlak van klasmanagement. Het doel van klasmanagement is immers om alle leerlingen maximaal tot leren te brengen en daarbij is de ene klas gemakkelijker te managen dan de andere. In dat laatste geval spreekt men over moeilijke of uitdagende klasgroepen die extra aandacht vragen op vlak van klasmanagement. In de negen bouwstenen in de kern van het raamwerk, beschrijven we diverse strategieën die daarbij kunnen helpen. Verschillende van deze bouwstenen gaan ook in op strategieën die inspelen op de verantwoordelijkheid van leerlingen.

Schoolbrede aanpak met sterke schoolleiding, teamwerk en aandacht voor professionalisering

Op basis van het literatuuronderzoek identificeren we eveneens drie kenmerken van een schoolbrede aanpak voor effectief klasmanagement: sterke schoolleiding, teamwerk en professionalisering. In wat volgt lichten we die drie kenmerken verder toe op basis van de inzichten uit de literatuur en illustreren we die via concrete praktijkvoorbeelden uit het casestudie onderzoek.

Sterke schoolleiding

Doe aan gedeeld leiderschap vanuit een sterke schoolvisie

In de literatuur verwijst men naar gedeeld leiderschap als 'het delen van leiderschapsfuncties binnen het 'leidinggevend team' (i.e. een groep van mensen met formele leidinggevende rollen binnen de school zoals de directeur, adjunct-directeur, graadcoördinator, zorgcoördinator, etc.)' (Vekeman et al., 2020). Gedeeld leiderschap bestaat zowel uit het delen van verantwoordelijkheden binnen het leidinggevend team, als het delen van verantwoordelijkheden met leerkrachten. Volgens het kernprofiel voor schoolleiderschap dat door de Vlaamse Overheid werd opgesteld (Vlaamse Overheid, 2022) evolueren steeds meer scholen naar deze vorm van leiderschap. Wanneer verschillende personeelsleden in een school samen leiderschapstaken opnemen, wordt de leiderschaps capaciteit van het systeem als geheel versterkt.

PRAKTIJKVOORBEELD

In alle cases vinden we gedeeld leiderschap terug. We illustreren het gedeeld leiderschap aan de hand van enkele voorbeelden.

- In basisschool Ursulinen Mechelen stelde de directeur bij de start van zijn schoolleiderschap meteen een vierkoppig beleidsteam samen: een coördinator lagere school (is ook deeltijds leerkracht), een coördinator kleuterschool (is ook deeltijds leerkracht) en een zorgcoördinator. Wekelijks overlegt het beleidsteam, en maandelijks is er zowel een teamoverleg met alle leerkrachten uit het lager, geleid door de coördinator lagere school als een teamoverleg met alle kleuterleerkrachten, geleid door de coördinator kleuterschool. Effectief klasmanagement vraagt om een betrokkenheid van het team in beleidskeuzes en evaluatie van het beleid. Daarnaast wordt ook de ouderraad sterk betrokken bij beslissingen op niveau van de school.
- In secundair onderwijs LAB Sint-Niklaas nemen twee directeurs en een gemotiveerd lerarenteam samen de leiding. Het team beslist, waarbij iedere stem gelijkwaardig is en waarbij alle leden van het team gezamenlijk verantwoordelijkheid opnemen voor het uitvoeren van genomen beslissingen. Schoolregels en -routines stellen zij bijvoorbeeld samen op met het hele team, waardoor leerkrachten zich ten volle engageren om erop toe te zien dat deze worden nageleefd. Ze hebben deze samen beslist, ze voeren deze dus ook samen uit.

Heb aandacht voor klasmanagement vanuit het schoolbeleid

Onderzoekers pleiten voor een gedragsbeleid zowel preventief als curatief op niveau van de school. Preventief wil zeggen dat de school inzet op het bevorderen van het algemene leer- en leefklimaat opdat er zich zo min mogelijk incidenten voordoen en zoveel mogelijk tijd kan gaan naar leren. Het gaat dan over duidelijke schoolregels en routines maar ook andere praktijken die vanuit het schoolbeleid worden gevraagd om in alle klassen/lessen op te nemen. Deze schoolbrede praktijken die gekoppeld zijn aan verschillende bouwstenen van het raamwerk versterken klasmanagement. Daarom benadrukken onderzoekers in het schoolbeleid: (1) aandacht voor diversiteit, (2) een schoolbrede didactische aanpak die zich richt op het bevorderen van zelfstandig leren en differentiatie, en (3) een aanpak rond herstelgericht werken om positieve relaties op school te versterken (zie respectievelijk Bouwsteen 8: Cultureel responsief lesgeven, Bouwsteen 6: Didactiek en vakkennis en Bouwsteen 4: Herstelgericht werken).

PRAKTIJKVOORBEELD

Bij sterk leiderschap hoort een sterke schoolvisie van waaruit klasmanagementpraktijken worden ingevoerd. Dat zien we in de praktijkvoorbeelden uit het casestudie onderzoek: alles wat de scholen doen om klasmanagement te versterken, hangt samen met hun schoolvisie. Alle bestudeerde praktijken worden via gedeeld leiderschap ingebed in het schoolbeleid en ondergaan steeds een groeiproces: een proces waarbij het schoolteam zich laat inspireren, waarbij de draagkracht wordt afgetoetst bij het team, de transfer wordt gemaakt naar de eigen schoolcontext en onderwijsniveau, en de praktijk wordt ingebed in het schoolbeleid zodat ze in lijn ligt met de schoolvisie.

- Secundaire school LAB Sint-Niklaas werkt volledig vanuit de LAB-schoolvisie die onder meer gericht is op zelfregulerend leren. Daarvoor bouwden ze infrastructuur met open werkruimtes voor zelfstandig werk, voegden ze lesuren 'zelfstandig werk' aan het lessenrooster toe, stemmen ze het aantal uren zelfstandig werk af op het gepersonaliseerde leertraject dat leerlingen hebben en krijgen leerlingen individuele coaching in zelfregulerende vaardigheden.
- Basisschool St-Pieters Mechelen richt zich in haar visie sterk op het bieden van rijke kansen voor alle leerlingen. Ze hebben daarom werkgroepen 'kansenbevordering en diversiteit' en 'verbindend schoolklimaat' die de leiding nemen in het uitwerken van initiatieven rond deze thema's. Bovendien richten ze zich vanuit hun visie sterk op het verbinden van leerlingen en ouders aan de school. Het beleid wordt daarom sterk ondersteund door de brugfiguur die voltijds voor de school werkt. Zij leidt de werkgroep 'kansenbevordering en diversiteit' en diverse initiatieven om ouders bij de school te betrekken.

Daarnaast helpen schoolbrede procedures volgens onderzoekers ook om problemen op een gepaste manier aan te pakken. Bijvoorbeeld procedures over het belonen of bestraffen van gedrag en over de begeleiding van leerlingen waar gedragsverandering nodig is.

PRAKTIJKVOORBEELD

Scholen uit het casestudie onderzoek hebben een aanpak voor klasmanagement vanuit het schoolbeleid, met schoolbrede procedures voor het omgaan met ongewenst gedrag.

- Basisschool buitengewoon onderwijs Futura Geluwe werkte op schoolniveau een duidelijk gedragsbeleid uit waarbij teamwork een vereiste is. Preventief implementeerde Futura Geluwe enkele praktijken op schoolniveau om zoveel mogelijk op maat van de leerling te werken (bv. lessen rond weerbaarheid, zelfstandig werken met planners zodat leerkrachten meer ruimte hebben voor individuele ondersteuning). Ook om problemen aan te pakken en te voorkomen dat ze escaleren, werkte Futura Geluwe enkele schoolbrede procedures uit: wanneer het moeilijk loopt, komt eerst de leerkracht uit de partnerklas mee ondersteunen of volgt de leerling die moeilijk gedrag vertoont een lesuur mee in de partnerklas. Wanneer de leerling niet in de klas kan blijven, gaat de leerling in time-out buiten de klas en wordt hij indien nodig opgevangen door de orthopedagoog, psycholoog of leerlingbegeleider (hulp wordt opgeroepen door de leerkracht via een drukknop of een bericht via de gsm). Samen bereiden ze in dat geval een herstelgesprek voor, vooraleer de leerling terug naar de klas gaat.
- Pius X Antwerpen en ZAVO Zaventem zijn beide grote secundaire scholen met elk een beleidsteam van meerdere directeurs, leerlingenbegeleiders (ZAVO) of zorgcoördinatoren (Pius X). Beide scholen stellen een zeer duidelijk gedragsbeleid voorop dat aangeeft wanneer de leerkrachten aan zet zijn om een moeilijke situatie aan te pakken (eventueel met steun van zorgteam, leerlingenbegeleiding of directeur), en bij welke situaties de directie het volledig overneemt. Bij ernstig ongewenst gedrag bepaalt de directie samen met de leerlingenbegeleiding of het zorgteam immers de volgende stappen: gesprekken met de leerling, de ouders, bepalen welke gevolgen of ondersteuning de leerling krijgt.

Ondersteun startende leerkrachten met aanvangsbegeleiding

Klasmanagement is een grote uitdaging, zeker voor startende leerkrachten. Bovendien komen startende leerkrachten vaak in uitdagende contexten terecht (moeilijke klasgroepen, scholen met een sociaal kwetsbaar leerlingenpubliek) waar goede klasmanagementvaardigheden extra belangrijk zijn. Onderzoek toont het belang aan om te investeren in aanvangsbegeleiding van bij de start en professionalisering aan te moedigen. Dat kan bijvoorbeeld door...:

- ...startende leerkrachten te koppelen aan een ervaren mentor-leerkracht. Zo worden startende leerkrachten begeleid door iemand met veel ervaring die de school goed kent. Starters goed opvangen via mentorschap kan ook de cohesie in het team versterken.
- ...professionele leergemeenschappen¹ te organiseren in functie van klasmanagement. Dat kan in de school of over scholen heen (bv. scholen van dezelfde scholengroep/-gemeenschap). Deze professionele leergemeenschappen dienen om ervaringen rond klasmanagement met elkaar te delen en te onderzoeken hoe klasmanagement nog beter kan. Bijvoorbeeld door moeilijke klasdynamieken te bespreken en samen te zoeken naar oplossingen. Of door lesvoorbereidingen voor te leggen aan collega's en er constructieve feedback op te vragen.

Werk datagestuurd

Het is de taak van de schoolleiding om in het kader van kwaliteitszorg datagestuurd werken in te bedden in het schoolbeleid. In functie van klasmanagement gaat het niet alleen over het bijhouden van cijfers van leerprestaties om daar didactisch op af te stemmen en het tegemoet komen aan leernoden, maar ook over het bijhouden van leerlingendata over gedrag: het aantal keer dat leerlingen te laat komen, het aantal keer dat leerlingen in time-out gaan of bij de leerlingbegeleiding terecht komen, welke schoolregels er overtreden worden, enzovoort. Via deze data kan er meer op maat van de leerling gewerkt worden (bv. een leerling die vaak uit de les gezet wordt extra begeleiden), maar er kunnen ook sociale of gedragsdoelen worden geïdentificeerd op schoolniveau (bv. er vanuit het beleid voor zorgen dat minder leerlingen uit de les gezet worden). Op die manier kan datagestuurd werken helpen om op basis van de geïdentificeerde sociale of gedragsdoelen, doelgericht op zoek te gaan naar evidence-informed praktijken om het klasmanagement te verbeteren.

PRAKTIJKVOORBEELD

Sommige scholen verzamelen data om hun beleid te evalueren:

- De secundaire school Visitatie Mariakerke stelde enkele indicatoren voorop waar ze met de implementatie van hun nieuwe project in wilden verbeteren: minder leerlingen die uit de les worden gezet, minder nablijven, minder laatkomers, minder functioneringsgesprekken, enzovoort. Cijfers hieromtrent houdt de school nauwgezet bij. Na één jaar al merken ze via deze cijfers een enorme verbetering (bv. slechts vier keer werd een leerling uit de les gezet in het eerste semester, terwijl dat voordien zo'n 75 keer gebeurde).
- Ook basisschool Ursulinen Mechelen houdt systematisch data bij van het aantal incidenten. Op basis van de evaluaties die ze doen bij leerlingen, leerkrachten en ouders doorheen het jaar, stellen ze een jaarlijks actieplan op. Een van de doelen is om elk jaar het aantal incidenten te doen afnemen met 50%. Hoewel die daling met 50% niet elk jaar lukt, slaagt Ursulinen Mechelen er wel in om het aantal incidenten jaar na jaar sterk te doen dalen. Bovendien stellen zij met het team 'Interne kwaliteitszorg' elk jaar doelen op voor het volgende jaar, die ze ook datagestuurd opvolgen en evalueren.
- Buitengewone basisschool Futura Geluwe houdt de time-outs systematisch bij: telkens wanneer een leerling in time-out wordt geplaatst, scannen leerkrachten een QR-code om de time-out van de leerling te registreren. Deze data gebruikt Futura Geluwe vooral om leerlingen individueel op te volgen: zijn er leerlingen die regelmatig in time-out zitten? Is dat gelinkt aan bepaalde omstandigheden?

¹ Een professionele leergemeenschap is een groep met leden uit het schoolteam (bv. leerkrachten, directie, zorgondersteuners) die samenwerken om de onderwijskwaliteit op school te verbeteren. Ze delen kennis met elkaar, reflecteren samen over hun praktijkervaringen, en onderzoeken samen naar nieuwe methoden om de praktijk te versterken.

PRAKTIJKVOORBEELD

Naast het bijhouden van cijfermatige leerlingendata, verzamelen scholen ook op andere manieren data om hun beleid te evalueren. Zo doen sommige scholen bevragingen bij leerlingen, leerkrachten en/of ouders, en gerichte evaluatiemomenten.

- Pius X Antwerpen organiseerde bijvoorbeeld een bevraging bij leerkrachten, leerlingen en ouders over gsm-gebruik op school en ontwikkelde op basis daarvan hun beleid. Daarnaast maakt Pius X Antwerpen, maar ook LAB Sint-Niklaas gebruik van de Appwel bevragingen van PXL Hogeschool over het welbevinden op school. Met deze data kunnen scholen het welbevinden van leerlingen evalueren en op basis daarvan eventueel hun beleid bijsturen.
- ZAVO Zaventem roostert op specifieke momenten alle leerkrachten vrij via afstandsonderwijs voor de leerlingen. Deze momenten gaan enerzijds naar teamoverleg en het samen voorbereiden van projecten, maar anderzijds ook naar evaluatie. Zo organiseert ZAVO gerichte evaluatiemomenten met het voltallige lerarenteam, opgesplitst in groepen die elk als professionele leergemeenschap aspecten van het beleid evalueren.
- Basisschool GAFF! Aalst last elk trimester een evaluatie in per unit (leerkrachten die in teamteaching aan dezelfde grote groep leerlingen lesgeven). Futura Geluwe evalueert de implementatie van een nieuwe praktijk dan weer met alle leerkrachten samen tijdens de personeelsvergaderingen.
- Basisscholen Ursulinen Mechelen, St-Pietersschool Mechelen, GAFF! Aalst en Jenaplanschool de Feniks Gent doen tot slot ook een beroep op de leerlingenraad en de ouderraad om hun beleid te evalueren.

In een veranderende maatschappelijke context is een schoolbeleid nooit af ...

In een steeds veranderende maatschappelijke context, is een schoolbeleid nooit af. Invloeden zoals digitalisering, stijgende diversiteit en nieuwe vormen van autoriteit, maken dat het onderwijs en dus ook klasmanagement, steeds mee moet met z'n tijd en context.

PRAKTIJKVOORBEELD

Dat invloeden uit de maatschappelijke context maken dat scholen bepaalde klasmanagementpraktijken implementeren, illustreren volgende voorbeelden uit de cases:

- Scholen ervaren sterk hoe autoriteit verandert. Sommige scholen zoals Bubao Futura, ZAVO Zaventem en Pius X Antwerpen professionaliseerden zich in Nieuwe Autoriteit² en zetten sterk in op de principes die daarbij horen. Zo zetten deze scholen sterk in op het vormen van een steunnetwerk. Het schoolteam samen, met ouders en met andere belangrijke betrokken volwassenen, een netwerk vormen om de leerling zo goed mogelijk te ondersteunen. Daarnaast wordt er in de meeste cases sterk geïnvesteerd in herstelgericht werken, dat een centrale plaats heeft in de visie van Nieuwe Autoriteit. De aanwezigheid van deze methodiek toont dat scholen op een andere manier omgaan met het ongewenst gedrag van leerlingen: te allen tijde de relatie vooropstellen, in verbinding blijven of de verbinding herstellen (in plaats van de relatie te verbreken door leerlingen weg te sturen en te straffen in de traditionele autoriteit).
- Ook de maatschappelijke context maakt dat scholen initiatieven nemen in functie van klasmanagement of het algemene schoolklimaat om met groeiende diversiteit om te gaan. Scholen investeren bijvoorbeeld extra in het verbinden van verschillende culturen door bv. jongerencoaches aan te nemen (Pius X Antwerpen en ZAVO Zaventem), samen te werken met een imam (Ursulinen Mechelen) of een brugfiguur onder de arm te nemen (St-Pietersschool Mechelen).
- Een stijgende talige diversiteit en een diversiteit in ondersteuningsnaden maakt dat scholen kiezen voor teamteaching en/of de implementatie van planners of zelfstandig werk, zodat leerkrachten meer ruimte hebben voor differentiatie en individuele ondersteuning (bv. Futura Geluwe, GAFF! Aalst).
- Ook een digitaliserende maatschappij zet scholen tot nadenken over hun beleid. Jenaplanschool de Feniks zag bijvoorbeeld kansen om online leerplatformen te gebruiken in functie van differentiatie, een belangrijk aspect van hun didactische aanpak waarbij ze lesgeven aan leerlingen van verschillende leerjaren samen. Ook LAB Sint-Niklaas maakt gebruik van een digitale leeromgeving in functie van zelfstandig werk en differentiatie. Elke leerling heeft een laptop van de school waar ze in een digitale leeromgeving, afgestemd op hun gepersonaliseerd leertraject, al hun taken, vakken, uurroosters terugvinden. In Bubao Futura en LAB Sint-Niklaas worden bovendien instructiefilmpjes gebruikt om leerlingen die weinig instructie nodig hebben, snel op weg te helpen.

² Nieuwe autoriteit is een basishouding van waaruit men op zoek gaat naar het verbindende tussen opvoeder en kind om zo de relatie tussen beiden te verbeteren en wederzijds respect te installeren. De grondlegger van Nieuwe Autoriteit is psycholoog Haim Omer.

Bovenstaande voorbeelden illustreren dat een schoolbeleid steeds in beweging is. Voortdurend evalueren scholen hun huidig beleid en zoeken ze mogelijkheden om het te verbeteren. Een tip die alle scholen daarbij meegeven is: *'Verandering is een proces. Neem de tijd om te groeien en zaken uit te proberen.'*

Teamwerk

Pak klasmanagement aan als team

Klasmanagement is teamwerk. Stel samen als team schoolregels op en handhaaf ze samen, kom samen tot procedures over omgaan met (on)gewenst gedrag die aansluiten bij de schoolvisie, ontwikkel samen ondersteuningsmaatregelen, enzovoort. Dat houdt in dat zowel de schoolleiding haar rol opneemt in het bevorderen van effectief klasmanagement, maar ook dat het team het schoolbeleid rond klasmanagement samen uitdraagt.

PRAKTIJKVOORBEELD

Alle scholen uit het casestudie onderzoek benadrukken teamwerk als voorwaarde voor effectief klasmanagement waarbij procedures uitgewerkt worden om als team in te zetten op klasmanagement.

- Basisschool GAFF! Aalst koos in functie van klasmanagement voluit voor teamteaching. Ze staan permanent als team voor de klas om zoveel mogelijk op maat van de leerling te werken en op die manier zoveel mogelijk problemen te voorkomen. Bovendien kunnen leerkrachten in situaties met moeilijk gedrag zeer goed op elkaar rekenen: de ene leerkracht houdt zich bezig met het oplossen van de situatie terwijl de andere leerkracht verder gaat met de les.
- De secundaire school Pius X Antwerpen houdt de deur van het zorgteam en de directie open, niet alleen voor leerlingen maar ook voor leerkrachten: wanneer een leerkracht een moeilijke klassituatie heeft meegemaakt, kan hij bij het zorgteam of bij de directie terecht voor ondersteuning. Desnoods springt de directie zelfs bij om een klas over te nemen en regelmatig bereidt het zorgteam een herstelcirkel voor. Ook leerkrachten zijn er onderling voor elkaar. Of een leerling al dan niet een begeleidingskaart (volgkaart voor gedrag) krijgt, beslist de klassenraad samen. In dat geval begeleiden alle leerkrachten de leerling samen met het zorgteam, onder meer door de leerling feedback te geven en via individuele gesprekken volgens de principes van verbindende communicatie. Er is helemaal geen schroom in het team om moeilijkheden met klasmanagement te delen en om hulp te vragen. Ze staan er immers samen voor, als team.

Draag samen de schoolvisie uit, zet je samen op één lijn achter de schoolregels en wees samen verantwoordelijk voor alle leerlingen.

- In Jenaplanschool De Feniks in Gent zet het team zich samen achter de Jenaplan visie. Daarbij is 'We zijn samen verantwoordelijk voor alle leerlingen', de ingesteldheid. Alle leerkrachten doen tijdens de speeltijden samen toezicht en tijdens de middag zijn ze allemaal vrij voor overleg, omdat de opvang van Stad Gent het middagtoezicht doet. Door zoveel samen te zijn, vormen ze een hecht team dat zaken snel met elkaar bespreekt.
- In secundaire scholen LAB Sint-Niklaas en Visitatie Mariakerke kiest men voor een (kern)team van leerkrachten dat altijd samen aanwezig is voor alle leerlingen van één leerjaar, en samen verantwoordelijk is voor al die leerlingen. Hierdoor versterken ze niet alleen hun band met elkaar, maar ook met de leerlingen, wat ook een positieve impact heeft op hun autoriteit. Ze vormen als het ware één (deel)gemeenschap: de leerlingen van één leerjaar en het kernteam van leerkrachten dat aan hen lesgeeft.
- Een zorgzaam en gemotiveerd team dat samen verantwoordelijk is voor alle leerlingen en samen de schoolvisie uitdraagt, is ook wat de St-Pietersschool in Mechelen aanhaalt als essentieel voor effectief klasmanagement. Dat maken zij duidelijk met hun negen Gouden Schoolregels voor het team. In deze teamregels engageert het team zich onder meer om elkaar feedback te geven, elkaars grenzen te bewaken en elkaar te respecteren als gelijkwaardige collega's. Ze zetten zich in om positief en constructief met elkaar om te gaan, samen de schoolvisie uit te dragen, te bouwen aan een sfeer van vertrouwen en om elkaar te ondersteunen.

PRAKTIJKVOORBEELD

Om een team goed te doen draaien zijn momenten nodig waarop het team samenkomt, zowel formeel als informeel. Naast de klassieke overlegmomenten tonen verschillende scholen originele initiatieven om teamoverleg in te roosteren. Bovendien is het voor leerkrachten in alle cases evident om bij elkaar in de klas binnen te komen, om tijdens de speeltijden en tijdens de middagen samen te zitten, tussen lessen door elkaar aan te spreken en op lesvrije momenten samen te overleggen.

- Teamoverleg wanneer leerlingen afstandsonderwijs volgen: in ZAVO Zaventem werken leerlingen afhankelijk van hun leerjaar op specifieke momenten doorheen het jaar (1e graad) of zelfs wekelijks (2e en 3e graad) in afstandsonderwijs. Dat geeft leerkrachten de ruimte om met elkaar te overleggen, zaken op schoolniveau samen te evalueren of om aan professionalisering te doen. Ook in LAB Sint-Niklaas werken leerlingen elke donderdagnamiddag van thuis (Lab@home) zodat het team die namiddag samen kan komen.
- Pius X Antwerpen zet erg in op een open overlegcultuur door de organisatie van informele teamactiviteiten, op een avond of in het weekend. Het team leert elkaar op die manier goed kennen, wat tot een basisvertrouwen leidt om elkaar te ondersteunen in moeilijke klasmanagementsituaties.
- LAB Sint-Niklaas organiseert, tijdens twee weken in augustus en één week rond hemelvaart, een 'Summer Camp' en 'Boost Camp', waarop leerkrachten samen zijn als team, enerzijds voor professionalisering, anderzijds voor teambuilding en teamoverleg.

Professionalisering

Promoot en faciliteer professionalisering

Professionalisering wordt in de literatuur beschreven als een essentiële voorwaarde voor effectief klasmanagement. Uit internationaal onderzoek blijken de belangrijkste kenmerken van effectieve professionalisering:

- Een inhoudelijke focus die voortbouwt op de voorkennis en afgestemd is op de leer- en ontwikkelingsnoden van leerkrachten. De inhoud en het proces van professionele ontwikkeling is betekenisvoller voor leerkrachten wanneer ze beantwoorden aan de noden en interesses die ze zelf aangeven.
- Actieve werkvormen, samen leren, met oefenkansen om nieuwe kennis en ideeën toe te passen in de eigen klas.
- Gebaseerd op wetenschappelijke kaders en evidence-informed praktijken die een duidelijke visie scheppen van hoe ze in de praktijk worden gehanteerd (bv. via observaties van collega-leerkrachten die zulke praktijk al implementeerden, via video's, opleidingen, enzovoort).
- Er is tijd om te leren, te oefenen, feedback te krijgen, te implementeren en te reflecteren. Professionele ontwikkeling blijft dus niet bij één opleidingsmoment, maar er wordt op de lange termijn mee aan de slag gegaan. Leerkrachten krijgen coaching en ondersteuning van experts (bv. van mentors of coaches binnen het team die specifieke expertise hebben in bepaalde thema's). Er is frequent ingeroosterde tijd om te reflecteren en feedback te krijgen over praktijken die via professionalisering worden aangereikt.

PRAKTIJKVOORBEELD

Verschillende scholen voorzien zelf inhoudelijke vormingen rond thema's waar nood aan is.

- Pius X Antwerpen voorziet zelf vorming rond verbindende communicatie en herstelgericht werken. Dankzij hun lange traditie in dit thema heeft het team hier al zeer veel expertise in opgebouwd. Vooral de leden van het zorgteam leiden startende leerkrachten op in deze methodiek.
- Visitatie Mariakerke voorziet zelf vormingen in klasmanagement. Ze werken daarbij met concrete casussen, afgestemd op de uitdagende context als diverse stadsschool. Alle startende leerkrachten worden verwacht deze vormingen bij te wonen.
- Sint Maria Geel heeft een sterk en multidisciplinair zorgteam dat onder de middag professionalisering voorziet rond onderwerpen waar nood aan is op school. Leerkrachten kiezen zelf of ze hieraan deelnemen.

Daarnaast zoeken scholen gericht naar wetenschappelijk onderbouwde professionalisering voor de ontwikkeling van specifieke competenties bij leerkrachten.

- De secundaire school ZAVO Zaventem heeft verschillende beleidscellen per thema met aan het hoofd een domeindirecteur. Klasmanagement behoort voornamelijk tot de beleidscel gedrag, waar vanuit de literatuur het gedragsbeleid opgebouwd en aangepast wordt. Ze volgen de literatuur nauwgezet op, bijvoorbeeld via de blog van onderwijspedagoog Pedro de Bruyckere, onderzoeken van Iliass El Hadioui en van Elke Struyf. Opgedane inzichten worden gedeeld met de rest van het team op professionaliseringsmomenten doorheen het jaar, of via de wekelijkse nieuwsbrief. De praktijken die ze met wetenschappelijke onderbouwing implementeerden, sleutelen ze telkens bij zodat ze beter passen in de eigen onderwijscontext, maar inhoudelijk houden ze voet bij stuk. Dat is volgens de directie ook hun taak: de wetenschap volgen om het beleid te onderbouwen en de feedback van leerkrachten gebruiken om het beleid te verfijnen opdat het in de context van de school past. Niet omgekeerd. Wanneer ZAVO Zaventem professionaliseringsmomenten organiseert, blijven ze bovendien dichtbij de bron. Zo kwam onder meer Iliass El Hadioui een lezing geven op school, volgde het schoolteam een vorming bij Johan Deklerck over de preventiepiramide, gaan leden van het team op vorming bij Idan Amiel over het PEN-programma van Nieuwe Autoriteit.
- Visitatie Mariakerke volgt het evidence-based onderzoek op dat Leerpunt publiceert op basis van de EEF toolkit (toolkit 'Leren en lesgeven'). Daarmee willen ze inzetten op strategieën met een hoge evidentie, een hoge leerwinst en met een lage kost.
- In Ursulinen Mechelen en in LAB Sint-Niklaas werkt men sterk op het expliciet aanleren van gedrag en installeren van routines op basis van het boek Regie in de klas van Tom Bennett. Ook zij blijven dichtbij de bron als het aankomt op de professionalisering van het team: de directie van Ursulinen Mechelen volgt het Exemplary Leadership Programme waar Tom Bennett zelf aan meewerkt, LAB Sint-Niklaas nodigde Gert Verbrugghen uit, expert klasmanagement die het boek Regie in de klas van Tom Bennett vertaalde naar het Nederlands.
- Basisschool GAAF! Aalst zet vanuit hun schoolvisie sterk in op zelfstandig leren en op teamteaching. Ze gingen daarom een traject aan met Odisee Hogeschool rond zelfregulerend leren in het kleuteronderwijs, volgen professionalisering bij Jeltsen Peeters van het GO! rond zelfregulerend leren in het lager onderwijs en nemen deel aan het ESTAFETT project rond teamteaching van de UAntwerpen, UGent, Arteveldehogeschool en AP Hogeschool.
- Basisschool St-Pieters Mechelen wilde dan weer werken aan positieve relaties op school en ging daarom een partnerschap aan met de organisatie PROS (Positieve Relaties op School, Stad Mechelen). Samen werkten ze aan gouden regels voor de school en voor het team, en volgden ze vormingen rond herstelgericht werken en verbindende communicatie.

Blijf investeren in professionalisering en leer van elkaar in team

Tot slot benadrukt de literatuur continue professionalisering. Vooral als startende leerkracht heb je nog veel bij te leren, maar doordat het onderwijs voortdurend in beweging is in een veranderende maatschappelijke context, vraagt het lerarenberoep om continue professionalisering doorheen de hele loopbaan.

PRAKTIJKVOORBEELD

Verschillende cases tonen aan hoe professionalisering een rode draad vormt in de werking van hun school en hoe dat essentieel is voor effectief klasmanagement.

- Ieder jaar opnieuw besteedt het LAB Sint-Niklaas tijd aan professionalisering tijdens hun meerdaagses met het volledige team: twee weken Summer Camp in de zomer, één week Boost Camp in de week van Hemelvaart. Daar professionaliseren leerkrachten zich onder meer in coaching, een inherent onderdeel van de LAB-werking. Ze coachen leerlingen in executieve functies en leerstrategieën met het oog op zelfregulerend en samen leren.
- Ursulinen Mechelen besteedt elke personeelsvergadering 30 tot 45 minuten aan professionalisering in functie van hun prioriteitenplan. Daarnaast hebben ze een rubriek in hun nieuwsbrief waarin ze verwijzen naar tips en literatuur. Ze verwezen bijvoorbeeld naar het boek 'Regie in de klas' van Tom Bennett, waar ze onder meer het schoolbreed installeren van regels en routines uit meenemen.

Een belangrijke manier om te investeren in continue professionalisering, is door te leren van elkaar. Een team dat gemotiveerd is om van elkaar bij te leren, blijkt immers essentieel voor effectief klasmanagement. Dat kan bijvoorbeeld via mentorschap en professionele leergemeenschappen (zie paragraaf 'Sterke schoolleiding'). Andere voorbeelden hiervan zijn professionalisering via coaching (bv. coaching sessies bij de aanvangsbegeleiding of mentorleerkracht), zelfreflectie (bv. aan de hand van video-beelden) en observatie. Observatie kan in twee richtingen: je leert bij door zelf collega's te observeren, maar ook van de feedback die collega's jou geven wanneer ze jouw les observeren.

PRAKTIJKVOORBEELD

Wees een team met motivatie om van elkaar bij te leren.

- ZAVO Zaventem benadrukt het nastreven van 'collective teacher efficacy', een term die ze naar aanleiding van een lezing door Iliass El Hadioui introduceerden op school. Zij omschrijven een team met collective teacher efficacy als een team dat zich opstelt als een steunnetwerk voor elkaar, dat enthousiast en gemotiveerd is, de schoolvisie uitdraagt en dat leert van elkaar door 'good practices' uit te wisselen met elkaar. Samen denken ze na over klasmanagement in professionele leergemeenschappen en gaan bij elkaar op visitatie om elkaar te observeren en feedback te vragen en te geven. Tot slot wordt elke startende leerkracht gekoppeld aan een mentor om van bij te leren.
- Een deelnemer uit de focusgroepen verwijst naar de intensieve begeleiding die startende leerkrachten via Teach for Belgium krijgen gedurende twee jaar. Deze begeleiding bestaat onder meer uit lesobservaties, individuele en/of collectieve coaching en feedbacksessies gegeven door een mentor, extra trainingsdagen en het deel uitmaken van een leergemeenschap om van elkaar bij te leren.

Zorg dat opgedane kennis zich verspreidt in het team via het 'olievlek'-principe.

- De directeur van Sint Maria Geel vindt het belangrijk dat kennis die leerkrachten extern opdoen tijdens een vorming, wordt verspreid binnen het team. Dat kan tijdens de middagen die regelmatig aan professionalisering worden gewijd, of op pedagogische studiedagen.
- Ook in Jenaplanschool De Feniks Gent hechten ze belang aan dit 'olievlek'-principe. Daarom volgt de directeur een opleiding rond 'professionaliseren van je team', opdat opgedane kennis zo goed mogelijk binnen het team wordt verspreid. Voldoende momenten voor teamoverleg zijn daarbij cruciaal.

THEORETISCHE ONDERBOUWING

Om aan de bouwstenen te werken, is het belangrijk om rekening te houden met enkele principes uit theorieën over (1) gedrag, (2) motivatie, (3) groepsdynamiek en interpersoonlijk gedrag en (4) fasen in de psychologische ontwikkeling. In deze praktijkgids behandelen we deze principes beknopt en richten we ons vooral op de praktische invulling ervan voor effectief klasmanagement. Wie meer wil lezen over de achterliggende theorieën verwijzen we naar het wetenschappelijk rapport.

LEREN VAN GEDRAG

MOTIVATIE

GROEPSDYNAMIEK

FASE IN ONTWIKKELING

Gedrag aan- en afleren

Gedrag straffen en belonen

Er zijn verschillende manieren om te reageren. Deze reacties bepalen of het gedrag afneemt, uitdooft of toeneemt. Gedrag dat beloond wordt, neemt toe. Belonen kan gebeuren via materiële, tastbare zaken (bv. een sticker), via een activiteit (bv. een spelletje mogen spelen), of via een sociale boodschap (bv. een compliment, een schouderklopje). Gewenst gedrag kan je aanmoedigen door een beloning te geven, of door een straf in te trekken. Zo kan je een leerling die goed meewerkt in de les complimenteren (beloning geven), of je kan een waarschuwing over te laat komen schrappen uit de agenda als de leerling een week lang op tijd komt (straf wegnemen). Op dezelfde manier neemt gedrag dat bestraft wordt, af. Ongewenst gedrag bestraffen, kan door een straf te geven, of door een beloning weg te nemen. Bijvoorbeeld, een leerling die een groepswerk verstoort, krijgt een extra taak (straf geven), of verliest zijn recht om de taak in groep te maken en moet die alleen afwerken (beloning wegnemen).

Alles wat je aandacht geeft, groeit. Focus daarom op het positieve

Volgens verschillende studies zetten leerkrachten nog te weinig in op positieve bekrachtigingen om gewenste gedrag te doen toenemen. Wanneer er meer aandacht gaat naar het bestraffen van ongewenst gedrag dan naar het belonen van gewenst gedrag, bestaat de kans dat het ongewenst gedrag toeneemt ondanks de straf die erop volgt. Iets aandacht geven kan de leerling immers ervaren als een bekrachtiger. Zeker wanneer de leerling op zoek is naar aandacht en het gevoel heeft dat hij die aandacht niet (genoeg) krijgt wanneer hij zich wel goed gedraagt. Ongewenst gedrag zal uitdoven wanneer je er geen aandacht meer aan geeft. Bijvoorbeeld door een leerling te negeren die het antwoord roept door de klas en een andere leerling aan te duiden die wel zijn hand opsteekt. Uitdoving blijkt bovendien het meest effectief in combinatie met het aanmoedigen van gewenst gedrag. Bijvoorbeeld, bij het begin van de les negeert een leraar twee pratende leerlingen en prijst uitdrukkelijk de leerlingen die klaar zitten met het juiste materiaal.

Als je een straf geeft, zorg dan ook dat leerlingen het ervaren als een straf

Om (ongewenst) gedrag te laten afnemen, is het belangrijk dat leerlingen de consequentie ervan ervaren als straf. De ene leerling ervaart nablijven om het lokaal te poetsen als straf, een andere leerling niet. De ene leerling schaamt zich wanneer hij berispt wordt door de leerkracht en zal zijn gedrag aanpassen, terwijl de andere leerling net geniet van de aandacht die hij daarmee krijgt.

In dat geval zal het gedrag dat berispt wordt niet afnemen, maar zelfs toenemen. Wees je als leerkracht bewust dat je intentie om te straffen niet altijd zo ervaren wordt door de leerling en daarom niet altijd het gewenste effect heeft. Koppel steeds je straf aan een gesprek met de leerling (bij ernstig ongewenst gedrag ook met ouders), zodat je zicht krijgt op het effect van je straf en peil naar wat de leerling eruit leert.

Leren door observatie en imitatie: geef zelf het goede voorbeeld

Daarnaast leren mensen gedrag aan door observatie en imitatie. Een leerling die nieuw is op school, neemt bijvoorbeeld snel routines over door het gedrag van medeleerlingen te observeren en te imiteren. Toch kopieert een leerling niet elk gedrag dat hij observeert. Omgevingsfactoren spelen daarbij een cruciale rol. In de eerste plaats imiteren leerlingen sneller gedrag dat ze observeren bij een leerling waar ze naar opkijken. Leerlingen zullen bijvoorbeeld sneller gedrag overnemen van een populaire leerling (model) dan van een leerling die minder aanzien heeft in de groep. Dat betekent dat je ook als leerkracht een voorbeeldfunctie hebt. Modelleer het gedrag dat je zelf van leerlingen verwacht. Als je bijvoorbeeld van leerlingen verwacht dat ze op tijd komen, doe dat zelf ook. Daarnaast imiteren leerlingen sneller gedrag van een model dat op hen lijkt of waar ze zichzelf mee identificeren. Daarom is het belangrijk om oog te hebben voor diversiteit in de modellen die de leerkracht toont, bijvoorbeeld in foto's of filmpjes die gewenst gedrag modelleren.

Zorg dat jij de norm bepaalt, en niet de klasgroep

Gedrag dat aansluit bij hun waarden, imiteren leerlingen sneller. Bouw daarom aan een klas- en schoolcultuur waar waarden zoals samen leren centraal staan, en promoot het gewenste gedrag vanuit die waarden. Bijvoorbeeld, 'We komen in stilte de klas binnen en gaan meteen met het juiste materiaal aan onze plaats zitten, zo verliezen we geen lestijd.' Tot slot bepaalt de reactie van de omgeving sterk welk gedrag leerlingen imiteren. Gedrag dat positief wordt aangemoedigd of beloond door de omgeving, zal sneller geïmiteerd worden dan andersom. Wanneer een leerling positief wordt aangemoedigd door medeleerlingen voor het uitdagen van de leerkracht, vergroot niet alleen de kans dat deze leerling dit gedrag zal herhalen, maar ook dat andere leerlingen dit gedrag overnemen. Wanneer de leerkracht een leerling belooft wanneer die het juiste antwoord door de klas roept, zullen daardoor ook andere leerlingen leren: 'als ik het antwoord weet, roep ik het door de klas.' Voor klasmanagement is het daarom belangrijk te beseffen dat de leerling niet alleen gedrag observeert, maar ook de reactie van de omgeving op dit gedrag. Op die manier kunnen normen snel verschuiven. Hou daarom zelf de regie in handen: eis consequent het gewenste gedrag, laat niet toe dat leerlingen regels of routines anders toepassen dan dat jij ze bij het begin van het schooljaar hebt bepaald.

Leerlingen motiveren

Motivatie is inspelen op basisbehoeften van leerlingen

Effectief klasmanagement gaat voor een groot stuk over het managen van gedrag van leerlingen. Als alle leerlingen van bij de start uit zichzelf (intrinsiek) gemotiveerd zijn om taakgericht gedrag te vertonen, zou klasmanagement niet zo'n grote uitdaging zijn. Daarom is het belangrijk om leerlingen te motiveren door hen ervan te overtuigen dat wat ze doen interessant of op zijn minst zinvol is. Autonome motivatie wil zeggen dat leerlingen ofwel intrinsiek gemotiveerd zijn ('ik vind dit leuk/interessant'), of gemotiveerd zijn vanuit persoonlijke waarden ('ik vind het belangrijk dat ik dit kan'). Uit onderzoek blijkt dat autonome motivatie leidt tot betere concentratie, het beter kunnen plannen van studieactiviteiten, betere leerstrategieën, een diepgaandere verwerking van studiemateriaal, minder stress voor toetsen, hoger welzijn, en betere examenresultaten. Leerlingen die doen wat ze doen 'omdat het moet' ('moetivatie') is minder wenselijk. Zij handelen vanuit stress en druk die hen wordt opgelegd van buitenaf of vanuit druk die ze zichzelf opleggen.

Om autonome motivatie te bevorderen, verwijst men in de literatuur naar 'het ABC' van de zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2000). Die stelt dat autonome motivatie van leerlingen stijgt als aan drie basisbehoeften wordt voldaan: **A**utonomie, **V**erbondenheid en **C**ompetentie.

Autonomie

De leerling ervaart een zekere mate van vrijheid om zelf te bepalen hoe hij zich gedraagt en hoe hij te werk gaat, vanuit zijn persoonlijke waarden of interesses. Bijvoorbeeld leerlingen mogen zelf kiezen welke taken ze maken. De leerkracht speelt hierop in door de leerling deze vrijheid te geven, maar daarbij ook ondersteuning te bieden in zijn ontwikkeling naar zelfstandigheid door hen bijvoorbeeld te helpen bij het opmaken van hun planning. Tegelijkertijd legt de leerkracht uit waarom er wel bepaalde regels gelden en waarom de leerling bepaalde opdrachten moet maken, zodat de leerling het zelf belangrijk vindt. Daarbij speelt hij ook in op de leefwereld en interesses van leerlingen. Andere voorbeelden waarbij gewerkt wordt aan autonomie zijn: via de leerlingenraad sleutelen leerlingen mee aan schoolregels en -routines, leerlingen worden gestimuleerd om een incident of conflict zelf op te lossen.

Verbondenheid

De leerling ervaart hechte relaties met leerkrachten en medeleerlingen, heeft het gevoel dat hij erbij hoort en wordt gewaardeerd. Dit kan door bijvoorbeeld welkomstboodschappen te maken in verschillende talen om alle leerlingen op school te verwelkomen. Leerkrachten tonen warmte en betrokkenheid en gaan zorgzaam en sensitief met leerlingen om door bijvoorbeeld extra aandacht te hebben voor complimenten en positieve boodschappen in de klas. Ze tonen oprecht en actief interesse in leerlingen en hun achtergrond.

Competentie

Leerlingen hebben nood aan uitdaging, maar tegelijk ook aan succeservaringen. Dat kan door hoge verwachtingen te stellen en tegelijk de juiste ondersteuning te bieden. De leerkracht geeft de leerlingen structuur en stelt expliciet leerdoelen voorop. Zo creëert de leerkracht een duidelijk kader waarin leerlingen precies weten wat ze moeten doen om deze te bereiken. Via differentiatie kan de leerkracht inspelen op de verschillende competentieniveaus van leerlingen. De leerkracht kan daarenboven inzetten op ondersteunende feedback waarbij er gewerkt wordt met positieve bekrachtigingen om de leerlingen aan te moedigen, gecombineerd met specifieke feedback over wat nog beter kan.

Moedig leerlingen aan om te reflecteren over hun attributies bij een gebeurtenis

Attributies zijn redenen (of excuses) die mensen toeschrijven aan hun succes of falen. Mensen gaan constant op zoek naar redenen die verklaren waarom een gebeurtenis zich voordeed zoals ze deed, waarom ze succesvol was of net niet. Het soort attributie dat leerlingen of leerkrachten toeschrijven aan een gebeurtenis, beïnvloedt hun motivatie en dus ook hun gedrag. Leerlingen die succes of falen toeschrijven aan oorzaken die voor hen controleerbaar zijn en waar ze iets aan kunnen veranderen, zullen meer gemotiveerd zijn om daar iets mee te doen. Dat illustreert volgend voorbeeld:

Voorbeeld: Aya schrijft haar goede punten voor Frans toe aan haar harde werk doorheen het jaar en haar inzet tijdens de les. Levi gelooft dan weer dat zijn schoolresultaten het gevolg zijn van zijn eigen aanleg en geluk met de vragen. Dat maakt dat Aya tijdens de les betrokkenheid toont en zich inzet, terwijl Levi zich tijdens de les snel laat afleiden: of hij nu zijn best doet in de les of niet, dat maakt in zijn ogen weinig verschil.

Wees als leerkracht waakzaam voor de attributies van leerlingen en maak ze attent op hun verantwoordelijkheid door hen te wijzen op wat in hun mogelijkheden ligt. Bijvoorbeeld:

- Geef feedback over het proces: wanneer een leerling een goed resultaat behaalt, geef dan een compliment zoals 'Wauw, jouw inzet tijdens de les heeft geloond!', in plaats van 'Wat ben jij slim!' of 'Wat had jij geluk met de vragen!'
- Vraag leerlingen om te reflecteren over wat zij (hadden) kunnen ondernemen om het beter te doen.

Reflecteer ook over jouw attributies die je toeschrijft aan een gebeurtenis

Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten positiever reageren op situaties die zij toeschrijven aan attributies die voor hen controleerbaar zijn. Dat illustreren volgende voorbeelden:

Voorbeeld 1: Mevrouw Salhi en meneer Maes ervaren allebei moeilijkheden met een bepaalde klasgroep. Meneer Maes wijdt de problemen aan de moeilijke karakters in de klasgroep. Mevrouw Salhi reflecteert over de groepsdynamische interactie tussen zichzelf en de klasgroep en schrijft de oorzaken van een moeilijke klasgroep daaraan toe. Mevrouw Salhi zoekt naar attributies die voor haar controleerbaar zijn. Dat geeft haar meer motivatie om er iets aan te doen.

Voorbeeld 2: Juf Lela en meester Anton hebben beiden een leerling in de klas die zich moeilijk kan concentreren en daardoor vaak niet mee is met de les. Juf Lela gelooft dat de leerling een concentratiestoornis heeft en laat daardoor de moed zakken om de leerling mee te krijgen. Meester Anton gelooft dat de leerling meer handvatten nodig heeft om zich wel te kunnen concentreren, en zoekt daarom naar extra ondersteuning voor deze leerling.

Reflecteer daarom als leerkracht over de attributies die jij als leerkracht toeschrijft aan gebeurtenissen en zoek naar waar jij het verschil kan maken.

Een academisch optimistisch schoolteam, is een gemotiveerd schoolteam

Academisch optimistische leerkrachten worden in de literatuur omschreven als: *'leerkrachten die geloven dat zij een verschil kunnen maken, de lat hoog leggen en vertrouwensrelaties opbouwen met leerlingen en ouders.'* (Lelieur et al., 2023). Leerkrachten met een hoge mate van academisch optimisme, zien hun eigen aandeel en verantwoordelijkheid in leerlingen tot leren brengen. Maak daarom overtuigingen dat iets beheersbaar en veranderbaar is, deel van de schoolcultuur: *'Wij als school en als leerkrachten, maken een verschil'*. Moedig binnen het schoolteam elkaar aan om je verantwoordelijkheid op te nemen en initiatief te nemen, ondanks de uitdagingen die bij het lesgeven horen. Zoek naar mogelijkheden om je relatie met een leerling te verbeteren of te herstellen, om ouders als partner te betrekken, om een moeilijke groepsdynamiek te doen keren, enzovoort.

Onderzoek de oorzaken van (on)gewenst gedrag, wees sensitief maar tegelijk ook consequent

Ook de attributies van een gebeurtenis die je als leerkracht aan de leerling toeschrijft, doen ertoe. Dat illustreert volgend voorbeeld:

Voorbeeld: Juf Esra schrijft het ongewenst gedrag van een leerling toe aan diens slechtgezindheid. Meester Remi denkt dan weer aan de moeilijke thuissituatie die de leerling heeft. Meester Remi zal milder zijn voor de leerling en stelt zich helpend en positief op. Juf Esra daarentegen treedt strenger bestraffend op vanuit frustratie en onmacht.

Omdat de reactie van de leerkracht op ongewenst gedrag van leerlingen verschilt afhankelijk van de oorzaken die hij aan de leerling toeschrijft, is het belangrijk om steeds in gesprek te gaan met de leerling (eventueel ook met de ouders). Zo kan je onderzoeken waar het ongewenst gedrag van de leerling vandaan komt. Ga sensitief om met de moeilijkheden die schuilgaan achter het gedrag van leerlingen, maar treedt wel consequent op.

Hou rekening met groepsdynamiek en interpersoonlijke relaties

Wees zowel leidend als helpend en vriendelijk

In de literatuur rond groepsdynamiek wordt regelmatig verwezen naar het conceptueel model van Leary en het hiervan afgeleide model van interpersoonlijk leraarsgedrag. Dit model wordt gebruikt om de interpersoonlijke aard van gedrag in groepen weer te geven: gedrag (actie) roept gedrag (reactie) op. De klasgroep bijvoorbeeld zal anders reageren wanneer de leerkracht ongewenst gedrag negeert uit onzekerheid, dan wanneer de leerkracht kordaat optreedt. Een goede klasmanager kan goed inspelen op situaties die zich voordoen in de klas en afhankelijk daarvan een andere houding aannemen. Wanneer het vlot loopt in de klas, kan je je bijvoorbeeld eerder vriendelijk en helpend opstellen. Wanneer de leerlingen meer de grenzen aftasten, kan je beter kordaat de regie in handen nemen. Soms loopt het zo vlot, dat je als leerkracht leerlingen veel ruimte en vrijheid kan geven. Terwijl je op andere momenten je ontevredenheid best laat blijken. Al deze manieren waarop de leerkracht zich tegenover de leerlingen verhoudt, beschrijft het model van Leary aan de hand van twee dimensies: de *invloedsdimensie* en de *nabijheidsdimensie*. Uit onderzoek weten we dat leerlingen hun ideale leerkracht omschrijven als iemand die over het algemeen hoog scoort op zowel de invloedsdimensie (en sterk leidend gedrag toont) als de nabijheidsdimensie (en dus vriendelijk, helpend en begrijpend is). Kenmerkend voor zo een sterke, maar vriendelijke leider is dat hij zorgt voor een prettige werksfeer. Dat doet de leerkracht enerzijds door gestructureerd de regie in de hand te nemen en te zorgen voor afwisseling in werkvormen. Anderzijds toont hij zich betrokken bij de leerlingen, geeft hij leerlingen individuele aandacht en laat hij ruimte voor inbreng van leerlingen.

Hou rekening met de fasen van groepsvorming

Voor effectief klasmanagement is het zinvol te weten hoe klasgroepen functioneren. Elke klasgroep is een groep die zich bij het begin van het schooljaar vormt en dat verloopt in het algemeen volgens vijf fasen: (1) oriëntatiefase (*forming*), (2) machtsfase (*storming*), (3) normeringsfase (*norming*), (4) prestatiefase (*performing*) en (5) afscheidsfase (*adjourning*).

Zet bij de start van het schooljaar in op een positieve kennismaking en duidelijke afspraken

In een nieuwe klasgroep, met nieuwe leerlingen of een nieuwe leerkracht, weten leerlingen nog niet precies welk gedrag er van hen verwacht wordt of welke rol ze zullen opnemen in de groep. Alles is nog spannend en nieuw, wat maakt dat veel leerlingen een afwachtende houding aannemen. Elke klasgroep start in september in deze fase, maar ook na een vakantie of wanneer er nieuwe leerlingen in de klas komen, kan deze fase terugkomen.

Leerlingen hebben in deze fase behoefte aan veiligheid. Zorg daarom voor een gestructureerd kader en leerregels en routines aan. Maak samen afspraken met de groep, om vanuit gemeenschappelijke waarden het schooljaar te starten. Later kan je hier ook terug naar verwijzen. Bijvoorbeeld, 'In het begin van het schooljaar hebben we samen afgesproken dat we zorg zouden dragen voor ons materiaal.' Om positieve relaties tussen leerkracht en leerling en tussen leerlingen onderling te bevorderen, is het belangrijk om hier al van bij het begin in te investeren. Maak voldoende tijd vrij voor kennismakingsactiviteiten en groepsverbindende activiteiten om een positieve klasfeer te bevorderen. Dit alles loont. Vandaar dat over deze oriëntatiefase ook gesproken wordt als 'de Gouden Weken'.

Leerlingen tasten hun grenzen af. Zorg dat jij de regie in handen neemt en wees consequent.

Wanneer de leerlingen het naar school gaan weer even gewend zijn, komt de groep in actie. De leerlingen dagen de leerkracht uit en zoeken hun grenzen op. Deze fase gaat bijgevolg vaak gepaard met conflicten. Leerlingen gaan bovendien op zoek naar hun rol binnen de groep: wie wordt de leider? Wie de grappenmaker? Wie durft het meest.

Zorg in deze fase dat jij als leerkracht de leiding neemt en dat de klasgroep jou als leider aanvaardt. Dat doe je in de eerste plaats door duidelijk te maken welk gedrag je van leerlingen verwacht via duidelijke regels en routines en door deze consequent op te volgen. Daarnaast verwachten leerlingen een leider die met hen in verbinding gaat en hen motiveert. Aangezien leerlingen in deze fase volop grenzen aftasten, gaan ze ook op zoek naar hoe jij reageert op bijvoorbeeld ongewenst gedrag. Hoe jij daar als leerkracht mee omgaat, bepaalt mee je relatie met de klas als groep: als je niet of heel voorzichtig reageert, kom je eerder onzeker of afwachtend over. De klas kan in dat geval wel eens onrustig worden en op zoek gaan naar een andere leider, misschien wel de leerling die zich profileert als de grootste durver. Wanneer je echter consequent kordaat optreedt, bewijs je jezelf als leider. De klasgroep leert dat ze op jou kunnen vertrouwen en dat biedt veiligheid. Daarnaast blijft het belangrijk om je betrokkenheid te tonen aan leerlingen. In deze woelige fase hebben ze er nood aan om gezien te worden. Wanneer ze die waardering krijgen, zullen ze je ook sneller als leider accepteren. Tot slot is het belangrijk om oog te hebben voor de rollen die leerlingen opnemen terwijl ze hun grenzen aftasten. Probeer de leiders meteen aan jouw kant te krijgen, zodat de rest ook volgt.

Zorg dat je de grappenmakers waardering geeft, maar niet teveel ingaat op hun aandacht zoekend gedrag (want, alles wat je aandacht geeft, groeit. Zie hoger). Zorg dat er in deze fase geen leerlingen uit de boot vallen. Het is immers door het gevoel van er niet bij te horen, dat leerlingen zich als grappenmaker of als pester kunnen gedragen. Conflicten zijn in deze fase niet ongewoon, dus zet preventief in op positieve relaties tussen leerlingen onderling en herstel een relatie wanneer die geschaad is door een conflict.

Als jij de norm bepaalt, verloopt de rest haast vanzelf

Tijdens de normeringsfase (norming) worden de relaties bepaald. Een effectieve klasmanager die de regie in handen heeft, bepaalt hoe de leerlingen zich gedragen in de klas, tegenover elkaar en tegenover de school. Zorg dat de regels en routines die je tot nu toe aanleerde en inoefende, de norm worden. Ook sociale vaardigheden die gaan over de omgang met elkaar, worden in deze fase genormeerd. Wanneer de klasgroep de normen van de klascultuur heeft geïnternaliseerd en alles goed begint te lopen, begint de prestatiefase (of performing). Leerlingen hebben zich de regels en routines eigen gemaakt en het klasmanagement loopt een stuk efficiënter en effectiever. Je bent in de flow en kan de ruimte nemen om nieuwe dingen uit te proberen. Leerlingen kan je nu meer ruimte geven voor eigen inbreng. Tot slot is het belangrijk toe te werken naar het einde van het schooljaar in de afscheidsfase (of de adjourning). Waar mag de klas als groep trots op zijn na dit schooljaar? Wat staat hen volgend jaar te wachten?

Stem je klasmanagement af op de ontwikkelingsfase van de leerlingen

Klasmanagement vraagt een andere aanpak naargelang de ontwikkelingsfase waarin leerlingen zich bevinden. Iedere bouwsteen uit het raamwerk is belangrijk in elke onderwijsvorm en voor elke leeftijd, maar vereist een andere praktische aanpak naargelang het ontwikkelingsniveau: peuters, kleuters, lagereschoolkinderen, pubers, adolescenten, en alles daartussen (Struyven et al., 2009).

Peuters: Wees als leerkracht hun veilige haven

Uit onderzoek over hechting blijkt dat de eerste 30 maanden in een mensenleven cruciaal zijn voor een veilige hechting met ouders. Kinderen die veilig gehecht zijn, hebben hun ouders als veilige basis voor hun verdere ontwikkeling. Kinderen die niet veilig aan hun ouders gehecht zijn, uiten dat op vlak van gedrag (bv. neiging tot agressief gedrag) en op vlak van relaties die het kind met anderen aangaat (of net helemaal niet aangaat). De leerkracht kan deze hechting niet vervangen, maar kan wel warmte en structuur bieden door op school de veilige haven te zijn waar de leerling nood aan heeft.

Daarnaast gaat de peuterfase gepaard met het ontdekken van zelfstandigheid. Zorg als leerkracht voor voorspelbaarheid met duidelijke regels en routines, zodat peuters binnen een duidelijk kader zelf actief aan de slag gaan. Tegelijkertijd zitten peuters volop in hun 'koppigheidsfase'. Conflicten en driftbuien zijn in deze fase heel normaal. Zorg daarom dat jij als leerkracht jezelf beheerst en de kalmte bewaart.

Kleuters: Ondersteun de autonomie waar ze naar op zoek zijn en leer duidelijke grenzen aan

Net als peuters, hebben ook kleuters een vastberaden karakter. Kleuters ontwikkelen het initiatief om uit zichzelf activiteiten te starten, worden doelgerichter of anders gezegd, steeds meer taakbewust. Toch moeten kleuters nog leren om eenzelfde taak vol te houden tot het einde. Help kleuters om zich steeds meer te richten op een einddoel, en om hun activiteit vol te houden tot ze dat doel hebben bereikt. Om in functie van klasmanagement de betrokkenheid van kleuters te verhogen, is het belangrijk om in te zetten op spelenderwijs leren en ervaringsgericht leren. Spelenderwijs leren wil zeggen dat spel centraal staat en dat kleuters leren door te spelen. Ervaringsgericht leren betekent dat het leren gericht is op ervaring en dus gericht op het geheel van lichamelijk gevoelde betekenissen: gedachten, emoties, wensen, verlangens, gewaarwordingen en sensaties. Tot slot ontwikkelen kleuters een geweten en daarmee gepaard een schuldgevoel wanneer ze worden berispt op het niet volgen van regels. Ze hebben de regels al meer verinnerlijkt, dus ze weten wat mag en wat niet. Speel daarop in, maar wees je ervan bewust dat ze pas vanaf de lagere schoolleeftijd echt begrijpen waarom bepaalde sociale regels gelden.

Lagere school: Investeer in een positieve groepsdynamiek en leer waarom sociale regels gelden

Waar kleuters nog erg afhankelijk zijn aan volwassenen, worden vanaf de lagere school leeftijdsgenoten steeds belangrijker. Goede relaties met leeftijdsgenoten beïnvloeden het zelfvertrouwen, het zelfbeeld en het gevoel van sociale aanvaarding. Tegelijkertijd zijn goede relaties in de klas en een positieve groepsdynamiek belangrijk voor effectief klasmanagement. Heb daarom aandacht voor de verschillende groepsdynamische processen die zich afspelen in de klas. De populaire leerlingen profileren zich bijvoorbeeld tegenover de middenmoot of de eerder onzichtbare kinderen en dat geeft in deze leeftijdsfase ook een risico voor het opkomen van allerlei pestdynamieken. Werk daarom aan een positieve klassfeer. Dat komt het klasmanagement ten goede. Leerlingen ontwikkelen vanaf de lagere schoolperiode ook het vermogen om mee te voelen en mee te leven met de emoties van anderen. Speel in op het empathisch vermogen dat zich nu volop ontwikkelt wanneer het gaat over sociaal gewenst of ongewenst gedrag. Zo leren leerlingen begrijpen waarom sommige regels of afspraken gelden en leren ze de gevolgen van hun gedrag inzien.

Adolescenten: Speel in op hun zelfstandigheid, maar behandel hen niet als volwassenen. Hou rekening met het puberbrein.

In deze ontwikkelingsfase staan het toenemende verlangen naar zelfstandigheid en het belang van leeftijdsgenoten centraal. Speel daarom in op het verlangen van leerlingen in het secundair onderwijs naar meer autonomie, en ondersteun hen hier ook in. Daarnaast vormen jongeren vanaf twaalf jaar steeds meer hun eigen moreel kader. Zo ontstaan er sneller meningsverschillen en conflicten tussen jongeren en hun ouders, leerkracht of andere autoriteiten. Geef leerlingen inspraak, luister naar hun mening. Maar jij bepaalt als leerkracht wanneer daar ruimte voor is. Bovendien is het eigen aan het puberbrein dat jongeren soms impulsief of emotioneel kunnen reageren. Wanneer ze het niet met je eens zijn, zullen ze weerwoord bieden. Toon begrip voor hun emotie, licht je beslissing toe en rond af vooraleer je je laat meeslepen in een discussie. Als een leerling de discussie niet wil laten liggen, rond je af door later met de leerling te praten en dat ook zo tegen de leerling te zeggen: *'Ik kom straks bij jou'*. Door te bepalen wat wanneer wordt besproken, toon je dat jij de regie in handen hebt en tegelijk toon je dat je de leerling hebt gehoord. Je helpt de leerling bovendien in zijn ontwikkeling naar zelfbeheersing.

Daarnaast zijn pubers nog volop aan het leren om rationele beslissingen te nemen. Daardoor zijn ze gemakkelijk verleid om te kiezen voor plezier op korte termijn dan situaties op lange termijn te bekijken. Dat ze zich snel laten afleiden, is dus normaal. Help leerlingen daarom met vaardigheden zoals volharden in opdrachten, concentratie op één ding en die concentratie volhouden, grote opdrachten opdelen in deelopdrachten, plannen, enzovoort. Daarnaast zijn pubers, vanwege hun gevoeligheid voor plezier op korte termijn, gevoeliger voor beloningen dan voor dreiging of straf. Heb daarom vooral oog voor het positieve en dreig niet nodeloos met straf. Tot slot brengen puberende jongeren veel meer tijd door met hun leeftijdsgenoten dan jongere kinderen. Pubers zijn ook meer beïnvloedbaar en erg gevoelig aan groepsdruk. Wees daarom erg waakzaam voor de groepsdynamiek en investeer in positieve relaties in de klas.

VANUIT ONDERZOEK AAN DE SLAG MET 9 BOUWSTENEN VOOR EFFECTIEF KLASMANAGEMENT

Achtereenvolgens beschrijven we de negen bouwstenen voor effectief klasmanagement. We lichten de bouwstenen praktisch toe zodat je er alleen of samen met je schoolteam mee aan de slag kan. Ben je geïnteresseerd in de wetenschappelijke basis, verwijzen we je door naar het wetenschappelijk rapport waarop deze praktijkgids is gebaseerd <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/project/2021>.

Bouwstenen staan met elkaar in verbinding

Een van onze bevindingen op basis van het casestudie onderzoek, is dat we elke bouwsteen meermaals gerepresenteerd zien in verschillende cases. Het is duidelijk dat om effectief klasmanagement te bevorderen, het niet volstaat om in te zetten op één bouwsteen. Op basis van elk schoolbezoek werd nagegaan wat het schoolteam doet om klasmanagement te bevorderen. Dat resulteerde bij alle tien de cases in een waaier aan praktijken die onder verschillende bouwstenen zijn terug te brengen. Dat komt omdat veel bouwstenen met elkaar verbonden zijn.

Voorbeelden:

- Bouwsteen 1: Leerkracht-leerling relatie en Bouwsteen 2: Regels en routines.
Deze twee bouwstenen zien we het vaakst terugkomen: zowel in de literatuur, als in de focusgroepen, als in de casestudies. Om een positieve leerkracht-leerling relatie te bevorderen, is het nodig dat leerlingen kunnen vertrouwen op hun leerkracht als een leider die met duidelijke regels en routines rust creëert in de klas. Tegelijkertijd zijn leerlingen meer geneigd zich aan de regels te houden, als ze een goede band hebben met hun leerkracht.
- Bouwsteen 6: Didactiek en vakkennis en Bouwsteen 7: Infrastructuur en inrichting.
Deze bouwstenen zien we in de cases vaak samen voorkomen: om een specifieke didactiek te realiseren, is vaak een bepaalde infrastructuur en inrichting nodig.
- Bouwsteen 1: leerkracht-leerling relatie, Bouwsteen 4: Herstelgericht werken en Bouwsteen 5: omgaan met ongewenst gedrag.
Methodieken rond herstelgericht werken bevorderen in eerste instantie preventief de relaties tussen leerkracht en leerlingen en tussen leerlingen onderling (bv. via proactieve cirkels). Daarnaast zijn methodieken rond herstelgericht werken gericht op het herstellen van relaties wanneer deze geschaad zijn na een conflict of incident, en zijn het dus specifieke manieren van omgaan met ongewenst gedrag.
- Bouwsteen 1: Leerkracht-leerling relatie, Bouwsteen 8: Cultureel responsief lesgeven, en Bouwsteen 9: Ouder als partner.
Ook deze drie bouwstenen komen regelmatig samen voor in de casestudies. Om een goede relatie met alle leerlingen te bevorderen, tonen scholen dat het helpt om aandacht te hebben voor de diversiteit in je leerlingenpubliek, en om ouders als partner bij de school te betrekken.

De praktijkvoorbeelden uit het casestudie onderzoek tonen aan dat om één bouwsteen succesvol te implementeren, het vaak een meerwaarde is om ook op andere bouwstenen in te zetten.

BOUWSTEEEN 1: ZET IN OP EEN POSITIEVE LEERKRACHT-LEERLING RELATIE

Besteed voldoende tijd en aandacht aan een goede relatie met je leerlingen. Doe dat zowel bij de start als tijdens het schooljaar. Een veilig klimaat waarin je de leerlingen en hun sterktes goed kent, zorgt voor meer respect, positiever gedrag, een grotere betrokkenheid en betere leeruitkomsten.

Wees een 'warm demander'

Uit onderzoek weten we dat leerlingen een sterke, warme leider verwachten. Dat is een leerkracht die warm en hartelijk is en tegelijkertijd kordaat de regie in handen heeft. Vasquez (1988) onderzocht klascontexten als leerklimaat voor leerlingen uit minderheidsgroepen. Voor leerkrachten die succesvol bleken in het creëren van een positief leerklimaat in een diverse onderwijscontext, gebruikte hij de term 'warm demander': leerkrachten die hun verwachtingen ten aanzien van leerlingen niet verlagen en tegelijk begripvol en helpend optreden. Deze stijl blijkt succesvol voor alle leerlingen.

'Warm' zijn betekent dat de leerkracht persoonlijke relaties opbouwt met leerlingen. De leerkracht bekrachtigt positief gedrag en waardeert de leerlingen, door bijvoorbeeld de cultuur en de context van leerlingen te leren kennen. Zo'n leerkracht is helpend en voorziet voldoende leerondersteuning zodat leerlingen hun doelen kunnen bereiken. Hij is zich bewust dat zijn eigen cultuur, waarden, normen en overtuigingen soms verschillen van die van de leerlingen.

'Demander' zijn betekent dat de leerkracht duidelijke, hoge verwachtingen communiceert, deze consequent opvolgt en zijn verwachtingen volhoudt tot alle leerlingen die hebben bereikt. Het is een leerkracht die gelooft in de leerlingen en hen dat ook zegt. Leerlingen weten dan ook waar de lat ligt en ze weten dat de leerkracht de lat hooghoudt omdat hij in hen gelooft.

In deze bouwstenen gaan we vooral in op het bouwen aan warme relaties met leerlingen. Strategieën om een sterke 'demander' te zijn, komen terug in [Bouwsteen 2](#) over het installeren van duidelijke regels en routines, in [Bouwsteen 5](#) over het omgaan met ongewenst gedrag en in [Bouwsteen 8](#) over cultureel responsief lesgeven.

Leerlingen die zogenaamd 'straatcultuurgedrag' vertonen, zetten zich vaak af tegen de verwachtingen van de school en verzetten zich soms tegen de positieve relatie die de leerkracht met hen wil opbouwen. Leerkrachten hebben van leerlingen die uitdagend gedrag stellen, vaak een negatief beeld, waardoor ze vaak minder sensitief en sneller bestraffend optreden. Nochtans is het net voor deze leerlingen erg motiverend om een persoonlijke en affectieve relatie met de leerkracht te hebben zodat ze zich net wél inzetten in de les. Geef deze leerlingen dus niet op, probeer ze net aan jou en aan de school te binden door een 'warm demander' te zijn.

REFLECTIE

“Weet jij hoe jij overkomt als leerkracht? Op vlak van assertiviteit en leiderschap voor een groep? De perceptie van de leerlingen is de waarheid, niet wat jij denkt dat je aan het doen bent. Laat je leerlingen het ‘Model voor Interpersoonlijk Leraarsgedrag’ invullen en vul dat voor jezelf ook in. Vergelijk dat van je leerlingen met dat van jezelf. Als dat heel ver van mekaar afwijkt, heb je een probleem. En als blijkt dat het goed is, dan moet je weten waarom het goed is en hoe je het blijft onderhouden.” – expert groepsdynamiek (focusgroep)

Het model van interpersoonlijk leraarsgedrag is gebaseerd op de Roos van Leary. De meest succesvolle leerkrachten scoren sterk op nabijheid (warmte tonen) én op invloed (kordaat zijn). Dat komt overeen met de stijl die ‘warm demanders’ hanteren. Het invullen van de vragenlijst voor Interpersoonlijk Leraarsgedrag (VIL)³ kan een hulp zijn om inzicht te krijgen in je leraarsgedrag. Het is interessant om te zien hoe je zelf de verhouding met je leerlingen inschat en wat hun perceptie is. Dit kan je helpen om meer in te zetten op de kordate houding, of net meer op het tonen van de warme kant.

Strategieën om warme relaties op te bouwen met leerlingen

Het uitbouwen van positieve leerkracht-leerling relaties kan met korte, kleine acties die niet altijd veel tijd innemen.

- Begroet je leerlingen aan de deur, met de glimlach en bij naam.
- Benoem positief gedrag dat je ziet bij de leerling. Zorg ervoor dat je leerlingen meer positieve dan negatieve boodschappen krijgen. Zeg dus vaak wat leerlingen goed doen. Doe het soms subtiel en soms expliciet. Dat kan mondeling, in de vorm van briefjes, kaartjes of telefonisch (naar de ouders). Geef complimenten, over positieve karaktereigenschappen, waarden, inspanningen, prestaties of bekrachtig aanwezigheid van leerlingen.
- Zorg voor één-op één tijd met je leerlingen waarin je kan peilen naar hoe het gaat. Toon hierbij oprechte interesse in de leefwereld van de leerlingen: vraag bijvoorbeeld hoe het weekend geweest is of hoe hun wedstrijd was.
- Heb aandacht voor de emoties van leerlingen. Probeer het op te merken wanneer er spanningen zijn van een mogelijk conflict, wanneer een leerling zich heel anders gedraagt dan gewoonlijk, of wanneer een onderwerp voor sommige leerlingen gevoelig ligt.

PRAKTIJKVOORBEELD

In basisschool Ursulinen Mechelen gaat veel aandacht naar het geven van complimenten in functie van positieve relaties in de klas. Schoolbreed gebruikt men hiervoor dezelfde basis:

Leerkrachten leren de leerlingen aan wat een goed compliment is en hoe je dat geeft.

Leerkrachten geven zelf goede complimenten.

Leerkrachten stimuleren leerlingen om complimenten te geven.

Het systeem dat leerkrachten gebruiken, verschilt van klas tot klas. Bijvoorbeeld: een doos met zonnepetjes die leerlingen aan elkaar kunnen uitdelen met een zelf bedacht compliment, een pluim geven, een gouden stempel in de agenda met een compliment erbij, enzovoort. Deze complimenten bevorderen de relaties tussen leerkracht en leerling, en spelen positief in op de groepsdynamiek en het competentiegevoel van leerlingen.

³ Een verkorte versie van deze vragenlijst vind je gratis op de website van de ROWF lerarenopleiding Nederland, op: <https://www.rowf.nl/wp-content/uploads/2024/03/werkvel-roos-van-leary-vragenlijst-interactief-leraarsgedrag-roos-v-leary-kort.pdf>
De volledige, meest recente versie van de VIL Vragenlijst vind je bij de Universiteit van Utrecht, maar is betalend: <https://professionals.uu.nl/nl/cursus/vragenlijst-interpersoonlijk-leraarsgedrag-vil>

ONDERZOEK UITGELICHT

Roorda en collega's (2011) bestudeerden 99 onderwijsonderzoeken en bekeken de invloed van leerkracht-leerling relaties op de betrokkenheid en prestaties van leerlingen. Ze vonden voor beide elementen een betekenisvolle samenhang. Dat betekent dat negatieve leerkracht-leerling relaties een lagere betrokkenheid en lagere prestaties van leerlingen opleverden. Een positieve leerkracht-leerling relatie leverde een hogere betrokkenheid en hogere prestaties van leerlingen op. Opvallend is dat de (positieve) effecten van positieve leerkracht-leerling relaties op zowel betrokkenheid als prestaties groter blijken in het secundair onderwijs, terwijl de (negatieve) effecten van negatieve leerkracht-leerling relaties groter zijn in het basisonderwijs.

Warme leerkracht-leerling relaties zijn niet alleen belangrijk voor het persoonlijk welzijn van de leerling, voor hun socio-emotionele en cognitieve ontwikkeling maar ook voor het bouwen aan positieve relaties tussen leerlingen onderling. Ook voor de zelf-effectiviteit en het professionele welzijn van leerkrachten blijken die positieve relaties belangrijk. Veel leerkrachten noemen ze cruciaal om goed les te kunnen geven.

ONDERZOEK UITGELICHT

Finet en collega's (2024) voerden het onderzoek uit met als titel 'Samen sterk! Leerkrachten tegen pesten en voor harmonie in de klas'. Ze werkten daarbij een brochure uit met wetenschappelijk onderbouwde tips en adviezen voor leerkrachten. Op basis van talrijke studies beschrijven Finet en collega's (2024) hoe leerkrachten deel uitmaken van de dichte omgeving van leerlingen en op die manier positieve relaties tussen leerlingen kunnen stimuleren. Ze beschrijven daarbij verschillende rollen die de leerkracht kan opnemen: leerkrachten als gehechtheidsfiguur (muzikale coach), sociaal architect (dirigent), gedragsmanager (tourmanager), en rolmodel (sterartiest) voor hun leerlingen. Door het uitoefenen van deze rollen kunnen leerkrachten pesten helpen voorkomen en verminderen, en meer harmonie in de klasgroep bevorderen (Finet et al., 2024).

REFLECTIE

- Waarover gingen de laatste 3 complimenten die je aan leerlingen hebt gegeven?
- Hoe heb je ze aan elke leerling gegeven? Wat was hun reactie?
- Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen evenveel positieve aandacht krijgen?

Installeer routines om verbinding te stimuleren, zowel in de klas als op niveau van de school

Je kan als leerkracht bepaalde routines installeren die kennismaking stimuleren. Deze methodieken geven jou zicht op hoe het met je leerlingen gaat én verbinden tegelijkertijd de hele klasgroep. Omdat het een routine is, zijn leerlingen het na verloop van tijd gewoon om open over bepaalde onderwerpen te spreken. De voorbeelden hieronder zijn voor basis- een secundair onderwijs.

- Als leerlingen binnenkomen in de klas duiden ze met een smiley aan hoe het met hen gaat. Eventueel kan je dit later één-op-één bespreken.
- Doe een check-in of check-out van de les. Door samen in de kring te starten, bijvoorbeeld met een cirkelgesprek of een meditatiemoment. In zo een cirkelgesprek stel je elke dag een vraag die alle leerlingen van de klas beantwoorden. Zo leert iedereen elkaar beter kennen.
- Doe een kringmoment.

PRAKTIJKVOORBEELD

“Bij een leswissel sta ik aan de ingang en ik zeg ‘welkom’, ‘goeiedag’, ‘hoe gaat het met jou’. Het is dus niet ‘ik die het lokaal bij hen binnenkom’, maar ‘zij die mijn leslokaal betreden’. Dan weten ze ook dat het mijn regels zijn die gelden.”
– leerkracht secundair onderwijs (focusgroep)

In het LAB Sint-Niklaas begroet de leerkracht de leerlingen individueel aan de deur van het lokaal bij de start van de les. Dit is een schoolbrede routine: de leerkracht maakt oogcontact en noemt de leerling bij naam. Veel leerkrachten werken nadien met een startroutine waarbij leerlingen zodra ze het lokaal binnenkomen, werken aan een korte, eenvoudige opdracht die op het bord staat. Zo heeft de leerkracht de tijd om iedereen te begroeten, (non)verbaal af te toetsen hoe het met de leerlingen gaat en kan de les rustig en efficiënt starten.

Verschillende basisscholen starten elke ochtend met een zachte landing en een kringmoment. Tijdens de zachte landing worden leerlingen door hun ouders naar de klas gebracht en vervolgens houden de leerlingen zich rustig bezig in de klas tot de bel gaat en de les begint. (Als leerlingen ouder worden komen ze vaker zelfstandig naar de klas, zonder de ouders). Omdat leerlingen één voor één de klas binnenkomen, geeft dat meer ruimte voor de leerkracht om een check-in te doen: elke leerling individueel begroeten, vragen hoe het gaat, eventueel een kort gesprek met de ouders. Na de zachte landing volgt een kringmoment waarbij de leerlingen en de leerkracht samen de dag starten in een (proactieve) cirkel.

Verschillende basisscholen maken ook gebruik van gevoelensthermometers tijdens de ochtendroutine. Wanneer leerlingen de klas binnenkomen, ‘checken ze in’ en hangen hun naam of hun foto op een gevoel (blij, droevig, bang, boos, in de war ...). In de St-Pietersschool Mechelen is er ook een hartje waar leerlingen hun foto op kunnen hangen. Door dat te doen, vragen ze de leerkracht om ‘bubble time’: een één-op-één moment met de leerkracht. Deze gevoelensthermometers worden na de ochtendroutine ook verder doorheen de dag gebruikt. Leerlingen kunnen hun kaartje ook verhangen van blij naar verdrietig na bijvoorbeeld een ruzie op de speelplaats. Ook ‘bubble time’ met de leerkracht kunnen leerlingen op elk moment van de dag vragen.

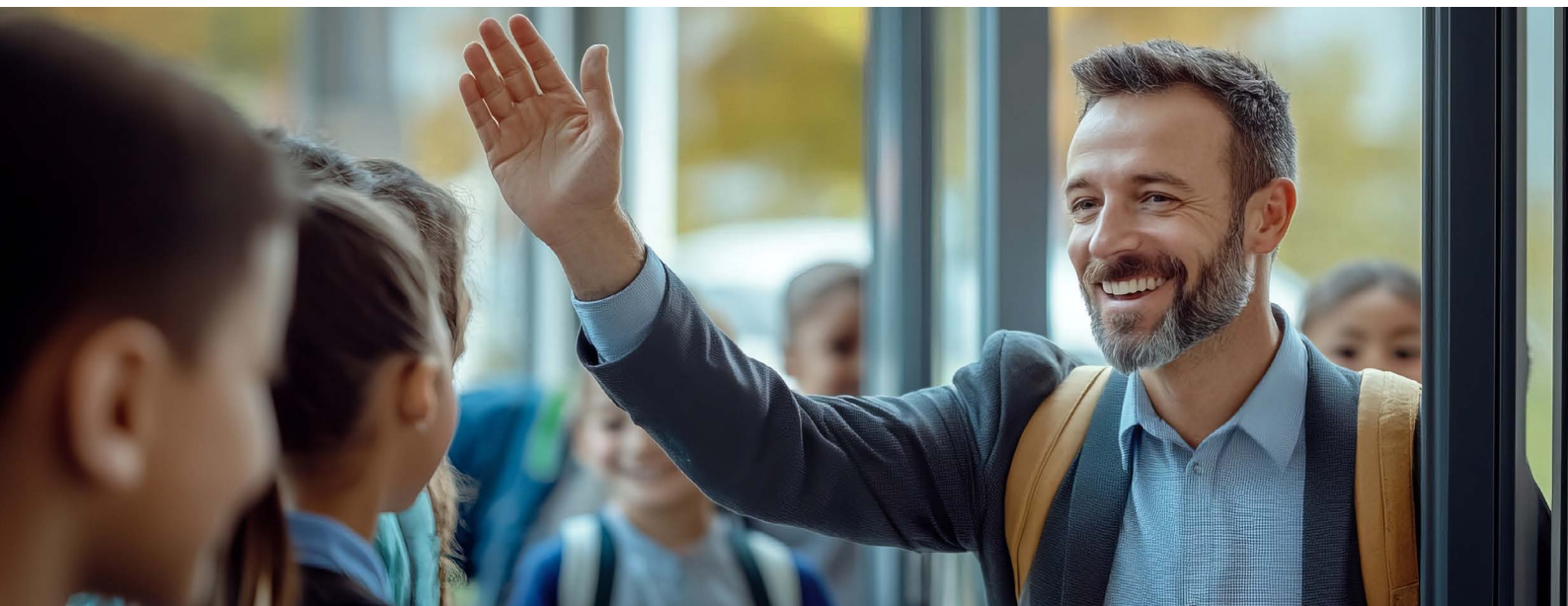
In secundair onderwijs ZAVO Zaventem worden leerkrachten aangemoedigd hun les te starten en/of af te sluiten met een check-in/check-out. Leerkrachten doen dit door bijvoorbeeld de les te starten met een persoonlijke vraag en door leerlingen met een bal naar elkaar te laten gooien: wie de bal vangt, antwoordt de vraag.

Meer lezen? Zie hoofdstuk *‘Tien inspirerende praktijkvoorbeelden’*: [LAB Sint-Niklaas](#), [Jenaplanschool de Feniks](#), [GAAF! Aalst...](#)

REFLECTIE

- Welke routines heb je in de klas om relaties, emoties of gedrag bespreekbaar te maken?
- Welke activiteiten of routines zijn er op school die zorgen voor positieve relaties met leerlingen?

Reflecteer over het beeld dat je hebt over leerlingen

Onderzoekers vragen leerkrachten om expliciet stil te staan bij de relatie met individuele leerlingen. De mentale voorstelling die een leerkracht heeft over een leerling, bepaalt immers sterk de interactie tussen leerkracht en leerling. Je bouwt dit beeld enerzijds op vanuit je eigen overtuigingen, vooroordelen en denkpatronen, anderzijds op basis van emoties die je ervaart in interactie met die leerling. Deze voorstelling kan de interactie positief beïnvloeden, maar er kan ook een negatieve spiraal ontstaan. Reflecteer daarom over je eigen overtuigingen, vooroordelen, denkpatronen die meespelen in de interactie en kijk zoveel mogelijk achter het gedrag van leerlingen om met alle leerlingen verbindende relaties aan te gaan.

Om een negatieve spiraal te doorbreken, roepen Spilt en collega's (2012) op tot 'relationship-focused reflection'. Ze proberen gedrag te beïnvloeden door reflectie over het beeld van de leerling, via coaching, reflectiegesprekken over leerkracht-leerling interacties op basis van video-beelden en via interpersoonlijke vaardigheidstraining. Na de interventies merken de onderzoekers positieve veranderingen in zowel de perceptie van de leerkracht over de relatie met de desbetreffende leerling(en), als in hun gedrag.

REFLECTIE

- Kies 2 leerlingen uit je klas waar het moeilijk mee gaat.
- Noteer in enkele kernwoorden wat je over hen denkt.
- Zijn er overtuigingen, botsende waarden, vooroordelen of denkpatronen die jouw beeld over deze leerling negatief beïnvloeden?
- Hoe kan je deze negatieve spiraal doorbreken en opnieuw positiever maken?
- Welke hulp heb je daarbij nodig?

ONDERZOEK UITGELICHT

Koenen en collega's (2019) onderzochten de dagelijkse negatieve emoties die leerkrachten ervaren in interacties met leerlingen. Zij onderscheiden twee soorten negatieve emoties bij leerkrachten: activerende negatieve emoties die aanzetten tot actie (bijvoorbeeld op een boze manier duidelijk maken hoe een leerling zich wel of niet hoort te gedragen) en deactiverende negatieve emoties die aanzetten tot passiviteit (bijvoorbeeld vanuit het gevoel van hulpeloosheid een leerling negeren). Over het algemeen vonden Koenen en collega's (2019) weinig negatieve emoties bij leerkrachten. Wel vonden zij dat een negatieve dynamiek tussen een leerkracht en een leerling met een gedragsstoornis vaker resulteert in activerende negatieve emoties. Deactiverende negatieve emoties werden dan weer vaker teruggevonden bij startende leerkrachten. Tot slot stelden ze vast dat beide vormen van negatieve emoties minder werden ervaren door leerkrachten met een sensitieve, ondersteunende leerkrachtenstijl (leerkrachten die hoog scoren op de nabijheidsas). Ook leerkrachten met een hoge mate van zelfeffectiviteit (hoog competentiegevoel) ervaren minder negatieve emoties en komen daardoor minder in een negatieve spiraal van interactie terecht (Koenen et al., 2019).

ONDERZOEK UITGELICHT

Het onderzoek van Borremans en Spilt (2023) onderscheidt wat startende leerkrachten moeten kunnen om positieve leerkracht-leerling relaties op te bouwen. Samen met experts kwamen ze tot vijf thema's:

1. het belang van leerkracht-leerling relaties: weten hoe belangrijk warme, positieve leerkracht-leerling relaties zijn voor het leren én welzijn van de leerling;
2. sleutelconcepten om relaties te beschrijven en te begrijpen: kennis hebben van gehechtheidstheorie, zelfdeterminatietheorie, theorie rond groepsdynamiek,...
3. houding en reflectief functioneren: een positieve attitude tegenover leerlingen hebben, vanuit empathie, respect, betrokkenheid en vooroordelen uit de weg gaan. Reflecteren over ideeën en overtuigingen over leerlingen;
4. specifieke strategieën kennen om positieve relaties op te bouwen;
5. relaties opbouwen in een diverse context: net extra investeren in de relatie met kwetsbare jongeren.

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Wanneer heb je zelf al gemerkt dat een positieve relatie met een leerling leidde tot beter gedrag en schoolse prestaties?
- Op welke manier zorg jij voor een positieve band met je leerlingen?
- Op welke van de 5 thema's uit het onderzoek van Borremans en Spilt (2023) zou je nog meer kunnen inzetten? Wat heb je nodig om dat te kunnen doen?

Vragen voor het schoolteam:

- Op welke manier is er op jullie school aandacht voor positieve relaties met leerlingen?
- Waar hebben leerlingen de kans om hun mening te geven over leerkracht-leerling relaties op school?
- Hoe zouden jullie als team meer kunnen inzetten op positieve relaties met leerlingen?
- Op welke van de 5 thema's uit het onderzoek van Borremans en Spilt (2023) kunnen jullie nog meer inzetten?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 2: INSTALLEER DUIDELIJKE REGELS EN ROUTINES

Regels en routines brengen rust en bevorderen efficiënt klasmanagement. Stel een beperkt aantal duidelijke regels op. Leer routines aan en oefen deze grondig vanaf het begin van het schooljaar. Installeer de regels en routines zoveel mogelijk schoolbreed, en volg ze samen op als team.

Met regels en routines zet je preventief in op effectief klasmanagement

Regels en routines komen zowel in de literatuur als in de praktijkvoorbeelden naar voren als een van de meest cruciale bouwstenen voor effectief klasmanagement.

ONDERZOEK UITGELICHT

Marzano (2010) voerde een meta-analyse uit van meer dan 1100 onderwijsonderzoeken en onderscheidt op basis daarvan vier fundamentele strategieën met een aantoonbaar positieve invloed op het gedrag van leerlingen: regels en routines, omgaan met ordeverstoring, leerkracht-leerling relatie en de mentale ingesteldheid van de leerkracht. Duidelijke regels en routines zorgen volgens Marzano (2010) voor een daling van 28% in ordeverstoring.

Stel duidelijke regels op

- *Less is more*: beperk je tot een set van vier tot maximum tien basisregels.
- Gebruik deze basisregels als 'kapstok' om specifieke regels aan te koppelen.
Bijvoorbeeld: 'Draag zorg voor het materiaal' als kapstok om specifieke regels over materiaal aan op te hangen (regels over materiaalgebruik in de les, op de speelplaats, in praktijkvakken, en over ander lesmateriaal).
- Installeer basisregels op niveau van de school.
Stel deze basisregels op met het hele schoolteam en volg ze schoolbreed op. Als de regels overall dezelfde zijn, is er minder ruimte voor onduidelijkheid of discussie. Deel deze regels ook aan de ouders mee.
- Koppel duidelijke procedures aan de schoolregels voor wanneer leerlingen deze overtreden.
Om regels schoolbreed op te volgen, zijn ook duidelijke orde- en tuchtmaatregelen nodig die eveneens schoolbreed vastliggen.
- Maak klasafspraken samen met de leerlingen.
Leerlingen zijn meer geneigd zich aan de regels te houden als ze hun inbreng hebben. Het is daarom interessant om niet alleen regels op te leggen, maar ook samen met de leerlingen tot klasafspraken te komen. Je kan klasafspraken opstellen door samen te antwoorden op de vraag: 'Welke afspraken zijn nodig zodat we op een goede manier samen les kunnen volgen?'
- Formuleer de regels specifiek, positief en to the point. Benoem het gewenste gedrag.
- Maak de regels zichtbaar in publieke ruimtes. Zo kan je er telkens naar verwijzen en leerlingen eraan herinneren.
- Gebruik de start van het schooljaar om regels aan te leren en klasafspraken te maken.

REFLECTIE

- Welke schoolregels gelden er op jullie school?
- Zijn de schoolregels visueel gemaakt en zichtbaar voor iedereen? Is daar een reden voor?
- Welke klasafspraken maak jij met leerlingen?
- Liggen deze klasafspraken in lijn met de schoolregels?

PRAKTIJKVOORBEELD

Deze schoolregels van ZAVO Zaventem (secundair) en van de St-Pietersschool in Mechelen (basis) zijn gecommuniceerd naar leerlingen en ouders en hangen ook op in de school.

Schoolregels ZAVO Zaventem (links) en schoolregels St-Pietersschool Mechelen (rechts).

Meer lezen over het opstellen van schoolregels? [St-Pietersschool Mechelen](#), [ZAVO Zaventem](#), [Visitatie Mariakerke](#), [Pius X Antwerpen](#), [Jenaplanschool De Feniks Gent](#).

Maak met routines je klasmanagement efficiënt

Routines beschrijven, net als regels, het specifieke gedrag van leerlingen om aan de verwachtingen van de leerkracht of de school te voldoen. Alleen bestaan routines uit meerdere opeenvolgende handelingen die de leerkracht aanleert om procedures in de klas efficiënt te laten verlopen. Het belangrijkste kenmerk van een routine is dat de leerkracht ze aanleert en inoefent met leerlingen tot ze de opeenvolgende handelingen geautomatiseerd hebben tot een gewoonte. Routines zijn bijgevolg terugkerende situaties: de klas binnenkomen en verlaten, van activiteit wisselen, groepswerk starten, materiaal halen en opbergen, om hulp vragen, het begin van een toets, afgeven van huistaken, enzovoort.

Onderzoek toont aan dat wanneer regels en routines duidelijk zijn en consistent worden gehandhaafd vanaf het begin van het schooljaar, het verloop van de dag voor leerlingen voorspelbaarder wordt. Daardoor voelen leerlingen zich comfortabeler en neemt de kans op ordeverstoring af. Bovendien vormen routines een basis om tijdsefficiënt te werken en de flow in de les te behouden.

REFLECTIE

In de casestudies vertelden verschillende directeurs en leerkrachten dat routines rust brengen op school en in de klas.

- Welke routines installeerde je al in je klas?
- Hoe kan je met behulp van vaste routines nog meer rust brengen in de klas?
- Welke routines kan je als schoolteam schoolbreed installeren, om rust te brengen voor alle leerkrachten en leerlingen?

Oefen regels en routines bij de start van het schooljaar

De start van het schooljaar noemt men in de literatuur wel eens de hoeksteen voor klasmanagement. Deze eerste weken zijn immers cruciaal om leerlingen regels en routines aan te leren en samen afspraken te maken. Bovendien toon je als leerkracht meteen dat jij de regie in handen hebt als je de eerste lessen start met het stellen van duidelijke regels en verwachtingen. Dat creëert een basis van vertrouwen voor leerlingen: ze kunnen op jou rekenen als leider van de klasgroep.

“Heel de maand september werk je aan het erin pompen van structuur en regels, en als nu iemand het fout doet, reageren leerlingen daar zelf op: ‘nee zo mag dat niet’. Dan weet je dat het in september zijn nut heeft gehad om daar heel veel tijd in te steken en dat dat tot nu, mei-juni, nog altijd blijft werken. Als ze elkaar zelf beginnen verbeteren denk ik ‘oké, ze hebben het gesnapt en ze zien het nut ervan in.’ En dat zorgt bij mij voor die veiligheid en rust die je toch zoekt in een klas.” – leerkracht lager onderwijs (focusgroepen)

PRAKTIJKVOORBEELD

Zes van de tien scholen in het casestudie onderzoek zetten in op de Gouden Weken. Dat zijn de eerste weken van het schooljaar waarin het bouwen aan een positieve groepsdynamiek en het aanleren van regels en routines centraal staan. Basisschool St-Pieters Mechelen organiseert dan groepsverbindende activiteiten rond de zes Gouden Schoolregels. Bijvoorbeeld: elke klas moet een schoolregel presenteren door de regel uit te beelden en te vertalen naar andere talen.

“Voor mij start alles, álles in september met de gouden weken. Dan maak je als leerkracht je kader. De kinderen maken zelf de klasafspraken op basis van de heel eenvoudige vraag: Wat heb jij nodig om je gelukkig te kunnen voelen in de klasgroep? En de antwoorden daarop worden jouw klasafspraken. [...] En ik ben er zeker van dat als je dat als leerkracht onbelangrijk vindt, dat je een heel jaar met dezelfde problematieken blijft worstelen.” - leerkracht Ursulinen Mechelen

In basisschool Ursulinen Mechelen worden de klasafspraken vervolgens vastgelegd en ondertekend door alle leerlingen. Deze afspraken hangen in de klas omhoog, zodat de leerkracht er steeds naar terug kan verwijzen: *“Dat is de afspraak, en jij ging daarmee akkoord.”*

Meer lezen? [Ursulinen Mechelen](#), [St-Pietersschool Mechelen](#) en [Visitatie Mariakerke](#)

Hou vol tot het gewenste gedrag de norm wordt

Het kost tijd, maar het loont om vanaf het begin in te zetten op het inoefenen van het gewenste gedrag tot dit de norm wordt. Het is immers veel eenvoudiger om gewenst gedrag in stand te houden dan om ongewenst gedrag van leerlingen bij te sturen. Leerlingen hebben hierbij nood aan duidelijke instructie, veel herhaling en oefening voordat de routines als vanzelf lopen.

ONDERZOEK UITGELICHT

Het aanleren en handhaven van regels en routines hangt nauw samen met theorieën over het leren van gedrag. Leerlingen leren door imitatie. Geef daarom zelf het goede voorbeeld. Daarnaast nemen leerlingen sneller gedrag over dat wordt beloond en dat hun omgeving positief onthaalt. Dat bewijst het belang van positieve aanmoedigen en het blijven verwijzen naar de regels. Bennett (2020) licht dit verder toe in onderstaand voorbeeld.

Bennett (2020, pp. 149-186) legt sterk de nadruk op het opstellen van normen in de klas. Hij verwijst daarbij naar het weten-onderwijzen-handhaven model: ten eerste is het noodzakelijk de norm te definiëren en duidelijk te maken wat deze inhoudt. Het is dus essentieel te expliciteren hoe het gewenste gedrag eruit ziet. Ten tweede is het belangrijk deze normen te communiceren en aan te leren: via instructie, publiek verspreiden (bv. poster ophangen), het voordoen, enzovoort. En tot slot houdt het handhaven in om consistent het gedrag volgens de norm te eisen. Wanneer de leerkracht dit niet doet, leren leerlingen een andere norm aan. Dat illustreert Bennett (2020, p. 162) met een voorbeeld.

De norm die de leerkracht heeft onderwezen is: ‘voor je iets zegt, steek je je hand op.’ Wanneer de leerkracht vervolgens een vraag stelt en een leerling het juiste antwoord roept door de klas, kan de leerkracht ervoor kiezen om het juiste antwoord positief te onthalen. De leerling in kwestie én heel de klas hebben dan wel ondervonden dat antwoorden door de klas roepen positief wordt onthaald. Als de leerkracht niet vasthoudt aan de vooropgestelde normen, zullen er op die manier ongewild andere normen ontstaan...

De sleutel in het voorkomen van ongewenst gedrag van leerlingen is volgens Bennett (2020) om het de leerlingen zo gemakkelijk mogelijk te maken om zich goed te gedragen en moeilijk om zich te misdragen. Dat kan volgens hem door van gewenst gedrag de norm te maken.

ONDERZOEK UITGELICHT

Mitchell et al. (2017) benoemen enkele fundamentele klasmanagementstrategieën die hand in hand gaan met het handhaven van regels en routines:

- Leerlingen op voorhand herinneren aan de regels.
- Actieve supervisie door de klas constant te monitoren: door de klas lopen, scannen en in interactie gaan met leerlingen. Zo kan de leerkracht proactief de regels en routines handhaven.
- Expliciete feedback op het gedrag van leerlingen: expliciet waarderen wanneer de leerlingen de regels en routines goed volgen. En consistent en onmiddellijk reageren bij ongewenst gedrag wanneer de regels en routines niet worden gevolgd. Feedback bij ongewenst gedrag kan gericht zijn op het corrigeren van gedrag, maar mogelijk zal extra instructie nodig zijn of zal de regel of routine opnieuw aangeleerd moeten worden.

PRAKTIJKVOORBEELD

Basisschool Ursulinen Mechelen organiseert elk trimester een oefenmoment met alle leerlingen van de basisschool. Ze overlopen de schoolregels en afspraken en oefenen. Als het in een bepaalde klas toch moeilijk loopt, oefenen ze de algemene gedragsregels opnieuw in. Aan de hand van pictogrammen maakt de leerkracht concreet welk gedrag hij precies van de leerlingen verwacht. De school communiceert deze specifieke gedragsregels ook met de ouders, zodat zij zich ook engageren om hier aandacht voor te hebben bij hun kinderen (bv. 'dankjewel' en 'alsjeblieft' zeggen).

Ursulinen Mechelen oefent tijdens de gouden weken de routines. Leerlingen leren de routine expliciet aan: hoe wandelen ze van de speelplaats de klas binnen, wat wordt van hen verwacht dat ze eerst doen als ze 's morgens het klaslokaal binnenkomen, enzovoort.

In basisschool GAAF! Aalst oefenen leerling in de routine om rustig en zelfstandig naar boven komen na de speeltijd. De eerste weken doen ze dat onder begeleiding van de klasleerkracht, de weken nadien met toezicht door de leerkracht(en) in de traphal en wanneer dat lukt, mogen de leerlingen het alleen proberen. Pas na een oefenperiode, waarbij leerlingen waarschuwingen krijgen, volgen er consequenties als leerlingen toch druk zijn in de gang.

Meer lezen? [Ursulinen Mechelen](#), [GAAF! Aalst](#)

REFLECTIE

- Op welke manier oefen jij met leerlingen de routines in de klas?
- Op welke manier worden schoolregels en -routines ingeoeffend? Wat doe jij om de norm hoog te houden?
- Geef jij expliciete feedback wanneer leerlingen de regels of routines niet volgen? Hoe stimuleer je hen om wel het gewenste gedrag te stellen?
- Welke procedures volgt de school bij leerlingen die de regels of routines niet volgen? Hoe stimuleert de school leerlingen om zich aan de regels en routines te houden?

De rol van schoolleiding en teamwerk in het opstellen en handhaven van regels en routines

Het is eenvoudiger voor leerlingen en leerkrachten als regels en routines vastliggen op schoolniveau zodat van leerlingen overal hetzelfde gedrag verwacht wordt. Leerkrachten kunnen leerlingen corrigeren door naar de schoolregels te verwijzen, waardoor er minder ruimte is voor discussie. Een voorwaarde hierbij is dat het hele team op één lijn staat achter deze schoolregels. Dat gaat het gemakkelijkst als de schoolregels samen met het team zijn opgesteld. Net zoals leerlingen meer geneigd zijn de regels te volgen als ze inspraak krijgen bij de installatie ervan, zijn ook leerkrachten meer geneigd schoolregels te handhaven waar ze mee over hebben beslist. Het is de taak van de schoolleiding om leerkrachten samen te brengen om de schoolregels en -routines op te stellen of aan te passen. Eens de schoolregels vastliggen, krijgt de leerkracht de autonomie om de schoolregels te vertalen naar klasregels en klasroutines.

PRAKTIJKVOORBEELD

De St-Pietersschool in Mechelen stelde samen met het hele schoolteam hun zes Gouden Schoolregels op. Nadien stelden ze ook Gouden Regels op voor het team. Deze regels helpen om het team op één lijn te krijgen:

1. *We bewaken onze eigen grenzen en staan open voor feedback.*
2. *We nemen onze verantwoordelijkheid om samen school te maken.*
3. *We kunnen in wederzijds vertrouwen zeggen wat we voelen en wat onze noden zijn.*
4. *We geloven in de kracht van complimenten.*
5. *We gaan in gesprek met elkaar en niet over elkaar. Een conflict lossen we op met de betrokken partijen.*
6. *We respecteren dat we allemaal gelijkwaardig zijn. Iedereen heeft zijn kwaliteiten, we zetten de diversiteit in onze school in als kracht.*
7. *We hebben toezicht tot het proces van besluitvorming en beschikken over de nodige informatie.*
8. *We krijgen ruimte om te experimenteren en ondersteunen elkaar in dit proces.*
9. *We gaan positief met elkaar om en gaan constructief aan de slag met negatief gedrag.*
10. *We dragen de visie van de school uit.*

Meer lezen? [St-Pietersschool Mechelen](#)

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Ben jij het eens met alle regels en routines die op jouw school gelden?
- Sta jij met je collega's op één lijn om deze regels en routines samen te handhaven?

Vragen voor het schoolteam:

- Wie neemt de handhaving van de regels in handen op school?
- Wat gebeurt er bij overtreding van de regels?
- Welke partijen hadden inspraak bij het opstellen van regels of routines? (leerlingen, ouders, leerkrachten, directie,...)
- Waar krijgen leerlingen de kans om hun mening te geven over de regels op school?
- Is het nodig dat jullie als schoolteam meer inzetten op het installeren en handhaven van routines? Indien ja, hoe zou je dat kunnen doen?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEN 3: BEGELEID SOCIO-EMOTIONEEL LEREN

Aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen heeft een positieve impact op je klasmanagement. Leerlingen een set sociale, emotionele en relationele vaardigheden, attitudes, gedrag en waarden aanleren brengt op. Door in te zetten op socio-emotioneel leren kunnen leerlingen hun gedachten, gevoelens en gedrag in eigen handen nemen, zowel op school als in het latere leven.

Schoolbrede programma's rond sociaal-emotioneel leren hebben effect, blijkt uit onderzoek door Durlak (2011). Zowel in kleuter, lager als secundair onderwijs worden leerlingen socio-emotioneel vaardiger: ze scoren beter op gedrag, attitudes en op leerprestaties. Ook het welbevinden gaat erop vooruit: leerlingen vertonen meer positief sociaal gedrag, hebben academisch succes, vertonen minder gedragsproblemen, hebben minder emotionele stress. Ook leerkrachten blijken baat te hebben bij socio-emotionele vaardigheden, om hun eigen stress te verminderen en welbevinden te verbeteren.

PRAKTIJKVOORBEELD

De scholen in het casestudie onderzoek baseren de lessen sociale vaardigheden vaak op bestaande programma's, die ze herwerken naar actieve werkvormen voor hun eigen school en stapsgewijs in het curriculum opnemen.

- In basisschool Ursulinen Mechelen krijgen alle leerlingen een lesuur per week sociale vaardigheden. De thema's die in dit lesuur aan bod komen, zijn opgebouwd in een schoolbrede, vaste leerlijn van kleuter tot lager onderwijs. Thema's die aan bod komen zijn bijvoorbeeld elkaar complimenten geven, elkaar helpen en hulp durven vragen, sorry zeggen, enzovoort. Het thema van sociale vaardigheden wordt bovendien altijd gedeeld met de ouders. Zo roepen ze ouders op om hier ook thuis aandacht voor te hebben. Bij de kleuters wordt heel speels rond dit thema gewerkt: met een sociale vaardighedenlied en een maandelijks toneel rond het nieuwe thema.
- Bubao Futura Geluwe geeft de leerlingen in de werking type 3 twee lessen per week 'Arktos'. Arktos is een Vlaams expertisecentrum dat werkt aan de weerbaarheid van kinderen en jongeren door in te zetten op de verbinding met zichzelf en hun omgeving. Dat doen ze onder meer via het 'Rots en Water' programma dat sociale en emotionele competenties van leerlingen versterkt. Alle leerkrachten hebben de meerdaagse opleiding bij Arktos gevolgd en kunnen de 'Arktos' lessen daardoor zelf invullen en geven. Bovendien blijft het werken aan weerbaarheid en emotieregulatie volgens de methode van Arktos niet bij de twee lessen per week. Het is een rode draad in de werking type 3.

Meer lezen? Buitengewoon basisonderwijs [Futura Geluwe](#) en basisonderwijs [Ursulinen Mechelen](#)

Leer je leerlingen socio-emotionele vaardigheden aan

Het doel van socio-emotionele vaardigheden in functie van klasmanagement is dat leerlingen uit zichzelf meer verantwoordelijk en sociaal competent gedrag stellen waardoor de leerkracht minder corrigerend moet optreden. Dit gaat niet vanzelf, deze socio-emotionele vaardigheden moeten leerlingen eerst aanleren, gemodelleerd zien en inoefenen.

- Leer socio-emotionele vaardigheden aan, net zoals je cognitieve vaardigheden aanleert. Leerlingen hebben hierbij een leerkracht nodig die duidelijke grenzen stelt en niet-veroordelend aangeeft hoe de leerling zich kan verbeteren.
 - » Modeleer wat je verwacht van leerlingen, laat leerlingen gedrag voordoen en inoefenen.
 - » Geef leerlingen de kans om in de klas (kringmoment, proactieve cirkel, ...) te vertellen hoe het met hen gaat. Dit traint tegelijk ook respect- en een luisterhouding bij de anderen. Geef telkens feedback op hoe leerlingen dit doen.
 - » Heb aandacht voor de groepsdynamiek en hoe leerlingen in de klas met elkaar omgaan. Geef concrete feedback als je ziet dat iets niet gaat zoals je dat wil.
- Bouw aan zorgzame relaties in de klas, tussen leerkracht en medeleerlingen onderling. Omdat dit preventief werkt, zal er zich minder probleemgedrag voordoen. Een zorgzame leerkracht staat model voor wat hij leerlingen aanleert op socio-emotioneel vlak (prosociaal gedrag, verbindend communiceren, enzovoort.) en hierdoor zullen leerlingen ook meer geneigd zijn zich volgens de klasnormen te gedragen.
- Werk aan zelfregulatie door emoties te leren herkennen. Leer hen een brede waaier aan emoties identificeren en hoe ze die kunnen reguleren (bijvoorbeeld boosheid of frustratie). Als leerlingen zich veilig en verbonden voelen met de leerkracht, durven ze open over hun gevoelens communiceren. Hierover spreken versterkt tegelijkertijd de leerkracht-leerling relatie.
- Leer leerlingen praktische strategieën aan om constructief met hun emoties om te gaan. Wat helpt me als ik boos ben? Hoe word ik rustig als ik heel verdrietig ben?

PRAKTIJKVOORBEELD

'Het is belangrijk dat kinderen met een klein signaal kunnen aangeven als het even niet gaat. Bijvoorbeeld met een gevoelsthermometer. Dan geeft een kind soms zonder veel op te vallen een signaal aan de leerkracht die hierop dan kan inspelen.' – directeur basisonderwijs (focusgroep)

In het begin van het jaar vullen de leerlingen van Bubao Futura Geluwe een paspoort in rond emotieregulatie. Omdat dit paspoort is toegevoegd aan het individueel aangepast curriculum van de leerling, kunnen leerkrachten preventief werken. Ook de leerlingen zelf weten beter wat ze kunnen doen om escalatie te vermijden. In de werking type 9 vertellen de leerlingen in hun autipaspoort waar ze goed in zijn, wat ze graag doen, wat moeilijk gaat en wat ervoor zorgt dat ze zich weer beter voelen. In de werking type 3 beschrijven de leerlingen zones: de groene zone (Wanneer ben ik rustig? Hoe zie je dat aan mij?), de oranje zone (Wat maakt mij onrustig? Hoe zie je dat aan mij? Hoe word ik weer rustig?) en de rode zone (Wat maakt mij heel onrustig, boos? Hoe word ik weer rustig?).

Meer lezen? Buitengewoon basisonderwijs [Futura Geluwe](#)

REFLECTIE

- Op welke manier leer jij leerlingen socio-emotionele vaardigheden aan?
- Op welke manier hebben jullie op schoolniveau aandacht voor het stapsgewijs aanleren van socio-emotionele vaardigheden?

Deel verantwoordelijkheid met leerlingen

“Wanneer je kinderen helpt om zich te gedragen, is dat zowat het beste wat je kunt doen om hen vrijheid te bieden. We leren hen hoe ze vrij kunnen zijn door hen te leren hoe ze hun verlangens kunnen beheersen en door hen het verschil te leren tussen wat ze nodig hebben en wat ze willen.” (Bennett, 2020, pp. 92-93)

Leerlingen die meer verantwoordelijkheid krijgen, zijn meer betrokken in de klas en meer gemotiveerd om zich positief te gedragen. In dit hele leerproces is het belangrijk hen voldoende kansen te geven te experimenteren en te groeien. Om zichzelf te leren reguleren, moeten ze hun executieve functies trainen: impulscontrole, zelfbeheersing, flexibiliteit, zichzelf kunnen monitoren en zelfinzicht hebben. Het is belangrijk dat je deze vaardigheden begeleidt en met leerlingen oefent op het gepaste ontwikkelingsniveau. Interventies die gericht zijn op zelfreflectie en zelfregulatie verdienen de voorkeur om storend gedrag aan te pakken. Als de leerling dan tot zelfinzicht komt, kan hij zijn toekomstig gedrag bijsturen.

ONDERZOEK UITGELICHT

Marzano (2010) beschouwt verantwoordelijkheid geven aan leerlingen als een essentieel onderdeel van effectief klasmanagement. Omdat dit een grote inspanning is voor de individuele leerkracht, werkt het hele schoolteam hierbij best samen. In zijn meta-analyse toont hij aan dat het de moeite loont: strategieën aanleren voor het opnemen van verantwoordelijkheid zorgt voor 25% minder ordeverstoring gedrag.

Zijn tips:

1. **Doe een klasvergadering.** Op vaste en/of belangrijke momenten houden leerlingen en leerkracht(en) samen een vergadering om de klassfeer te evalueren, problemen aan te pakken of nieuwe ideeën te introduceren.
2. **Gebruik taal die verantwoordelijkheid in de hand werkt.** Meer taal en woordenschat kennen over een bepaald onderwerp, geeft ook meer inzicht. Daarom is het volgens Marzano belangrijk om te praten over rechten, vrijheden, gelijkheid, verantwoordelijkheid, enzovoort.
3. **Laat leerlingen schriftelijke zelfanalyses maken.** In het geval van gedragsincidenten kan je bijvoorbeeld een leerling een zelfbeoordelingsformulier over zijn gedrag laten invullen.
4. **Gebruik cognitief gebaseerde strategieën.** Leer strategieën voor probleemoplossend denken aan of cognitieve strategieën bij sociale vaardigheidstraining. Bijvoorbeeld bij emotieregulatie: Stap 1. Wacht even, ik ben kwaad; Stap 2. Wat moet ik nu doen?; Stap 3. Als ik dit doe, dan...; Stap 4. Ik koos het juiste!

Leer leerlingen strategieën aan om spanning te ontladen

Een van de mogelijke strategieën om spanning te ontladen is meditatie. Uit onderzoek van Wisner (2014) blijkt dat leerlingen die mindfulnessmeditatie deden op school, een hoger zelfbewustzijn, meer kalmte en beter stressmanagement ervoeren. De leerlingen noemen deze vaardigheden belangrijk voor het schools functioneren en rapporteren ook een kalmer en vrediger schoolklimaat waarop ze zich meer betrokken voelen.

Mogelijke acties om te werken aan spanningsontlading:

- Geef schrijfp opdrachten waarin leerlingen hun emoties neerschrijven. Volgens een studie van Smyth (1998) vergroten geschreven emotionele expressieopdrachten het welbevinden van leerlingen en verminderen ze stress.
- Neem mindfulness, meditatie, yoga of een andere relaxatie- of expressietechniek op in de ochtendroutine of een afsluitmoment. Volgens Butler en collega's (2022) en Trudel en collega's (2022) is aandacht hiervoor extra belangrijk in een grootstedelijke, multiculturele context. Leerlingen die bijvoorbeeld stress ervaren door racisme, kunnen die stress via mindfulness en cultureel sensitieve meditatie en yoga verminderen (Watson-Singleton, 2019). Ook voor leerkrachten zijn dit goede technieken om te werken aan de eigen veerkracht en persoonlijk stressmanagement.
- Installeer een proactieve cirkel, waarin je ook oefeningen rond emotionele expressie of meditatie opneemt. Ook andere socio-emotionele vaardigheden als impulscontrole, luisteren naar elkaar, in relatie gaan met elkaar, betrokkenheid tonen, verantwoordelijkheid en respect uitdragen komen hierin aan bod.

PRAKTIJKVOORBEELD

Bubao Futura Geluwe geeft leerlingen in de type 9 werking één lesuur per week yoga. In de type 9 werking is het voor veel leerlingen moeilijk om met beeldende taal rond emotieregulatie te werken. Daarom werken ze met deze leerlingen via yoga op het reguleren van emoties. Leerkrachten merken dat de yoga oefeningen leerlingen helpen om rustig te worden.

Meer lezen? Buitengewoon basisonderwijs [Futura Geluwe](#)

Leer bij over sociaal-emotioneel leren

Om te kunnen werken aan sociaal-emotioneel leren van leerlingen is het belangrijk om een basis aan psychologische kennis te hebben. Weten wat de executieve functies zijn, iets weten over de impact van stress en trauma, helpt om je klasmanagement beter bij te sturen. Bijvoorbeeld omdat je weet dat leerlingen niet altijd met opzet ongewenst gedrag vertonen.

ONDERZOEK UITGELICHT

Milkie en Warner (2011) tonen aan dat wanneer leerkrachten zelf stress ervaren in de schoolomgeving, bijvoorbeeld door conflicten in de klas of door het ontbreken van steun bij collega's, ze deze stress overdragen op de leerlingen. Deze stress-transfer uit zich bij leerlingen in meer ruzies, minder impulscontrole, meer angst en stress.

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Bij welke activiteiten in je klas heb je al expliciet aandacht voor socio-emotioneel leren?
- Hoe werk je al aan emoties in de klas? Hoe kan je nog meer inzetten op het identificeren, benoemen en reguleren van emoties?
- Waar geef je leerlingen oefenkansen om zichzelf te leren reguleren? Hoe kan je dat nog meer doen?
- Hoe werk je al aan spanningsreductie van leerlingen? Zie je nog momenten waarop je dit expliciet of impliciet kan doen?
- Op welke manier werk je aan je eigen stressreductie als leerkracht?

Vragen voor het schoolteam:

- Welke socio-emotionele vaardigheden verwachten jullie als team van de leerlingen?
- Hoe kan je hier schoolbreed en stapsgewijs op inzetten in de verschillende jaren? Welk programma voor socio-emotioneel leren kan jullie hierbij helpen?
- Op welke manier geven jullie al verantwoordelijkheid aan leerlingen in de school?
- Hoe gaan jullie als team zelf om met spanning en stress? Wordt dit expliciet besproken of is dat eerder impliciet? Is er nood aan om dit anders aan te pakken?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 4: WERK HERSTELGERICHT

Herstelgericht werken omvat een continuüm van preventieve en curatieve methodieken die helpen om ongewenst gedrag te verminderen en het schoolklimaat te verbeteren. Voorbeelden zijn: proactieve cirkels, herstelgesprekken, herstelcirkels, en peer mediation. De rode draad in elk van deze praktijken is verbindende communicatie die bijdraagt aan effectief klasmanagement, doordat er sterkere relaties ontstaan tussen leerkracht en leerlingen, en tussen leerlingen onderling.

Herstelgericht werken zorgt voor minder ongewenst gedrag, minder schorsingen en meer respect voor elkaar

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat herstelgericht werken het aantal disciplinaire maatregelen en schorsingen sterk doet dalen. Ook het ongewenst gedrag van leerlingen vermindert bij het invoeren van herstelgericht werken op school, zowel in het basis- als in het secundair onderwijs. Er is een daling van fysieke incidenten en van onwettige afwezigheden bij scholen die herstelgericht werken.

ONDERZOEK UITGELICHT

Kehoe en collega's (2018) onderzochten de impact van herstelgericht werken op de sociale vaardigheden en het gedrag van leerlingen. Via interviews met leerlingen en leerkrachten vonden ze vijf verschillende positieve effecten:

- een meer harmonieuze omgeving (de leerkracht straalt meer kalmte uit, de omgeving voelt veiliger aan, er heerst algemeen meer rust in de klas en in de school);
- verhoogde empathie tegenover leerkrachten en medeleerlingen;
- meer bewustzijn van het eigen gedrag en meer verantwoordelijkheid daarvoor;
- verhoogd respect naar leerlingen en leerkrachten;
- meer reflectief denken bij leerlingen.

Versterk relaties in de klasgroep met proactieve cirkels

Een proactieve cirkel is een methodiek om verbinding in de klasgroep te versterken. Leerkracht(en) en leerlingen zitten samen in een cirkel en doorlopen een gesprek in vier fasen: een begroeting, een check-in, een activiteit en een afsluiting.

- **Begroeting:** Bij de begroeting hoort vaak een kort focusmoment, zoals een ademhalingsoefening of een ander ritueel.
- **Check-in:** Na de begroeting volgt de check-in: hoe gaat het? Iedereen in de kring krijgt de kans om te vertellen hoe hij zich voelt.
- **Activiteit:** Daarna volgt het eigenlijke doel van de proactieve cirkel. Dat doel kan verschillen. Bijvoorbeeld, een kennismakingsactiviteit om elkaar te leren kennen, een groepsverbindende activiteit om de cohesie binnen de klasgroep te versterken, een activiteit om tot gezamenlijke afspraken te komen, enzovoort.
- **Afsluiting:** Tot slot eindigt de cirkel met een korte check-out activiteit, bv. 'Wat neem je mee?'

Om een proactieve cirkel vlot te laten verlopen, kan het nuttig zijn om een voorwerp te laten doorgeven in de cirkel en de afspraak te maken dat alleen degene die het voorwerp in zijn handen heeft, het woord heeft, zodat leerlingen actief naar elkaar luisteren.

PRAKTIJKVOORBEELD

Verschillende basisscholen starten elke ochtend met een proactieve cirkel (Futura Geluwe, St-Pietersschool Mechelen). In het secundair onderwijs zetten leerkrachten proactieve cirkels meestal in om aan de groepsdynamiek te werken, bijvoorbeeld met de klastitularis in het begin van het schooljaar, na een schoolvakantie doorheen het jaar, of om afspraken te maken vooraleer ze samen op (meerdaagse) uitstap gaan. In St Maria Geel hebben leerlingen een wekelijks klasuur waar ze soms proactieve cirkels doen. In Pius X Antwerpen is herstelgericht werken en dus ook het proactief cirkelen een vaste waarde in de school. Zij starten met proactieve cirkels vanaf de eerste schooldag.

De St-Pietersschool in Mechelen ging samen met de organisatie PROS (Positieve Relaties op School) aan de slag om herstelgericht werken te implementeren in de school. Met leerlingen maken zij volgende afspraken:

- Je krijgt het woord: Iedereen krijgt van de moderator op zijn beurt het woord. Een hulpmiddel hierbij is een spreekstok, die aangeeft wie het woord heeft.
- Je spreekt vanuit je 'ik': Je geeft antwoord vanuit je eigen persoon.
- Je gebruikt positieve lichaamstaal: Je kijkt degene die praat aan, je gebruikt geen scheldwoorden, je rolt niet met je ogen.
- Iedereen heeft recht op zijn eigen mening.
- Geen feedback op feedback: Iedereen krijgt de kans op zijn beurt om iets te zeggen, je reageert niet op hetgeen anderen zeggen.
- Je mag passen.
- Je mag in de buitencirkel gaan zitten. Leerlingen kunnen op eigen initiatief of op vraag van de moderator in de buitencirkel gaan zitten wanneer ze zich niet op hun gemak voelen en daardoor de cirkel verstoren. Wanneer ze in de buitencirkel zitten, hebben ze geen inbreng meer in de cirkel. Ze mogen opnieuw aansluiten wanneer ze daar klaar voor zijn.
- Wat in de cirkel wordt gezegd, blijft in de cirkel. Deze afspraak geldt vooral bij gevoelige thema's.

Meer lezen? [Futura Geluwe](#), [St-Pietersschool Mechelen](#), [Pius X Antwerpen](#)

REFLECTIE

- Rond welke thema's zou je een proactieve cirkel kunnen doen in de klas?
- Wat is de reden dat je wel of geen tijd kan vrijmaken aan proactieve cirkels in de klas?
- Welke uitdagingen zie je om proactieve cirkels goed te laten verlopen in je klas?
- Deed je onder collega's al eens een proactieve cirkel?
- Hoe verliep deze proactieve cirkel? Welke effecten ondervond je?
- Welke meerwaarde kan het hebben om ook binnen het schoolteam proactief te cirkelen?

Herstel relaties na een incident of conflict, bij een negatieve groepsdynamiek

Na een zwaar incident of conflict met sociale en/of fysieke schade bieden herstelgerichte bijeenkomsten of HERGO (HERstelgericht GroepsOverleg) soms een oplossing. Het doel van deze herstelcirkel is om de schade aan de relatie tussen dader(s) en slachtoffer(s) weer te herstellen. Dat lukt het best als leerlingen reeds geoefend zijn in pro-actieve cirkels, zodat er een veilig klimaat is om herstel aan te gaan. Bovendien is een HERGO of herstelcirkel een curatieve methodiek die volgens een vast stramien dient te verlopen. Daarom is het aangewezen om een (korte) opleiding te volgen vooraleer zelf herstelcirkels te organiseren, of om een opgeleide HERGO moderator de cirkel te laten leiden.

Op een HERGO bijeenkomst is een facilitator aanwezig (bv. leerkracht, zorgcoördinator of leerlingenbegeleider, schoolpersoneel, extern iemand), samen met de dader(s) en de slachtoffer(s). Eventueel zijn er ook andere leerlingen, leerkrachten, ouders of andere familieleden aanwezig als steunfiguren. Afhankelijk van de ernst van het incident, doet men eerst een pré-bijeenkomst met dader en/of met slachtoffer apart. Alle deelnemers krijgen een plaats in de cirkel en de facilitator duidt de regels: luisteren naar elkaar, je krijgt het woord, enzovoort. De facilitator zorgt ervoor dat iedereen aan het woord komt aan de hand van vragen in een verbindende communicatiestijl (niet oordelend). Zo deelt iedereen z'n perspectief op het incident, de impact op zichzelf en anderen, en wat hen zou helpen om de relatie te herstellen.

Kehoe et al. (2018) geven enkele voorbeelden van vragen in verbindende communicatiestijl:

- Kan je uitleggen wat er gebeurd is? Wat dacht je toen? Wat voelde je toen?
- Hoe heeft dit jou geraakt? Wie denk je dat hier nog door geraakt is? Op welke manier?
- Wat moet er gebeuren om het weer goed te maken? Wat ga jij hiervoor doen?
- Als dezelfde situatie zich nog eens voordoet, wat zou je anders kunnen doen?

Op basis van dit gesprek stellen ze samen een plan op met actiepunten die helpen om de schade tussen slachtoffer(s) en dader(s) te herstellen. De dader(s) worden op hun verantwoordelijkheid aangesproken om het leed dat ze hebben berokkend te herstellen en worden hierin ondersteund. Deze ondersteuning op school en thuis (indien nodig) neemt men ook op in het actieplan. De facilitator noteert het plan, iedereen ondertekent en evalueert het op een afgesproken tijdstip.

PRAKTIJKVOORBEELD

Verschillende scholen uit zowel het secundair als het basisonderwijs (Pius X Antwerpen, ZAVO Zaventem, Visitatie Mariakerke, St-Pietersschool Mechelen, Futura Geluwe) maken gebruik van een herstelgerichte bijeenkomst als één van hun methodes om een moeilijke klasdynamiek te keren of om een ernstig incident te herstellen.

'Wij hebben een herstelcirkel gedaan met onze leerkracht chemie. Dat heeft echt veel geholpen. Wij zijn beter gaan opletten. Maar wij wilden ook meer beweging tijdens het labo. Wij deden toen vooral theorie, dus we zeiden dat we meer praktijk wilden. En toen zei zij: 'Oké, dat wil ik wel doen, ik wil wel wat nieuwe dingen uitwerken, maar dan moeten jullie ook meer aandachtig opletten en de gsm's meteen in het bakje doen. En sinds dan is dat eigenlijk heel goed gegaan.' - leerling Pius X Antwerpen

Opstelling herstelcirkel in Pius X, Antwerpen.

In Pius X Antwerpen bereiden de collega's van het zorgteam de herstelcirkel voor. Zij maken een cirkelopstelling in de daarvoor voorziene ruimte en leggen bij elke stoel een pen, een leeg papier en een behoeftekaart. Bij elke stoel ligt ook een naamkaartje klaar, zodat leerlingen meteen op hun aangewezen plaats zitten in de cirkel. Leerlingen geven via de behoeftekaart ideeën over hoe de groepsdynamiek kan verbeteren. Door deze manier van werken stellen leerkrachten en leerlingen zich kwetsbaar op naar elkaar en krijgen alle partijen de verantwoordelijkheid om te werken aan een betere groepsdynamiek. Op basis van de behoeften op vlak van groepsdynamiek zoekt men samen acties om hieraan tegemoet te komen.

Meer lezen? [Pius X Antwerpen](#)

REFLECTIE

- Bij welke moeilijke klassituaties uit het verleden was een herstelcirkel waardevol geweest?
- Stel dat je een herstelcirkel wil doen met jouw klas: welke obstakels zie je? Zowel voor jou als voor de leerlingen? Welke hulp heb je hierbij nodig?

Herstel relaties na een incident of een conflict: herstelgesprek één-op-één

Sommige incidenten zijn minder geschikt om te behandelen in een publieke kring zoals een herstelcirkel. Soms is een één-op-één gesprek meer aangewezen. Als beide partijen er klaar voor zijn, doorlopen ze dezelfde stappen als bij een herstelcirkel. Zonder oordeel en op basis van observaties delen beide partijen hun kijk op de situatie, denken ze na over hoe de relatie hersteld kan worden en maken ze afspraken om tot een herstelgerichte oplossing te komen. Enkele voorwaarden van een succesvol herstelgesprek tussen leerkracht en leerling:

- Leerkracht en leerling dienen beiden te reflecteren over hun aandeel in het incident/conflict
- Ga uit van de sterktes van de leerling om tot een oplossing te komen
- Werk samen om tot een herstelgerichte oplossing te komen

PRAKTIJKVOORBEELD

De herstellvragen die de leidraad vormen van het herstelgesprek, liggen in Pius X Antwerpen schoolbreed vast: Wat is er gebeurd? (feiten = waarneming)

1. Hoe heeft je dat geraakt? Wie is er nog geraakt? (gedachten + gevoelens)
*Wat dacht je toen? Hoe denk je nu? Hoe voelde je je toen? Hoe voel je je nu?
Hoe zou de ander zich voelen?*
2. Wat was jouw aandeel? (verantwoordelijkheid)
*Wat had je anders kunnen doen?
Wat kan jij bijdragen om de schade te herstellen?*
3. Wat heb je nodig om verder te kunnen? (behoeften + verzoek)
*Welke hulp of ondersteuning heb je nodig?
Welke verwachtingen heb je van de ander?*

Meer lezen? [Pius X Antwerpen](#)

Zet leerlingen in voor *peer mediation*

Bij *peer mediation* zoeken leerlingen onderling zelf een oplossing voor een conflict of een incident. Een medeleerling treedt als bemiddelaar op. Het is belangrijk dat deze bemiddelaars hiervoor een opleiding krijgen. Als dat niet zou gebeuren, kan *peer mediation* averechtse effecten hebben. Als leerlingen constructieve conflict- en bemiddelingsstrategieën aangeleerd krijgen, leidt dit volgens onderzoek over het algemeen tot constructieve sociale relaties.

Hoe *peer mediation* in zijn werk gaat:

- Om te beginnen neemt de *peer mediator* plaats tussen de conflicterende partijen en legt het doel en het proces van de sessie uit.
- Vervolgens maakt hij enkele afspraken met beide partijen. De *peer mediator* vraagt beide partijen om hun perspectief op het incident te geven. Daarna expliciteert hij dat het doel is om het conflict op te lossen.
- Mogelijke oplossingen worden gegeneerd en geëvalueerd en beide partijen moeten overeenkomen over de best passende oplossing.
- De *peer mediator* ontwikkelt een oplossing waar beide partijen zich mee kunnen verbinden. Beide partijen vertellen zelf wat hun rol en verantwoordelijkheid is in de oplossing voor het conflict en de *peer mediator* schrijft deze neer in een overeenkomst.
- Tot slot ondertekenen alle deelnemers, inclusief de *peer mediator*, deze overeenkomst.

PRAKTIJKVOORBEELD

In de St-Pietersschool in Mechelen helpen peer mediators de leerkrachten om conflicten op de speelplaats op te lossen. Leerlingen uit het vierde, vijfde en zesde leerjaar kunnen kiezen om de opleiding peer mediator te volgen. Via methodieken uit verbindende communicatie leren ze welke vragen ze moeten stellen om het gesprek tussen leerlingen in conflict te modereren. Elke speeltijd zijn er via een beurtrol twee peer mediators aan het werk. Ze zijn zichtbaar met een fluohesje en aanspreekbaar voor leerlingen die een conflict willen oplossen. De peer mediators nemen de leerlingen mee naar de herstelhoek, waar ze proberen om aan de hand van herstelgerichte vragen het conflict op te lossen. Nadien noteren ze een verslag van het gesprek in een notitieboek in de herstelhoek.

Meer lezen? [St-Pietersschool Mechelen](#)

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Op welke manier herstel je de relatie na een conflict tussen jou en een leerling?
- Op welke manier zorg jij dat de relatie hersteld wordt na een conflict tussen leerlingen?
- Welke mogelijkheden zie jij om relaties in de klasgroep te versterken?
- Welke mogelijkheden zie jij om een negatieve groepsdynamiek in je klas om te keren?

Vragen voor het schoolteam:

- Welke mogelijkheden heeft het schoolteam om relaties in klasgroepen te versterken?
- Op welke manier zorgt de school voor herstel van relaties na een conflict tussen leerlingen of conflicten tussen leerlingen en leerkracht?

Reflectievragen voor een team dat herstelgericht werken wil invoeren:

- In welke mate zijn jullie als schoolteam bewust bezig met dagelijkse interacties tussen leerlingen op school?
- Welke plaats hebben herstelwerken werken en/of sanctioneren in het schoolbeleid?
- Hoe verhouden herstelgericht werken en sanctionerende maatregelen zich tegenover elkaar?
- In welke mate zijn jullie als schoolteam bewust bezig met dagelijkse interacties tussen leerlingen op school?
- Is er ruimte om anders te kijken naar disciplinaire maatregelen, relaties en ongewenst gedrag?
- Hoe kan je ouders en familie van leerlingen meenemen in de visie van herstelgericht werken?
- Hoe krijg je iedereen gemotiveerd om zich in te zetten voor de implementatie van herstelgericht werken op school?
- Welke teamprofessionalisering kan je doen rond herstelgericht werken?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 5: REAGEER OP ONGEWENST GEDRAG

Een schoolbrede aanpak ontwikkelen met aandacht voor preventieve en curatieve technieken voor ongewenst gedrag is erg belangrijk. Het effectief omgaan met ongewenst gedrag voorkomt probleemgedrag en heeft een aantoonbaar positief effect. Zo een schoolbrede aanpak kan bestaan uit verschillende elementen: het aanleren en positief aanmoedigen van gewenst gedrag, geduld tonen, jezelf beheersen, vermijden dat leerlingen uit de klas gezet worden en herstelgerichte praktijken inzetten.

Leer gewenst gedrag aan door bekrachtiging

Ongewenst of uitdagend gedrag van leerlingen is een van de grootste stressfactoren voor leerkrachten, zeker als de leerkracht hierdoor in een machtsstrijd verzeild geraakt. Landrum en Kauffman (2006) benadrukken positieve bekrachtiging om gewenst gedrag te laten toenemen. Als straffen toch nodig is omdat het gedrag niet stopt, bieden ze evidence-based strategieën voor de omgang met kinderen en jongeren met emotionele en gedragsproblemen.

1. Straf dient om ongewenst gedrag af te leren, maar tegelijk moet men het gewenst gedrag ook aanleren en positief bekrachtigen. Straffen werkt best in een schoolbeleid waar het schoolpersoneel zich warm en liefdevol opstelt tegenover alle leerlingen.
2. Straf enkel bij serieuze ordeverstoringen of wangedrag waarbij positieve strategieën alleen niet volstaan.
3. Straf moet gegeven worden op een zakelijke, professionele manier. Niet vanuit boosheid of frustratie. Hou het geven van een straf kort, zonder bedreigingen of moraliserend betoog.
4. De straf moet voorspelbaar zijn. Het is dus belangrijk om het ongewenst gedrag te benoemen, het gewenst gedrag te vragen en te waarschuwen voor een straf. Zo spoor je leerlingen aan hun verantwoordelijkheid op te nemen voor hun gedrag en de gevolgen ervan.
5. Straf moet fair zijn, consistent en met een onmiddellijke reactie op het ongewenste gedrag. Dat betekent dat een straf in proportie is met hetgeen de leerling deed en gericht op het gedrag van de leerling, niet op de persoon. Het is daarom ook geen goed idee om de hele klas te straffen voor het gedrag van één of enkele leerlingen.
6. Reageer onmiddellijk op het ongewenste gedrag. De straf die volgt moet haalbaar zijn en op korte termijn uitvoerbaar.

Lees meer over het leren van gedrag in de theoretische onderbouwing 'Gedrag aan- en afleren'.

REFLECTIE

Bekijk bovenstaand overzicht van zes evidence-based strategieën voor de omgang met kinderen en jongeren met emotionele en gedragsproblemen.

- Welke strategieën pas je al toe en vind je evident?
- Op welke strategieën kan je nog meer inzetten?

PRAKTIJKVOORBEELD

'Het is geen lineair gegeven, dus niet: 'een leerling doet ...' en dan, 'oké dan is ... de straf'. Het is nooit lineair. Het is altijd: oké, wat is in proportie daarmee, wat moet daarmee gebeuren? Wie is erbij geschaad? Wat moet er hersteld worden? Behalve bij te laat komen. Daar hebben we wel echt een lineair systeem. Maar ook daar kunnen leerlingen die een periode goed op tijd komen, terug met een schone lei beginnen. [...] - directeur Pius X Antwerpen

- In het LAB Sint-Niklaas lopen leerlingen die de regels overtreden op vlak van orde en netheid een dag mee met het poetspersoneel. Zo leren ze het belang van deze regels en leren ze respect te hebben voor het poetspersoneel.
- In ZAVO Zaventem moesten leerlingen die een raam vernielden op de speelplaats nablijven om samen met de klusjesmannen de speelplaats op te ruimen.
- In Pius X Antwerpen getuigde een leerling dat hij, nadat hij meermaals geweigerd had om na te blijven op school vanwege herhaaldelijk te laat komen, een dag ging werken in een bejaardencentrum dat vlakbij de school ligt en daar terug de motivatie kreeg om naar de les te gaan.

Combineer straffen en belonen

Uit onderzoek blijkt de combinatie van straffen en belonen het meest effectief te zijn. Enkel inzetten op belonen heeft iets meer effect dan alleen inzetten op straffen. Twee soorten interventies kwamen als meest effectief naar voor: de (non)-verbale reactie van de leraar die duidelijk maakt of het gedrag al dan niet gewenst was; en de beloning voor een groep leerlingen die zich correct gedragen. Het effect van deze interventies geldt voor alle onderwijsniveaus, maar verkleint naarmate leerlingen ouder worden. Eigen aan het puberende brein is wel dat leerlingen gevoeliger zijn voor beloningen dan voor (de dreiging van) straf.

Pak moeilijk gedrag schoolbreed aan

Een schoolbrede aanpak bevat preventieve en curatieve acties rond moeilijk gedrag. Dat start bij een zorgzaam team dat moeilijkheden open met elkaar bespreekt maar bevat ook schoolbrede procedures omtrent het opvolgen van ongewenst gedrag. Landrum en Kauffman (2006) tonen aan dat een schoolbreed systeem voor gedragsmanagement een verschil maakt:

1. Het gedrag van de meeste leerlingen verbetert, zelfs van de leerlingen die niet storen.
2. Het heeft een groot effect op leerlingen die net starten met het vertonen van agressie.
3. Het zorgt voor een basis van goed gedragsmanagement bij leerlingen die ernstig probleemgedrag stellen. Deze leerlingen zullen vooral baat hebben bij een schoolbreed systeem waar ook intensieve begeleiding deel van uitmaakt.

PRAKTIJKVOORBEELD

De scholen uit de casestudies onderschrijven de noodzaak van een schoolbrede aanpak. De meeste scholen werken met een team dat verantwoordelijk is om schoolregels en procedures te communiceren naar leerlingen en leerkrachten.

- De secundaire school ZAVO Zaventem heeft een beleidscel gedrag waar een directeur, een leerling en begeleider en enkele leerkrachten deel van uitmaken. De beleidscel gedrag werkte een gedragsbeleid uit op basis van diverse theoretische kaders, met als basis voor de vormgeving de preventiepiramide van Johan Deklerck. Ze investeren in een grote preventieve basis van omgaan met gedrag, maar hebben ook aandacht voor curatieve strategieën als leerlingen toch ongewenst gedrag stellen.
- Visitatie Mariakerke, ook secundair onderwijs, werkte schoolbrede procedures uit omtrent ongewenst gedrag op basis van de schoolregels. Alle schoolregels zijn duidelijk omschreven aan de hand van drie vragen: (1) waarom is deze regel belangrijk? Wat is ons doel? (2) Hoe kunnen we dit positief stimuleren? en (3) Wat als de leerling de regel niet volgt? Het maakt deel uit van de preventieve basis van hun gedragsbeleid om leerlingen te informeren over het belang van de regel en hen positief te stimuleren om ze te volgen. Hierop ligt de focus. Wanneer de leerling de regel niet volgt, staan er vervolgstappen beschreven die de leerkracht kan ondernemen en vanaf wanneer de leerling moet worden doorgestuurd naar de leerlingenbegeleiding of directie.
- De basisschool Futura Geluwe voor buitengewoon onderwijs stelde schoolbrede procedures op voor het omgaan met ongewenst gedrag waarbij teamwerk, time-out (indien nodig) en herstel centraal staan.
- In basisschool St-Pieters Mechelen gebruiken alle leerkrachten hetzelfde stappenplan voor het omgaan met ongewenst gedrag. Het stappenplan begint bij een eerste opmerking van de leerkracht en eventueel een tweede opmerking. Als het gedrag van de leerling dan toch erger wordt, reflecteert de leerling op de gang aan de hand van een document over zijn gedrag. Vervolgens gaat de leerling indien nodig in time-out en wordt het gedrag van de leerling besproken met de ouders.

Meer lezen? [ZAVO Zaventem](#), [Visitatie Mariakerke](#), [Futura Geluwe](#), [St-Pietersschool Mechelen](#)

Communiceer met ouders na (on)gewenst gedrag van leerlingen

Uit onderzoek blijkt dat zowel leerlingen als ouders de communicatie tussen leerkracht en ouders de meest krachtige consequentie vinden bij (on)gewenst gedrag.

PRAKTIJKVOORBEELD

- Secundaire school Pius X Antwerpen geeft leerlingen gedragskaarten wanneer ze regelmatig ongewenst gedrag vertonen. Bij deze kaarten geven alle leerkrachten na elke les feedback. Elke dag wordt deze kaart door de ouders getekend.
- Secundaire school Sint Maria in Geel investeert in goed contact met de ouders al van bij de start. Ze organiseren een oudermarkt waar bij ze ouders warm verwelkomen en plannen in het begin van het jaar al een driehoeksgesprek in met leerling, leerkracht en ouders als kennismaking. Deze basis aan goed contact met ouders helpt volgens Sint Maria Geel om moeilijke situaties van leerlingen die zich later stellen, samen met ouders aan te pakken.
- Basisschool Ursulinen Mechelen hecht belang aan het bekrachtigen van gewenst gedrag. Wanneer leerlingen zich heel goed gedragen, krijgen ze een 'Gouden Pijl' in de agenda: een stempel met een compliment aan de leerling dat ook de ouders kunnen lezen. Daarnaast bouwt Ursulinen Mechelen ook aan een goede relatie met ouders van bij de start om moeilijke situaties later goed aan te pakken, met de ouders als partner.

Ver kies verbinding boven uitsluiting

Het gebeurt vaak: een leerling als straf op de gang zetten, naar de directeur sturen, schorsen of definitief uitsluiten. Onderzoek biedt echter geen aangetoonde positieve effecten op het toekomstige gedrag van de leerling. Omdat uitsluiten schadelijk kan zijn voor de relatie tussen leerling en leerkracht, pleiten verschillende auteurs ervoor om eerder een verbindende en herstelgerichte aanpak te kiezen.

Daarbij blijkt uit onderzoek dat leerlingen met een donkere huidskleur vaker worden gestraft dan leerlingen met een witte huidskleur; jongens vaker worden gestraft dan meisjes; leerlingen met een diagnose van een gedragsstoornis, die moeite hebben met emotieregulatie, vaker worden gestraft dan leerlingen zonder. Wanneer leerlingen een ongelijke behandeling ervaren op vlak van disciplinaire maatregelen en het gevoel hebben dat ze vaker onterecht worden uitgesloten dan andere leerlingen, is dat schadelijk voor de relatie tussen leerkracht en leerlingen. Wetenschappers pleiten daarom voor duidelijke grenzen en procedures, maar ook wederom voor een verbindende en herstelgerichte aanpak bij ongewenst gedrag.

PRAKTIJKVOORBEELD

Deze verbindende, herstelgerichte aanpak is zowel merkbaar in de basisscholen als in de secundaire scholen die we bezochten.

- Leerlingen uit het secundair onderwijs in Visitatie Mariakerke kunnen op eigen initiatief of op vraag van de leerkracht hun taken maken in time-in of time-out. Belangrijk is dat in time-out gaan geen sanctie is. Dat maakt dat leerlingen niet het niet als straf ervaren wanneer hen gevraagd wordt in de gang te gaan zitten als ze onrustig worden door de veelheid aan prikkels in de klas. Bovendien stellen ze ook regelmatig zelf voor om in time-in of time-out te gaan zitten. Zo zetten leerkrachten proactief in op klasmanagement, worden escalaties vermeden en blijven leerlingen taakgericht bezig.
- Basisschool Ursulinen Mechelen draagt haar connectiebeleid uit als preventieve basis, maar kiest ook voluit voor verbinding met leerlingen als die ongewenst gedrag stellen. Hun uitgangspunt: leerlingen die vaak ongewenst gedrag stellen, hebben meer kansen nodig om op een positieve manier in verbinding te gaan met medeleerlingen en leerkrachten. Daarom nodigt de school leerlingen die regelmatig ongewenst gedrag stellen, uit om deel te nemen aan de buitenschoolse activiteiten (creatieve ateliers) die de school organiseert. Door leerlingen aan de school te binden, zorgen zij ervoor dat leerlingen zich ook beter zullen gedragen op school.

Speel in op de verantwoordelijkheid van leerlingen

Verschillende onderzoekers geven aan dat het belangrijk is dat procedures rond ongewenst gedrag verantwoordelijkheid geven aan leerlingen. Zo krijgen ze de mogelijkheid om bij te leren, door zelfreflectie, zelfregulatie en zelfmanagement, om hun gedrag op termijn te verbeteren.

Een voorbeeld van een gebruikte ordemaatregel bij aanhoudend uitdagend gedrag, is een voorwaardelijk gedragscontract. Hierbij komen de leerling en leerkracht eerst samen overeen welk gedrag van de ene of van beide personen verwacht wordt. Vervolgens bespreken ze wat ongewenst en wat gewenst gedrag is. Op basis hiervan worden gedragsdoelen, -taken of -afspraken geformuleerd en beloningen en sancties gekoppeld. Tot slot spreken leerling en leerkracht af hoe en wanneer de afspraken worden geëvalueerd. Alle betrokken partijen (leerling, leerkracht, en indien nodig ook andere leden van het schoolteam, ouders of leeftijdsgenoten) ondertekenen daarna samen het contract.

Het voordeel aan duidelijke procedures zoals in dit voorbeeld, is volgens Scott en Nakamura (2022) dat het ook verantwoordelijkheid geeft aan de leerling. Doordat regels, grenzen en consequenties duidelijk zijn, weten leerlingen welke procedures hen te wachten staan wanneer ze zich niet gedragen. Het is dan hun keuze, hun verantwoordelijkheid om de regels al dan niet te volgen. Wanneer ze ervoor kiezen om over bepaalde grenzen heen te gaan, kunnen ze de gevolgen op hun gedrag niet aan de leerkracht wijten. Zo wordt de leerkracht-leerling relatie niet geschaad. De leerkracht helpt de leerlingen om het gewenste gedrag te stellen.

PRAKTIJKVOORBEELD

In Pius X Antwerpen is verantwoordelijkheid geven aan leerlingen een belangrijke waarde. Dat maken zij ook duidelijk met hun herstel- en sanctiebeleid.

“Het is niet eenzijdig herstel of eenzijdig sanctionerend. Want dan krijg je ofwel het enorm sanctionerende, een rigide aanpak waarbij je geen verantwoordelijkheid geeft aan de leerling. En anderzijds als je alleen herstel biedt, dan stel je geen grenzen en zeg je nergens ‘stop’. Sancties zijn soms nodig om grenzen te stellen. En herstel is enerzijds om hetgeen dat gebeurd is te herstellen, om ervoor te zorgen dat mensen terug met elkaar overweg kunnen en dat leerlingen en leerkrachten de verantwoordelijkheid nemen voor wat er gebeurd is: Wat ga jij nu doen om ervoor te zorgen dat het terug goed komt?” (directeur Pius X Antwerpen)

Ze werken op de school met gedragskaarten, als leerlingen regelmatig ongewenst gedrag stellen kan de klassenraad samen beslissen om de leerling een begeleidingskaart te geven. Dat wil zeggen, een gedragskaart waar begeleiding centraal staat met als uitgangspunt: gedragsverandering vraagt tijd en begeleiding. Wanneer het gedrag van de leerling na drie weken nog niet voldoende verbeterd is, kan de leerling een alarmkaart krijgen en in het slechtste geval vervolgens nog een contractkaart. De verschillende gedragskaarten zijn opbouwend: met een begeleidingskaart wordt de leerling steeds meer gestimuleerd om zijn gedrag te verbeteren. Bij een alarmkaart en een contractkaart kunnen er ook sancties volgen.

Meer lezen? [Pius X Antwerpen](#)

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Wat versta je onder 'vervelend' gedrag in de klas? Wat is voor jou 'ongewenst' gedrag? En wat is voor jou 'ernstig ongewenst' gedrag? Hoe maak je dit aan de leerlingen duidelijk?
- Kies je spontaan eerder voor straffen bij ongewenst gedrag? Of eerder voor belonen bij gewenst gedrag? Of gebruik je een combinatie? Wat lijkt jou de ideale situatie na het lezen van dit hoofdstuk?
- Op welke manier geef je de verantwoordelijkheid aan de leerlingen om hun gedrag te verbeteren?
- Scoor jouw situatie met een cijfer van 1 tot 5. Geef jezelf een 1 als je je helemaal alleen voelt in het omgaan met ongewenst gedrag van leerlingen. Geef jezelf een 5 als je vlot bij ouders, collega's en directie terecht kan.

Vragen voor het schoolteam:

- Welk beleid voeren jullie als team rond het omgaan met ongewenst gedrag? Welke procedures gelden er?
- In hoeverre voeren jullie dit beleid als team? In hoeverre is dit een taak van de individuele leerkracht?
- Vanaf wanneer betrekken jullie ouders bij het omgaan met ongewenst gedrag van leerlingen? Op welke manier bereiken jullie de ouders?
- Op welke manier geven jullie de verantwoordelijkheid aan leerlingen om hun gedrag te verbeteren?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 6: BEHEERS JE DIDACTIEK EN VAKKENNIS

Duidelijke instructies, leerlingen actief betrekken en hen vaak antwoordkansen geven tijdens de instructie komen het klasmanagement ten goede. Ook strategieën die inzetten op zelfverantwoordelijkheid van leerlingen helpen om je klas te motiveren.

Verhoog met didactiek de betrokkenheid van leerlingen

Alle didactische componenten van lesgeven hebben een directe of indirecte invloed op de betrokkenheid van leerlingen. Via de leerinhoud, leerdoelen, werkvormen, media, materialen en evaluatie kan de leerkracht de leerlingen motiveren en zo ook klasmanagement bevorderen. Hierbij geven we enkele tips op basis van het ARCS-model van Keller (2000). 'ARCS' staat voor Aandacht (Attention), Relevantie (Relevance), Vertrouwen (Confidence), en Voldoening (Satisfaction). Het model bevat met andere woorden tips om de aandacht van leerlingen te trekken, om leerlingen duidelijk te maken waarom de leerstof belangrijk is, om het zelfvertrouwen van leerlingen te stimuleren en om leerlingen succes te laten ervaren:

- Trek de aandacht
 - » Varieer in werkvormen en materialen om aandacht van leerlingen te trekken: bv. video's, discussiegroepjes, coöperatief leren, doceren, ...
 - » Lok actieve participatie uit met activerende werkvormen en door veel vragen te stellen tijdens de instructie.
 - » Trek de aandacht met humor, concrete voorbeelden, anekdotes, tegengestelde standpunten om de leerlingen aan het denken te zetten, ...
- Maak je les relevant voor leerlingen
 - » Leg uit waarom en hoe de leerinhoud relevant is voor leerlingen.
 - » Verbind de leerstof aan de voorkennis van leerlingen.
 - » Toon rolmodellen die met de leerinhoud aan de slag gaan.
 - » Bouw keuzevrijheid in, bijvoorbeeld tegen wanneer leerlingen een taak maken, of hoe ze deze kunnen vormgeven.
- Geef leerlingen vertrouwen in en voldoening over hun leerproces
 - » Geef leerlingen procesgerichte feedback en zet succeservaringen in de verf.
 - » Geef leerlingen de mogelijkheid om op verschillende manieren succes te ervaren en te groeien.
 - » Geef leerlingen eigenaarschap over hun eigen leerproces.
 - » Hou consistente standaarden aan voor succes, bijvoorbeeld door de leerdoelen of evaluatiecriteria van bij de start te expliciteren.

Geef duidelijk instructies

Instructies zijn de richtlijnen die de leerkracht geeft aan het begin of tijdens de les zodat leerlingen zelfstandig aan de slag kunnen. Instructies gaan zowel over de nieuwe leerstof als over het gedrag dat je in je klas verwacht.

ONDERZOEK UITGELICHT

Om misverstanden of conflicten als gevolg van onduidelijke instructies te vermijden, geven Scott en Nakamura (2022) enkele **tips om de instructie zo duidelijk mogelijk te maken**:

- Kader nieuwe informatie in een context die leerlingen kennen. Dat kan door connecties te leggen met de leefwereld van de leerlingen en met hun voorkennis.
- Geef eerst het hoofddoel of kernconcept mee. Gebruik dit kernconcept als 'kapstok' waar je de rest van de instructie aan vastknoopt.
- Gebruik gepaste voorbeelden. Gepaste voorbeelden zijn gevarieerd qua context, tonen zowel wat wél en wat níét te doen, en bevatten belangrijke uitzonderingen.
- Laat leerlingen de leerstof actief verwerken en inoefenen.

Betrek leerlingen in de instructie door antwoordkansen te geven

Leerlingen betrekken bij je instructie, verhoogt de betrokkenheid. Hierdoor zullen leerlingen minder storend gedrag vertonen. Specifiek bij leerlingen met een emotionele of gedragsstoornis draagt antwoordkansen geven bij tot betere academische prestaties, verhoogt het taakgericht gedrag en vermindert het ongewenst en uitdagend gedrag.

Je betrekt leerlingen bij je instructie door:

- abstracte leerstof tot een verhaal te maken dat aansluit bij de leefwereld van de leerlingen of door persoonlijke anekdotes in de instructie verwerken,
- animaties of materiaal te gebruiken,
- zelf voordoen (modeling) en te laten nadoen,
- snelle en gerichte acties in te bouwen waardoor je ziet of de leerlingen aan het nadenken zijn: klassikaal een vraag beantwoorden, een snelle peiling doen, antwoordkaarten opsteken, iets noteren op een wisbordje, in groepjes of per twee iets bespreken, handen opsteken, een duim omhoog of omlaag, digitale antwoordkansen geven, een kort spel spelen, een quiz, enzovoort. Wissel regelmatig af tussen deze antwoordkansen en stem ze af op de lesinhoud, de klasgroep en de leeftijd van de leerlingen.

REFLECTIE

Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten vaak (te) weinig antwoordkansen voorzien tijdens hun instructie. Onderzoek raadt leerkrachten daarom aan om hierover te reflecteren, door middel van peer-coaching en feedback op elkaars instructie of door zelfevaluatie op basis van film- of audiomateriaal.

- Op welke manier bied je antwoordkansen aan leerlingen tijdens je instructie?
- Welke ideeën bij de tips vind je bruikbaar in jouw context?
- Wat lijkt je een ideale manier om je bewust te worden van de antwoordkansen die jij verwerkt in je instructie?
 - » door bewust reflectie hierover,
 - » door feedback van de leerlingen,
 - » door middel van film- of geluidsmateriaal,
 - » door feedback van een collega.

Speel in op individuele noden door gedifferentieerde instructie

Via gedifferentieerde instructie ondersteunen leerkrachten leerlingen op hun eigen niveau. Het voordeel is dat leerlingen hierdoor uitgedaagd worden, gemotiveerder zijn en meer taakgericht gedrag vertonen. Je zal de hele groep hierdoor beter kunnen managen.

Bij gedifferentieerde instructie start de les met een korte instructie voor wie snel zelfstandig kan werken, een basisinstructie voor leerlingen die meer uitleg nodig hebben en een uitgebreide instructie voor wie extra begeleiding nodig heeft. Belangrijke voorwaarden zijn dat de les goed voorbereid is én dat leerlingen geoefend zijn in zelfstandig werk. Alleen als leerlingen zelfstandig werken aangeleerd krijgen en inoefenen, heeft de leerkracht tijd om hulp te bieden waar nodig. Het gaat bijvoorbeeld over het omgaan met uitgestelde aandacht, dat de leerling weet dat hij moet wachten met vragen voor de leerkracht en al een volgende opdracht start of een medeleerling om hulp vraagt.

PRAKTIJKVOORBEELD

Scholen zoeken hoe ze de betrokkenheid van leerlingen kunnen vergroten. Ze zetten hiervoor projectwerk en actieve, flexibele werkvormen in.

- Secundaire school Visitatie Mariakerke werkt met het eigen uitgewerkt project SAVA+ in de B-stroom. Hierbij geven ze in de namiddagen vakoverschrijdend les in teamteaching. Afwisselend krijgen leerlingen projectwerk, beheersingsleren in hoekenwerk of groepswork in carrouselvorm. Via deze werkvormen speelt Visitatie Mariakerke positief in op de motivatie en betrokkenheid van leerlingen.
- Ook in het LAB Sint-Niklaas, een school voor secundair onderwijs, en in alle basisscholen uit de casestudies wordt gewerkt met projectwerk en de afwisseling van diverse, activerende werkvormen.

Meer lezen? [Visitatie Mariakerke](#) en [LAB Sint-Niklaas](#)

Bevorder de zelfverantwoordelijkheid van leerlingen

Om ongewenst gedrag van leerlingen te verminderen of te voorkomen, is het belangrijk om leerlingen te motiveren en op hun behoefte aan autonomie in te spelen. Dat doe je door leerlingen consistent aan te moedigen om zich maximaal in te zetten en hun verantwoordelijkheid te nemen over hun eigen leerproces. Leerlingen hebben op die manier meer effectieve leertijd en zullen doorgaans ook beter presteren.

De zelfverantwoordelijkheid van leerlingen bevorderen doe je door hen...

- te laten oefenen in vaardigheden van zelfregulatie: plannen, reflecteren, zichzelf leren organiseren om een taak af te werken, ...
- bewust te maken van de eigen sterke en zwakte punten,
- bewust te maken van de strategieën die ze gebruiken bij het leren, zodat ze hun leerproces kunnen verbeteren. Deze strategieën kunnen variëren over leeftijden en vakken heen. Zo draait zelfregulatie bij jonge kinderen vaak om zelfbeheersing en impulscontrole.

Royer en collega's (2017) sporen leerkrachten aan om leerlingen keuzes te geven over hun leerproces. Volgens hun onderzoek verhoogt dat het taakgericht gedrag van leerlingen en vermindert het aantal incidenten door uitdagend gedrag. Leerlingen keuzevrijheid geven kan met eenvoudige acties. Je kan ze laten kiezen:

- welke taak ze maken: het onderwerp of het niveau. Hierbij kan je hen eerst zelf hun niveau laten inschatten om dan op basis daarvan een taak te kiezen,
- in welke volgorde ze de taken maken,
- wanneer ze de taken maken,
- hoe ze de taken maken (met welk materiaal en welke hulpbronnen),
- hoe ze de taak presenteren.

Bevorder (meta)cognitieve vaardigheden van leerlingen in functie van zelfstandig leren. We formuleren enkele tips op basis van het rapport van de *Education Endowment Foundation* (Quigley et al., 2021):

- Leer leerlingen technieken aan om te memoriseren en te structureren: bijvoorbeeld met een markeerstift de belangrijkste zaken aanduiden of vakspecifieke heuristieken. Vakspecifieke heuristieken zijn specifieke stappenplannen of strategieën die naar de oplossing leiden. Voorbeelden zijn: het stappenplan om het onderwerp in een zin te vinden (zinsleer), de strategie om te weten of er een -d of een -t op het einde van het werkwoord komt (spelling), en de tussenstappen om een vergelijking met twee onbekenden op te lossen (wiskunde).
- Help leerlingen om hun taken te plannen en zichzelf te organiseren om opdrachten tot een goed einde te brengen (bv. grote taken opsplitsen in deeltaken).
- Modelleer metacognitieve strategieën, bijvoorbeeld 'Wat weet ik over problemen zoals deze?', 'Welke manieren heb ik eerder gebruikt om deze problemen op te lossen?', 'Welke hulpmiddelen kan ik gebruiken?', 'Wat is precies de vraag?', 'Wat is gegeven?', enzovoort.
- Voer metacognitieve gesprekken met leerlingen. Bespreek één-op-één of in groep welke strategieën leerlingen hebben gebruikt om een taak tot een goed einde te brengen (hoe ze de taak hebben gestructureerd, ingepland, welke hulpmiddelen ze hebben gebruikt, enzovoort).
- Leer leerlingen de gewoonte aan om aan zelfevaluatie te doen en leer ook aan hoe ze dat kunnen doen.
- Vermijd cognitieve overload (teveel informatie tegelijk), zeker wanneer je van leerlingen verwacht dat ze nieuwe leerstof inoefenen. Hou opdrachten in dat geval sober.
- Motiveer leerlingen om hun opdrachten te starten, vol te houden en tot een goed einde te brengen. Help hen met strategieën die maken dat ze zich beter kunnen concentreren en zich minder snel laten afleiden, en die maken dat ze doorzetten bij een moeilijke taak.
- Geef leerlingen procesgerichte feedback en verwijst daarbij naar metacognitieve strategieën en zelfregulerende vaardigheden. Bijvoorbeeld: 'Kijk volgende keer je antwoorden na voor je afgeeft, dan had je deze fout misschien opgemerkt.', of 'Ik zag dat je het moeilijk had bij die oefening en toch heb je doorgezet, knap!'

PRAKTIJKVOORBEELD

De scholen in de casestudies, zowel basisscholen als secundaire scholen, gaan actief aan de slag met de achtergrond rond executieve functies en leerstrategieën.

- In het LAB Sint-Niklaas volgen de leerlingen gepersonaliseerde leertrajecten; voor elk vak volgen ze de route op het niveau dat het best bij hen past. Dit maakt dat elke leerling een individueel uurrooster heeft waarin onder meer instructiemomenten en zelfstandig werk elkaar afwisselen. Aan het begin van de week krijgen leerlingen taken die ze zelf moeten inplannen als zelfstandig werk. Een coach begeleidt de leerlingen individueel in executieve functies (1e graad) en leerstrategieën (2e graad). In een leerportfolio houden leerlingen de vooruitgang bij die ze op dat vlak maken. Het betreft volgende executieve functies: plannen, volgehouden aandacht, organiseren, reactie-inhibitie, taakinitiatie, timemanagement, doorzetting, metacognitie, flexibiliteit, emotieregulatie en werkgeheugen.
- Gaaf! Aalst implementeerde verschillende praktijken rond zelfregulerend leren in de klas: de stop-denk-doe methode, een ont prikkelhoek in de klas, gezelschapsspelletjes rond executieve functies, enzovoort.
- Ook Jenaplanschool De Feniks Gent zet sterk in op zelfregulerend leren. Zij werken met de methode 'Wijzer in executieve functies' en leren leerlingen routines aan die bijdragen tot zelfstandig leren: vooraleer ze hulp vragen aan de leerkracht, moeten leerlingen het eerst zelf proberen, daarna aan de hand van hulpkaarten en heuristieken of met de hulp van een klasgenoot aan de eigen tafelgroep.

PRAKTIJKVOORBEELD

In de casestudies merken veel scholen dat het in de klas rustiger is wanneer ze de autonomie van leerlingen bevorderen, bijvoorbeeld door hen meer zelfstandig te laten werken aan de hand van dag- en weekplanningen. Van leerkrachten vraagt het werken met planners meer voorbereidingstijd, maar toch vinden ze het de moeite waard omwille van de rust in de klas op het moment zelf.

- In Jenaplanschool De Feniks Gent en Gaaf! Aalst oefenen kleuters reeds op het uitvoeren van taken volgens een eigen planning. Leerkrachten zetten expliciet in op zelfregulerende vaardigheden en executieve functies zodat ze dit in de lagere school kunnen verderzetten.
- Voor de basisscholen Jenaplanschool De Feniks Gent, Gaaf! Aalst en Futura Geluwe bieden dag- en weekplanningen voor leerlingen veel voordelen in functie van klasmanagement. Omdat leerkrachten tegelijk ook inzetten op zelfregulerend leren, werken leerlingen zelfstandiger waardoor de leerkracht tijd heeft om gedifferentieerde instructie te geven, differentiatie in te bouwen en de leerlingen meer individueel te ondersteunen. Leerlingen werken taakgericht, omdat ze minder moeten wachten op instructie of ondersteuning.
- Het LAB Sint-Niklaas doorbrak de traditionele schoolstructuren van het secundair onderwijs en werkt met gepersonaliseerde leertrajecten waarin leerlingen hun taken van verschillende vakken zelf inplannen en afwerken tijdens de zelfstandige werktijd (Lab@Work).

Meer lezen? [LAB Sint-Niklaas](#), [Jenaplanschool De Feniks Gent](#), [GAAF! Aalst](#), [Futura Geluwe](#).

Wees meester in je vak

In de literatuur rond klasmanagement vonden we geen expliciete verwijzing naar het belang van vakkennis. Nochtans benadrukten de leerkrachten en directies in de focusgroepen: om de klas goed in de hand te kunnen houden, is doorgedreven vakkennis erg belangrijk.

'Als je je onzeker voelt ten aanzien van de leerstof die je moet geven, straal je dat uit. Die leerlingen hebben dat direct door: 'die weet dat niet'. Maar het omgekeerde is niet zo. Als je een goede vakkennis hebt, je automatisch een goed klasmanagement hebt. Nee.' – expert groepsdynamica (focusgroep)

PRAKTIJKVOORBEELD

Bij hun nieuwe pedagogisch-didactische aanpak kiest GAAF! Aalst voluit voor teamteaching. Drie leerkrachten zijn verantwoordelijk voor een unit van een veertigtal leerlingen (één unit bevat drie 'nesten' of klasgroepen). Leerkrachten geven telkens het vak waar zij zich het meest bekwaam in voelen. Zo is er bij elk vak een leerkracht die instructie geeft als vakexpert terwijl de andere twee leerkrachten een ondersteunende rol opnemen. De keuze om te werken met vakexperten maakte GAAF! Aalst bewust, in functie van klasmanagement: hoe meer expertise in een vak, hoe meer zelfzeker je voor de klas staat.

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Welke elementen van didactiek helpen jou om de betrokkenheid van leerlingen te vergroten?
- Hoe werk je nu al aan zelfregulerend leren van leerlingen?
- Op welke manier ervaar jij dat je eigen vakkennis bijdraagt aan je klasmanagement?

Vragen voor het schoolteam:

- Kiezen jullie als school voor een bepaalde didactische aanpak of laten jullie dat aan de individuele leerkrachten over?
- Op welke manier kunnen jullie als school nog meer de zelfverantwoordelijkheid van leerlingen bevorderen?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEN 7: HEB AANDACHT VOOR INFRASTRUCTUUR EN INRICHTING

De klasindeling beïnvloedt de interacties tussen leerkracht en leerlingen en tussen leerlingen onderling. Een klasindeling waar de leerkracht oogcontact kan maken met alle leerlingen en gemakkelijk door de klas kan bewegen, verhoogt de betrokkenheid van leerlingen. Stem bovendien de klasopstelling af op de didactische aanpak en vermijd drukte door klaslokalen prikkelarm in te richten. Zet tot slot technologie doelgericht in en werk aan een duidelijk gsm-beleid om de focus op leren te bevorderen.

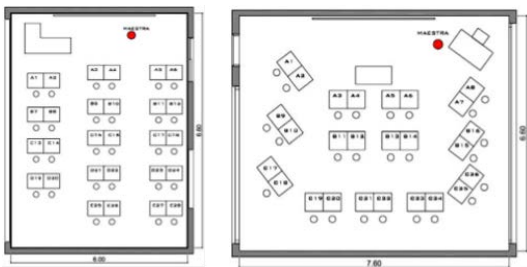
Vergroot de betrokkenheid van leerlingen met een effectieve klasopstelling

Om tot leren te komen, hebben leerlingen behoefte aan fysieke en emotionele veiligheid. Een klasomgeving creëren die aan deze behoeften tegemoet komt, is dus noodzakelijk. Een leerkracht die effectief gebruik maakt van de ruimte en de indeling van het klaslokaal, bevordert bovendien de betrokkenheid van leerlingen. Bradova (2013) en Cardellino en collega's (2017) beschrijven bijvoorbeeld verschillende zones in de klas waar de leerlingenactiviteit verschilt naarmate de afstand tussen leerkracht en leerlingen. Hoe dichters de leerlingen bij de bron van informatie zitten (de leerkracht, het bord), hoe meer ze in deze zogenaamde actiezone vragen stellen, taakgericht gedrag vertonen en langer geconcentreerd doorwerken.

ONDERZOEK UITGELICHT

Cardellino en collega's (2017) onderzochten verschillende klasopstellingen en kwamen tot de conclusie dat de betrokkenheid van leerlingen sterk daalt wanneer leerlingen verder dan vijf meter verwijderd zitten van de bron van informatie (de leerkracht, het bord). Dat gebeurt meestal al wanneer er drie rijen leerlingen tussen leerkracht en leerling zitten. Zo bewijzen zij ook de impact van het klaslokaal op de leerkracht-leerling interacties: een lang, smal klaslokaal waar leerlingen ver achter elkaar zitten, bemoeilijkt de leerkracht-leerling interacties met leerlingen die noodgedwongen achteraan in de klas zitten (afbeelding links). Een ruim klaslokaal waar leerlingen allemaal naar de bron van informatie gericht zitten en het aantal rijen achter elkaar beperkt blijft, vergroot dan weer de betrokkenheid van alle leerlingen (afbeelding rechts).

Verschiede klasopstellingen bepalen visuele afstand tussen de leerlingen, het bord en de leerkracht.

Overgenomen uit Cardellino en collega's (2017).

Tips voor een effectieve klasopstelling

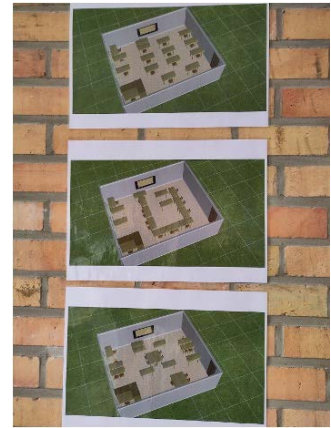
- Deel je klas in op zo'n manier dat je het hele lokaal kan overzien en alle leerlingen kan aankijken.
- Maak een opstelling waarbij je gemakkelijk door de klas kan bewegen, bij elke leerling in de buurt kan komen en elke leerling kan aankijken. Je aanwezigheid en actief toezicht bevordert taakgericht gedrag van leerlingen.
- Houd delen in de klas, waar veel beweging plaatsvindt, vrij (bv. de plaats waar werkmateriaal ligt, het bureau van de leerkracht, waar de deur is). Een klasindeling die rekening houdt met bewegingsruimte, bevordert de workflow en voorkomt ordeverstoringen.
- Stem je klasopstelling af op je instructievorm en werkvorm (bv. groepjes of themahoeken voor groepswerk, een geordende materiaalruimte waar leerlingen zelfstandig materiaal kunnen halen bij zelfstandig werk).

PRAKTIJKVOORBEELD

Visitatie Mariakerke schenkt in de B-stroom veel aandacht aan het gebruik van activerende werkvormen om zo de betrokkenheid van leerlingen te vergroten. Daarom gebruiken ze flexibele klasopstellingen en routines. In het begin van het schooljaar oefenen leerlingen om snel en efficiënt de banken te verschuiven naar de desbetreffende klasopstelling. De klasopstellingen hangen vooraan in elk klaslokaal omhoog, zodat leerkrachten hiernaar kunnen verwijzen en leerlingen weten hoe de opstelling er precies moet uitzien.

Flexibele klasopstellingen in Visitatie Mariakerke.

Vermijd lawaai, drukte en chaos. Kies voor prikkelarm.

Vaak denkt men bij effectief klasmanagement aan een klas waar het stil is. Belangrijker is echter dat het geluidsniveau constructief is voor het leren en dus verschilt naargelang de lesactiviteit. Werkvormen waar leerlingen in groep moeten discussiëren zullen er bijvoorbeeld drukker aan toegaan dan werkvormen waarbij leerlingen zelfstandig aan het werk zijn. Welke werkvorm ook van toepassing is, ongewenst lawaai moet te allen tijde worden voorkomen. Ook visuele drukte draagt bij aan chaos en kan het taakgericht gedrag van leerlingen verhinderen.

PRAKTIJKVOORBEELD

Basisschool Jenaplan De Feniks Gent heeft in elke klas een kring voor klasgesprekken. Alle tafels staan per vier gegroepeerd vanuit hun visie waar 'samen leren' centraal staat: leren via coöperatieve werkvormen en zelfstandig leren waarbij leerlingen indien nodig hulp vragen aan elkaar. Opdat alle leerlingen rustig kunnen werken en om overprikkeling te voorkomen, maken leerkrachten gebruik van de gang en de hal waar ook banken staan om aan te werken.

Enkele tips om onnodige prikkels te vermijden en rust te creëren in de klas:

- Overweeg zorgvuldig de inrichting van het klaslokaal. Voorzie specifieke ruimtes voor klasgesprekken, voor groepswork, stiltezones. Veel leerlingen op een kleine oppervlakte zorgt snel voor chaos, maak daarom slim gebruik van de ruimte.
- Stel lessenroosters nauwkeurig op en denk na over welke lessen best wel of best niet op elkaar volgen; welke lessen best worden ingepland in de voormiddag en welke in de namiddag. Ook op die manier kan chaos worden vermeden.
- Vermijd visuele overprikkeling. Posters, werkjes en stappenplannen aan de muur kunnen leerlingen helpen en motiveren. Een warme klasaankleding maakt dat leerlingen zich welkom voelen. Posters met formules of werkwoordschema's maken deel uit van een nuttige klasaankleding met focus op leren. Maar wanneer muren te vol hangen, werkt de klasaankleding averechts. Beperk je daarom tot wat op dat moment relevant is en houd het prikkelarm.
- Kleed je ruimte warm en zacht aan: gebruik zachte kleuren, zachte materialen (kussens, knuffels, dekentjes, knusse zithoek), positieve boodschappen, toegang tot natuur (bv. planten in de klas of toegang tot tuin), een afgeschermd prikkelarm hoekje met zachte materialen, enzovoort.

PRAKTIJKVOORBEELD

Onderstaande afbeelding toont een kleuterklas in GAAF! Aalst die prikkelarm is ingericht. Aan de muren hangt één prikbord met strikt noodzakelijke informatie. Daarnaast is er veel lichtinval door grote ramen en een directe toegang tot de tuin. Stoelen hebben zachte stukjes onderaan de poten om lawaai te dempen. De klas is ingedeeld in verschillende hoeken met elk een specifieke functie: banken in een kring voor kringgesprekken, een leeshoek, een knutselhoek, een poppenhoek,

Kleuterklas die prikkelarm is ingericht te GAAF! Aalst.

Hoekje om te ontprikkelen in kleuterklas GAAF! Aalst.

enzovoort. Daarnaast is er in elke klas een hoekje om te ontprikkelen. Dat hoekje is afgeschermd van de rest van de klas en leerlingen vinden er materiaal om rustig te worden: boekjes, een knuffel, materiaal om te tekenen en een stressbal. Tot slot is er in functie van klasmanagement een deur die klaslokalen direct met elkaar verbindt. Dat geeft mogelijkheden aan leerkrachten om elkaar gemakkelijker te ondersteunen, en om lesactiviteiten (bv. hoekenwerk) samen te doen over klaslokalen heen.

PRAKTIJKVOORBEELD

Visitatie Mariakerke zorgt bij de B-stroom voor rust in de klas door de inrichting. Dat is nodig aangezien de leerlingen snel afgeleid zijn en drukte soms het leren belemmert. Elke ruimte is benut om ervoor te zorgen dat ongewenst gedrag voorkomen kan worden en leerlingen toch bij de groep kunnen blijven, zodat ze niet naar de leerlingenbegeleider moeten.

- Alle klaslokalen van de B-stroom bevinden zich op **één verdieping**. Dat creëert rust: dezelfde leerlingen en dezelfde leerkrachten zijn altijd allemaal samen op deze verdieping aanwezig tijdens de schooluren. Ze vormen samen één gemeenschap.
- Leerkrachten geven les met **open klasdeuren**, zodat ze elkaar snel kunnen helpen in functie van klasmanagement: de leerkrachten vormen een team.
- De klaslokalen zijn allemaal **prikkelarm ingericht**: muren zijn niet overladen met posters, alleen het strikt noodzakelijke hangt omhoog en op het prikbord hangen de klasafspraken, de schoolregels en één of enkele positieve boodschappen.
- Elke klas heeft een **time-in ruimte**. Dit is een bank in de klas waaraan een leerling de les nog steeds kan volgen, maar afgeschermd is van de prikkels van de anderen.
- In de gang zijn **time-out ruimtes** voorzien: in de gang en in de hal zijn verschillende banken en stoelen verspreid in prikkelarme hoeken (bv. met gezicht naar de muur) waar leerlingen kunnen werken. Na de instructie samen, kunnen de leerlingen op eigen initiatief of op vraag van de leerkracht hun taak daar maken.
- Alle materiaal is op school aanwezig, wat ook rust brengt volgens de leerkrachten. Het materiaal heeft bovendien een **vaste plaats** in de klas: zakjes om de gsm's op te bergen, om de pennenzakken op te bergen, kasten met het lesmateriaal (boeken, mappen) per vak geordend (elk vak een andere kleur). Ook dat draagt bij aan de rust in de klas.

Klaslokaal in Visitatie Mariakerke. Links een time-in hoek om prikkelarm te werken.

Van links naar rechts: (1) Positieve boodschappen in de klas, (2) een time-out werkplek in de gang, (3) gsm zakjes, (4) mappen in de kast per vak in een andere kleur, op een andere legplank..

Zet technologie doelgericht in en werk aan een duidelijk gsm-beleid

Ook de digitalisering beïnvloedt klasmanagement. Het gebruik van tablets, laptops en computers in de klas kan de intrinsieke motivatie van leerlingen bevorderen en zo klasmanagement ten goede komen. Anderzijds observeerden Deryakulu en Altun-Akbaba (2014) ook erg veel niet-taakgericht gedrag van leerlingen wanneer ze les krijgen met laptops en computers. Het gaat er dan vaak rustig aan toe, maar veel leerlingen zijn bijvoorbeeld afgeleid door te scrollen op sociale media of andere websites. Valcke en Decraene (2020) pleiten daarom om onderwijstechnologie doelgericht in te zetten.

ONDERZOEK UITGELICHT

Op basis van hun literatuuronderzoek geven Huang en collega's (2019) vijf principes mee voor de selectie van onderwijstechnologie:

1. Gepastheid: de mate waarin technologie helpt om de leerdoelen en werkvormen te ondersteunen. Belangrijk om hierbij te overwegen welke tools hiervoor nodig zijn en of dat haalbaar is.
2. Authenticiteit: helpt de technologie om voldoende up-to-date, accurate en betrouwbare informatie aan te reiken?
3. Kost: is dit de goedkoopste oplossing om de doelen te bereiken?
4. Interesse: bevordert de technologie de motivatie? Of steelt ze de interesse van leerlingen?
5. Organisatie en balans: ondersteunt de technologie een ordelijk lesverloop, de structuur en opbouw van de leerdoelen en leerinhouden? Is het technologiegebruik in balans met de andere lesactiviteiten?

Naast laptops, computers en tablets drukken gsm's – gewild of ongewild – een stempel op het lesgebeuren en dus ook op het klasmanagement van de leerkracht. Veel leerlingen hebben hun gsm op zak en dat heeft volgens verschillende studies een negatief effect op leren: leerlingen zijn afgeleid door spelletjes, sociale media of texting. Anderzijds tonen andere studies aan dat gsm's ook positief kunnen bijdragen aan het leren. Zo worden Mentimeter of Kahoot! bijvoorbeeld vaak gebruikt om efficiënt te evalueren en kan de gsm nuttig zijn. Valcke en Decraene (2020) besluiten op basis van deze verschillende studies omtrent gsm-gebruik op school, dat een duidelijk gsm-beleid noodzakelijk is in functie van klasmanagement.

REFLECTIE

- Op welke manier gebruik jij digitale leermiddelen in de klas? Maakt de gsm daar deel van uit? Kan je deze leermiddelen efficiënter inzetten in functie van klasmanagement?
- Op welke manier gebruiken jullie digitale leermiddelen op school? Hoe kunnen deze leermiddelen efficiënter ingezet worden in functie van klasmanagement?
- Welk standpunt nemen jullie vanuit het schoolbeleid in over gsm's op school?
- Op welke manier worden de regels rond gsm-gebruik duidelijk gemaakt aan leerlingen, leerkrachten én ouders?

Tot slot... van traditionele klassettings naar open-work spaces

In de literatuur wijst men op een evolutie in de inrichting van klaslokalen. Waar klaslokalen zich vroeger leenden tot frontaal lesgeven, zijn ze vandaag steeds vaker ingericht als 'open work spaces' waar er niet altijd een duidelijke 'vooraan' in de klas is en banken geschikt staan in groepjes. Bovendien is het meubilair in de klas flexibel waardoor banken gemakkelijk verplaatst kunnen worden in functie van verschillende werkvormen. Ook zijn deze ruimtes meer gericht op het gebruik van digitale leermiddelen. Volgens Imms en Byers (2017) geven leerlingen aan dat ze in deze open-work spaces meer aanmoediging tot leren ervaren, tot een dieper niveau van leren komen en zich meer aangezet voelen tot zelfstandig leren dan in een traditionele setting. Er zijn echter twee voorwaarden: (1) dat er duidelijke regels en routines zijn over het gebruik van de ruimte en (2) dat de indeling van de ruimte en de didactische aanpak complementair zijn.

PRAKTIJKVOORBEELD

Het LAB Sint-Niklaas, een school voor secundair onderwijs, werkt in functie van hun didactische aanpak met **open work spaces** waar leerlingen en leerkrachten van eenzelfde leerjaar zelfstandig werk doen. Leerlingen werken er onder begeleiding aan hun taken die ze zelf per week hebben ingepland, leerkrachten hebben er individuele werktijd wanneer ze geen les moeten geven (tijd om lessen voor te bereiden, te verbeteren, enzovoort). Daarnaast zijn tafels en stoelen uit licht materiaal gemaakt, zodat ze gemakkelijk te verplaatsen zijn afhankelijk van de werkvorm. Voor zelfstandig werk is er veel ruimte. Zo kunnen leerlingen die beter in groep werken, samen aan één tafel zitten en leerlingen die beter alleen werken, apart.

Infrastructuur van LAB St Niklaas.

Zelfstandig werk (Lab@Work) LAB St Niklaas. Leerlingen die liever individueel aan een tafel werken, afgezonderd van de grote groep (links) en leerlingen die liever in groep werken (rechts). Ondertussen is er begeleiding van een leerkracht die rondloopt door de ruimte en ingaat op vragen van leerlingen (rechts).

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Bij welke activiteiten in je klas heb je expliciet aandacht voor de klasindeling?
- Hoe draagt de inrichting van je klaslokaal bij aan rust in de klas?
- Hoe kan je nog meer rust creëren in je klaslokaal?
- Hoe ziet jouw ideale klaslokaal eruit?
- Welke elementen van je ideale klaslokaal kan je nu al realiseren?

Vragen voor het schoolteam:

- Hoe draagt de infrastructuur en inrichting van jullie klassen bij aan effectief klasmanagement?
- Welke indeling van de klassen belemmert effectief klasmanagement? Wat kan je daar als school aan doen?
- Stel dat je een ideale school kan bouwen: Hoe zien de ruimtes er dan uit?
- Welke elementen van jullie ideale school kan je nu al realiseren? Welke elementen kan je (in kleine stappen) in de toekomst realiseren?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 8: GEEF CULTUREEL RESPONSIEF LES

Heb aandacht voor de diverse achtergronden van leerlingen. Versterk je relaties met leerlingen door in te spelen op hun interesses, rekening te houden met verschillen en gelijkenissen te benadrukken. Creëer een wij-gevoel door gemeenschappelijke waarden uit te dragen als schoolteam, met leerlingen én ouders. Leg tot slot de focus op leren: houd je verwachtingen hoog, streef gelijkwaardig onderwijs na en bied rijke leeransen voor alle leerlingen.

Wat is cultureel responsief lesgeven?

Scholen zijn een ontmoetingsplaats voor diverse achtergronden en culturen. Het is belangrijk om als school rekening te houden met de verschillende waarden, normen, tradities en opvattingen die leerlingen en leerkrachten met zich meebrengen. Denk aan jongerencultuur, leerkrachtencultuur, dorpscultuur, Vlaamse cultuur, Arabische of Marokkaanse cultuur, straatcultuur, enzovoort. Iedere leerkracht en iedere leerling handelt vanuit zijn uniek referentiekader. Dat kan leerkrachten en leerlingen met elkaar verbinden, maar kan ook botsen. Cultureel responsief lesgeven is er daarom op gericht om:

1. Leerlingen, leerkrachten en ouders met elkaar te verbinden. Dat doen cultureel responsieve leerkrachten met een warme en open houding tegenover de diverse achtergronden van leerlingen, door rekening te houden met verschillen en door gelijkenissen te benadrukken. Hierdoor creëren ze een wij-gevoel in de klas/school met eigen waarden.
2. Goed en gelijkwaardig onderwijs te bieden aan alle leerlingen. Een cultureel responsieve leerkracht maakt de leerinhoud relevant voor leerlingen door in te spelen op hun leefwereld en interesses, door leerlingen zo goed mogelijk individueel te ondersteunen en door hoge verwachtingen te stellen aan alle leerlingen.

ONDERZOEK UITGELICHT

Milner en Tenore (2010) beschrijven cultureel responsief klasmanagement nadat ze klassen bezochten met een hoge diversiteit. Hun bevindingen over cultureel responsieve klasmanagementstrategieën:

- Maak het onderscheid tussen 'gelijkheid' en 'gelijkwaardigheid' en stel voluit 'gelijkwaardigheid' centraal in de klas- en schoolcultuur.
- Zorg ervoor dat alle leerlingen het gevoel hebben dat ze erbij horen. Heb aandacht voor machtsstructuren en ga mechanismen van uitsluiting, discriminatie en racisme tegen. Heb ook aandacht voor hoe leerlingen zich onderling verhouden in de klasgroep en hoe zaken zoals socio-economische status, etniciteit, godsdienst, gender en culturele achtergrond daarbij een rol spelen.
- Wees je bewust van je eigen achtergrond en referentiekader, en hoe dat je interacties met leerlingen beïnvloedt.
- Maak verbinding met de leefwereld van de leerlingen door in te spelen op hun interesses, thuistalen, talenten, competenties, hobby's en al wat hen bezighoudt.
- Laat leerlingen toe in jouw wereld. Stel jezelf voor, deel persoonlijke verhalen of anekdotes en maak authentiek verbinding met leerlingen.
- Creëer van de school een gemeenschap. Draag gedeelde waarden en normen samen uit, draag zorg voor elkaar (zorg voor leerlingen en zorg voor elkaar binnen het team), en geef leerlingen een stem.

Cultureel responsief lesgeven? Essentieel voor klasmanagement!

Gedrag is cultureel beïnvloed. Gedrag dat leerlingen thuis als gewenst aanleren, verschilt van wat anderen thuis leerden. Ook dat verschilt misschien van wat de leerkracht of de school als gewenst gedrag verwacht. De normen rond autoriteit en ordehandhaving verschillen van gezin tot gezin, en verschillen bijgevolg ook vaak tussen thuis- en schoolcontext. Omdat klasmanagement voor een groot stuk gaat over het aanleren en handhaven van gedrag in een groep waar verschillende culturen samenkomen, is cultureel responsief lesgeven een essentieel aspect van klasmanagement.

PRAKTIJKVOORBEELD

Scholen lopen aan tegen verschillen tussen hoe de normen rond autoriteit en ordehandhaving op school zijn en de normen die leerlingen thuis gewoon zijn. Leerkrachten verwijzen ook naar moeilijkheden met betrekking tot gezag als gevolg van cultuurverschillen. Een leerkracht toont aan hoe ze in dat geval niet in conflict gaat met de leerling, maar contact zoekt met de ouders.

‘Een leerling zei ‘ik hoef niet naar een vrouw te luisteren. Op dat moment ga ik in gesprek met de ouders. En dan probeer ik de ouders duidelijk te maken dat ze echt wel achter mij moeten staan want dat het anders ten nadele van hun eigen kind is.’ – leerkracht lager onderwijs (focusgroep).

Verbind leerlingen, leerkrachten en ouders met de school en draag samen gedeelde waarden uit

Maak aan leerlingen en ouders duidelijk waar de school voor staat, welke normen en schoolregels daarbij horen en waarom. Creëer een schoolcultuur waar waarden zoals verdraagzaamheid en gelijkwaardigheid centraal staan en draag deze samen uit: ‘Hier stellen we deze waarden voorop en daarom houden we ons aan deze regels.’

PRAKTIJKVOORBEELD

Basisschool Ursulinen Mechelen is zich ervan bewust dat de verwachtingen van ouders ten opzichte van de schoolse opvoeding van hun kind anders kunnen zijn dan wat de school van leerlingen en ouders verwacht. Daarom voert de school met alle ouders van nieuwe leerlingen een intakegesprek waarin ze benadrukt waar de school voor staat en wat ze van ouders verwachten. Ouders krijgen zo expliciet te horen dat de school engagement verwacht om hun kind te ondersteunen en om samen te werken met leerkrachten, zodat die hun kind zo goed mogelijk kunnen begeleiden. Met als uitgangspunt ‘ambitueus voor elk talent’ stelt de school hoge verwachtingen aan leerlingen en hun ouders: als je engagement toont, biedt de school ondersteuning waar nodig.

Bouw aan een klas- en een schoolcultuur waar diversiteit wordt gewaardeerd

Onderzoekers geven enkele relevante klasmanagementstrategieën met positieve aandacht voor diversiteit in de klas en op school:

- Creëer een veilige klasgroep waarin leerlingen elkaar goed leren kennen, waarin iedere leerling zich welkom voelt en waarin leerlingen met zorg en respect met elkaar omgaan.
- Faciliteer groepswork en samen leren in heterogene groepen.
- Vraag naar inbreng van leerlingen zodat leerlingen van elkaar leren.
- Organiseer activiteiten waarbij leerlingen elkaars culturele achtergrond beter leren kennen.
- Leer leerlingen over elkaars verschillen maar vooral ook over hun gelijkenissen.
- Waardeer meertaligheid, bijvoorbeeld door leerlingen in verschillende talen te begroeten.
- Stel boeken ter beschikking die thema's van diversiteit promoten.
- Zet in op een curriculum dat aansluit bij de leefwereld en interesses van leerlingen.

PRAKTIJKVOORBEELD

- Basisschool St-Pietersschool Mechelen besteedt veel aandacht aan het verbinden van diverse culturen op school. Hierbij letten ze er steeds op dat de diversiteit gerepresenteerd is in de klas. Het is bijvoorbeeld een gewoonte dat de leerlingen tijdens de Gouden Weken aan het begin van het schooljaar de zes gouden schoolregels vertalen naar verschillende talen. In de gangen hangen welkomstboodschappen in alle talen die op school gesproken worden. Tegelijkertijd leggen leerkrachten sterk de focus op het verwerven van nieuwe woordenschat in het Nederlands. Nederlands is niet alleen de basis voor de verdere schoolloopbaan van leerlingen, maar is ook de gemeenschappelijke taal die leerlingen en leerkrachten verbindt. In de kleuterschool oefenen de leerlingen zelfstandig nieuwe woorden aan de hand van een prentenbord dat met een knop ook de prenten benoemt in het Nederlands met het juiste lidwoord. Zowel in de gebruikte tekeningen, de boeken in de klas en de poppen, is aandacht voor verschillende huidskleuren en gebruiksvoorwerpen. Zo is er in de poppenhoek bijvoorbeeld ook Marokkaans theeservies.
- In secundair onderwijs Visitatie Mariakerke zorgt de taalverantwoordelijke voor de implementatie en opvolging van het taalbeleid. Het uitgangspunt daarbij is: op school spreek je Nederlands. Dat is immers de gemeenschappelijke voertaal en een goede kennis van het Nederlands bevordert de leerprestaties. Daarnaast neemt de taalverantwoordelijke initiatieven om duidelijk te maken dat de school meertaligheid waardeert en om ervoor te zorgen dat alle leerlingen zich op school thuis voelen. Een voorbeeld hiervan zijn positieve boodschappen aan de muren in verschillende talen die op school gesproken worden.
- Tijdens het intakegesprek krijgen ouders van peuters in de basisschool Ursulinen Mechelen gratis woordkaarten: 'de woordjes van Milan'. Dit pakket bevat alle woorden die peuters zouden moeten kennen vooraleer ze naar de instapklas gaan ('jas', 'aan', 'binnen', 'buiten', ...). Met een app kan de ouder de woorden in het Nederlands beluisteren én in de thuistaal vertalen. De school geeft zo de boodschap dat ouders deze woorden oefenen met hun kind en biedt tegelijk ondersteuning.

Meer lezen? [Sint-Pietersschool Mechelen](#), [Visitatie Mariakerke](#) en [Ursulinen Mechelen](#)

REFLECTIE

Lees bovenstaande klasmanagementstrategieën met positieve aandacht voor diversiteit in de klas en bijbehorende praktijkvoorbeelden.

- Waar heb je al aandacht voor in je klas? Hoe evalueer je dit?
- Welke strategieën lijken je haalbaar en waardevol in jouw context?
- Over welke activiteiten denk je nog even verder na hoe je dit kan aanpakken?

Bouw aan een klas- en een schoolklimaat waar diversiteit wordt gewaardeerd en gerepresenteerd

Onderzoekers benadrukken naast waardering ook het belang van representatie van diversiteit. Leerlingen hebben rolmodellen nodig waar ze zich mee identificeren, die op hen lijken.

- Zorg voor representatie van verschillende culturele groepen in afbeeldingen en lesmateriaal waarbij stereotypen worden vermeden.
- Behandel leerstof over niet-Westerse schrijvers en bied boeken aan in diverse talen.
- Zorg voor diversiteit in het lerarenteam.

PRAKTIJKVOORBEELD

Directeurs benadrukken het belang van een divers lerarenteam zodat leerlingen rolmodellen zien waarmee ze zich kunnen identificeren. Bovendien is het belangrijk om leerlingen succesverhalen te geven om stereotypen en lage verwachtingen te doorbreken. Zo beschrijft een directeur uit het secundair onderwijs hoe zijn leerlingen openbloeden wanneer ze academische succesverhalen te horen kregen van mensen die net als zij een migratieachtergrond hebben.

'Ik heb ooit eens een project gedaan met studenten van de universiteit van Leuven. Dat waren eerste generatie studenten, de eersten van de familie die naar de universiteit zijn gegaan. Die kwamen aan onze leerlingen uitleggen wat ze hadden meegemaakt en wat ze hadden bereikt. En dat was enorm succesvol. Ik dacht dat ik een goede band had met die leerlingen maar amai, wanneer iemand van hun eigen achtergrond getuigde, dat was toch iets anders dan dat ik dat deed.' – directeur secundair onderwijs (focusgroepen)

Ook secundaire school ZAVO Zaventem en basisschool Ursulinen Mechelen beschrijven het belang van diversiteit in het lerarenteam.

- ZAVO Zaventem stelde jongerencoaches aan om zowel preventief als curatief te werken aan het gedrag van leerlingen. De jongerencoaches zetten in op verbinding tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leerkrachten, ze organiseren verbindende activiteiten en gesprekken, en starten begeleidingstrajecten op. Voor deze functie koos de school bewust jongerencoaches vanuit diverse etnisch-culturele achtergronden, zodat ze de school- en thuiscultuur van leerlingen en leerkrachten dichterbij elkaar kunnen brengen. *'In onze school zijn wij met veel buitenlanders en veel andere culturen. En onze jongerencoach is ook zoals ons opgevoed en opgegroeid. Want wij hebben soms veel problemen met leerkrachten die niet begrijpen hoe wij thuis met elkaar omgaan enzovoort, maar onze jongerencoach, hij begrijpt dat wel. En dat is wat een jongerencoach moet zijn, hij moet ons begrijpen.'* – leerling ZAVO Zaventem
- Basisschool Ursulinen Mechelen laat de creatieve ateliers na schooltijd begeleiden door oud-leerlingen met diverse etnisch-culturele achtergronden. Het secundair onderwijs van Ursulinen Mechelen heeft ook een divers leerlingenpubliek. De leerlingen die richtingen volgen zoals zorg of kantoor, kunnen stage doen in de basisschool van Ursulinen. Zij doen mee de administratie (leerlingen kantoor), staan mee aan de schoolpoort en ondersteunen lesactiviteiten bij de kleuters (leerlingen in zorgrichtingen).
- Een voorbeeld dat een grote positieve impact heeft op de motivatie van leerlingen, haalde de directie van Ursulinen Mechelen uit de samenwerking met voorbeeldscholen in Birmingham. Het vraagt weinig moeite of financiële middelen van de school: in de gangen posters ophangen van belangrijke mensen met diversiteit in gender, etniciteit en socio-culturele achtergrond die iets verwezenlijkt hebben.

Wees een warm demander: warme, persoonlijke relaties en hoge verwachtingen

Cultureel responsief lesgeven draait voor een groot stuk om het bouwen aan hechte relaties. Ware (2006) noemt de cultureel responsieve leerkracht daarom ook een 'warm demander' (zie *Bouwsteen 1: Leerkracht-leerling relatie*). Dat is een leerkracht die warmte toont, met interesse voor de culturele achtergrond van leerlingen, en tegelijkertijd hoge en duidelijke verwachtingen voor alle leerlingen stelt. Voor het aangaan van warme, verbindende relaties met leerlingen, verwijzen we door naar *Bouwsteen 1: Leerkracht-leerling relatie*.

PRAKTIJKVOORBEELD

De secundaire school ZAVO Zaventem promoot in het gedragsbeleid een warme en kordate houding. Dit houdt in dat de leerkracht altijd verbinding zoekt met de leerlingen en tegelijkertijd daadkrachtig optreedt. De leerkracht luistert naar de leerling, communiceert op een verbindende manier en probeert de leerling verantwoordelijk te maken voor zijn gedrag. Dat gaat gepaard met hoge verwachtingen als het aankomt op het volgen van routines en regels. Leerkrachten geven als voorbeeld in stilte naar boven gaan en in stilte de klas binnenkomen. De leerkracht zal de les niet starten vooraleer dit precies zo gebeurt. De leerkracht verliest zichzelf niet in een woedeaanval, maar blijft kalm en maakt duidelijk wat hij verwacht. Hierbij wijst hij de leerlingen op hun verantwoordelijkheid om zich te gedragen volgens die verwachtingen in functie van hun effectieve lestijd. Met deze duidelijk gestelde verwachtingen, gaat de leerkracht met de leerlingen opnieuw naar boven: een stille rij, in stilte de trap op, in stilte de klas binnen.

Houd de focus op leren en houd je verwachtingen hoog. Veel scholen hebben dat motto, maar sommigen verliezen de moed wanneer het bij een aantal leerlingen moeilijker loopt. Onderzoekers waarschuwen voor zogenaamde '*verklaringen vanuit tekortkomingen*'. Dat gebeurt wanneer leerkrachten moeilijkheden verklaren als een tekortkoming van de leerling en deze tekortkoming toeschrijven aan de groep waar deze leerling toe behoort. Voorbeelden daarvan zijn '*leerlingen van kleur hebben een taalachterstand*', '*leerlingen uit de islamcultuur hebben minder respect*' of '*leerlingen in armoede kunnen niet studeren*'. Bijgevolg krijgt de leerling en de groep waar hij toe behoort de schuld van problemen die zich voordoen. Leerkrachten die moeilijkheden op deze manier verklaren, krijgen het gevoel dat ze de leerling toch niet kunnen helpen en leggen de lat voor deze leerling lager.

Reflecteer daarom over je opvattingen als leerkracht en de verklaringen die je geeft aan situaties. Je culturele opvattingen bepalen immers mee het beeld dat je over leerlingen hebt, en hoe je je vervolgens tegenover hen gedraagt. Op vlak van ordehandhaving tonen verschillende onderzoekers aan dat leerkrachten leerlingen van verschillende socio-culturele groepen anders benaderen. Leerkrachten straffen jongens vaker onterecht (zwaarder) dan meisjes, straffen leerlingen met een donkere huidskleur vaker dan witte leerlingen en straffen leerlingen met diagnoses vaker dan leerlingen zonder.

Waardeer daarom de kwaliteiten van leerlingen. Zet in de verf wat ze goed doen en onderneem actie wanneer zaken moeilijk lopen: onderzoek de oorzaken (eventueel samen met ouders) en de ondersteuning die jij als leerkracht (en als school) kan bieden.

PRAKTIJKVOORBEELD

In basisschool Ursulinen Mechelen kunnen kinderen op school terecht van 7u 's morgens tot 19u 's avonds met kwaliteitsvolle activiteiten, creatieve ateliers, buitenschoolse uitstappen (bv. naar toneel), middagactiviteiten met focus op lezen ... Zo willen ze alle leerlingen rijke kansen geven om hun talenten na te streven. Als het toch moeilijk loopt, blijft de school niet bij de pakken zitten en verklaren ze moeilijkheden niet vanuit een tekortkoming bij ouders of leerlingen. Ze zoeken wel met ouders en leerlingen naar de oorzaken en hoe de school kan ondersteunen. Als de moeilijkheden te maken hebben met cultuurverschillen, werkt de school bij oudergesprekken samen met externe experts, zoals bijvoorbeeld de Imam van Mechelen.

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Op welke manier heb je aandacht voor diversiteit in jouw klas?
- Ken je de thuistalen van jouw leerlingen? Op welke manier geef je die aandacht?
- Op welke manier heb jij aandacht voor diversiteit in je lesmateriaal? Hoe zou je diversiteit nog meer kunnen representeren in je lesmateriaal?
- Sta je soms stil bij je eigen normen, waarden en opvattingen? Op welke manier beïnvloeden die jouw interacties met leerlingen?
- Heb je al eens een conflict ervaren met leerlingen of met ouders als gevolg van verschillende opvattingen? Hoe heb je dat conflict toen aangepakt? Hoe zou je dat nu doen?

Vragen voor het schoolteam:

- Op welke manier hebben jullie aandacht voor diversiteit op school?
- Hoe gaan jullie als school om met conflicten als gevolg van verschillen in normen en opvattingen met ouders of leerlingen?
- Op welke manier bieden jullie als school rijke leerkansen voor alle leerlingen? Hoe zou je daar nog meer op kunnen inzetten?
- Hoe divers is jullie lerarenteam? Op welke manier kan je nog diversiteit representeren op school?

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

BOUWSTEEEN 9: BETREK DE OUDERS ALS PARTNER

Een netwerk van ouders en leerkrachten dat vastberaden en met zorg aanwezig is om de leerling te begeleiden, zorgt voor toename van het schoolsucces en bevordert het schoolklimaat. Verder is vertrouwen en open communiceren erg belangrijk in omgang met uitdagend gedrag van leerlingen. Daarnaast heeft het ook een positief effect op de zelfeffectiviteit van leerkrachten.

Betrek ouders, dat verhoogt taakgericht gedrag, motivatie en betrokkenheid van leerlingen.

ONDERZOEK UITGELICHT

Fefer en collega's (2020) gingen het effect na van positieve contacten met ouders op het taakgericht gedrag van leerlingen. Leerkrachten basisonderwijs stuurden tweewekelijks een e-mail naar ouders met een positieve boodschap over het gedrag van hun kind. Leerkrachten vonden dit over het algemeen een gemakkelijke actie die tijd en moeite waard was. De onderzoekers merkten meer taakgericht gedrag bij de leerlingen.

Smith en collega's (2019) vonden een positief effect van familie-school betrokkenheid op het prosociaal gedrag van leerlingen. Bovendien rapporteren zij een lage mate van familie-school betrokkenheid als predictor voor concentratieproblemen, ongewenst gedrag en emotiedisregulatie bij leerlingen.

- Laat ouders weten wat er goed gaat. Mail hen of spreek ouders aan om waardering te tonen voor het gewenste gedrag van hun kind. Leerlingen zullen beter meewerken in de klas.
- Spreek ouders aan op het ongewenste gedrag van hun kind. Uit onderzoek blijkt dat zowel leerlingen als ouders 'ouders inlichten' een heel effectieve en krachtige reactie vinden op probleemgedrag. Het is belangrijk dat je als leerkracht bij deze boodschap let op:
 - » je empathische houding tegenover de leerling en zijn ouders,
 - » blijft uitgaan van positieve verwachtingen over de leerling,
 - » focus legt op de sterktes, het welbevinden en de academische vooruitgang van de leerling zonder evenwel de moeilijkheden te minimaliseren. Haim Omer (2010) benoemt het als volgt: *'U doet ertoe. Uw kind doet ertoe. Zijn leren doet ertoe, zijn gedrag doet ertoe. Ik geef om al deze zaken. Ik heb uw hulp nodig om hem te helpen. Laten we het samen verbeteren.'*
- Bekijk welke acties je school kan ondernemen om ouders meer te betrekken. Het positief effect is groot: de sociale vaardigheden van leerlingen verbeteren, leerlingrelaties onderling zijn positiever, er is een betere zelfregulatie en minder probleemgedrag van leerlingen.
- Werk aan een vertrouwensband met ouders. Hoe beter de vertrouwensband met ouders, hoe minder probleemgedrag, zowel thuis als op school. Als leerkrachten wantrouwen voelen van ouders, heeft dit een negatieve impact op de zelfeffectiviteit van leerkrachten. Omdat ze hierdoor stress ervaren, heeft dit ook impact op hun klasmanagement.
- Zorg voor positieve relaties met alle ouders op school, als de relaties ouders-school minder positief zijn, doen er zich meer conflicten voor tussen leerlingen onderling. Verschillende vormen van ouderbetrokkenheid toonden positieve effecten op zowel de betrokkenheid van leerlingen als op hun motivatie. Twee vormen van ouderbetrokkenheid waarnaar verwezen wordt, zijn oudercontacten op aanvraag van de school en de ambitie van ouders op vlak van hoger onderwijs voor hun kind.

Sta als opvoeders op één lijn (nieuwe autoriteit)

Nieuwe Autoriteit is een concept dat ondertussen wijdverspreid is in scholen. Haim Omer (2019) benadrukt in deze visie het belang van samenwerking tussen alle opvoeders (leerkrachten, ouders en schoolteam onderling). Het idee is dat al deze partijen het beste voorhebben met het kind/de leerling en die zo goed mogelijk helpen in zijn ontwikkeling, ook al botsen ze soms op weerstand. Daarom kunnen ze maar beter de handen in elkaar slaan en op één lijn staan als ondersteunend netwerk voor de leerling.

Als je als leerkracht al beschuldigingen, klachten, bedreigingen of negatieve commentaren van ouders kreeg, weet je hoe moeilijk dit is. In dit geval dient de relatie eerst zorgvuldig hersteld te worden voor je op één lijn gaat staan. Doe dit in samenspraak met directie en/of het schoolteam. Immers, als leerlingen voelen dat ouders en leerkrachten ruziën, ondermijnt dit het gezag van de leerkracht en wakkert dit het ongewenst gedrag van de leerling aan. Leerkrachten die zich bedreigd voelen door ouders zijn meer geneigd toekomstige conflicten te vermijden door problematisch gedrag door de vingers te zien en dat heeft dan weer gevolgen voor de orde en veiligheid in de klas.

Betrek ouders van bij het begin

Plan een persoonlijk, informeel gesprek met elke ouder in de eerste weken van het schooljaar. De kans is groot dat ouders zich na dit eerste positief contact meer bereid voelen om samen te werken als er nadien problemen zijn. Mogelijke stappen in een dergelijk oudercontact:

- Je stelt jezelf voor,
- Je zegt dat je ernaar uitkijkt om les te geven aan hun kind,
- Je vertelt wat je de leerlingen gaat leren dit jaar,
- Je voorziet een vraagmoment: 'Welke vragen heeft u nog?' Is er iets speciaals dat ik moet weten over uw kind?'
- Je maakt afspraken indien nodig.

PRAKTIJKVOORBEELD

Verschillende basisscholen organiseren wekelijks een moment waarop ze alle ouders vrijblijvend uitnodigen voor een koffie en een babbel. Deze informele momenten bevorderen de verbinding met ouders en versterken het netwerk van de school. Sommige scholen grijpen dat moment aan om maatschappelijke thema's te bespreken of sociale organisaties uit te nodigen.

'In een school waar ik kom in Borgerhout worden er babbelboxen georganiseerd. Daar worden ouders laagdrempelig uitgenodigd en het gaat ook over maatschappelijke thema's. Huis van het Kind komt zich voorstellen, het CLB en andere organisaties. Al aan de schoolpoort worden ouders 'binnengesmokkeld'. Via mond-tot-mond reclame worden ze warm gemaakt om meer betrokken te worden: om mee te helpen met knutselactiviteiten, om wafels te komen bakken bij de kleuters, enzovoort.' – leerondersteuner (focusgroep)

In sommige scholen organiseren 'moedergroepen', een verbindend babbel- en koffiemoment enkel voor moeders. In scholen in diverse context is dat een manier om meer mama's te betrekken. Al is het ook zinvol om stil te staan bij de impliciete boodschap die de school daarmee geeft. Ook papa's moeten voldoende betrokken worden.

'Zet niet alleen in op moeders. In veel kleuter- en lagere scholen worden de mama's aangesproken. Maar in het secundair worden papa's ineens wel op het appel verwacht. Dat zorgt bij ons voor problemen. Daardoor hou je bovendien een culturele opvatting in stand die in deze maatschappij niet werkt. School is de poort waardoor je binnenstapt in een maatschappij en die bestaat uit mannen, vrouwen, en alles daartussenin.' – directeur secundair onderwijs (focusgroep)

Op de secundaire school Sint Maria Geel is er in het begin van het schooljaar een **oudermarkt** zodat ouders op een warme, informele manier kennismaken met het schoolteam en met andere ouders. De school overloopt er de praktische informatie die bij de start van het schooljaar hoort en biedt hulp bij de werking van Smartschool. Ze faciliteren de weg naar sociale of financiële ondersteuning door ook de sociale diensten van Stad Geel op hun oudermarkt uit te nodigen. Doordat de praktische informatie op de oudermarkt gegeven wordt, staat in het eerste oudercontact kennismaking centraal. Op dit gesprek in september bespreekt de mentorleerkracht, samen met de leerling en de ouders, de sterktes van de leerling, de groeipunten, de ondersteuningsnoden, enzovoort. Zo leggen leerling, leerkracht en ouder(s) van bij de start van het schooljaar een positief fundament voor een partnerschap bij eventuele moeilijke situaties in de toekomst.

In Visitatie Mariakerke merkten leerkrachten dat het moeilijk was om de ouders van leerlingen in hun B-stroom te bereiken. Om een positief contact op te bouwen met ouders vanaf de start, doet de brugfiguur een **huisbezoek** bij alle leerlingen van de B-stroom.

Veel basisscholen laten ouders een kwartier tot een half uur voor de start van de lesdag, mee in de klas komen. Deze **'zachte landing'** geeft de leerkrachten dagelijks de mogelijkheid om met de ouders te spreken, wat zeker bij jonge kinderen een meerwaarde is. Ouders kunnen de leerkracht laten weten hoe hun kind op school aankomt (een slechte nacht gehad? Stress van thuis? Moet een ruzie nog uitgepraat worden?). Voor jonge kleuters loopt het afscheid nemen van ouders ook vlotter door de geleidelijke overgang: ouders komen mee naar de klas, spelen nog even samen en gaan dan pas naar huis.

St-Pietersschool Mechelen heeft een maandelijks **forum** waarop ouders welkom zijn. Tijdens dat forum presenteert telkens één klas het schoolnieuws van de afgelopen maand: projecten die in de school gaande zijn, thema's waar de school mee bezig is en de jarigen van de voorbije maand worden gevierd. Ouders kunnen daarna aansluiten bij het koffiemoment. Op dergelijke momenten legt de brugfiguur ook contact met anderstalige ouders en nodigt hen uit om **Nederlandse les** te volgen op school. Hiervoor werken ze samen met het volwassenenonderwijs in Mechelen.

Om informatie snel tot bij de ouders te krijgen, werken ze op sommige basisscholen met een **klasouder**. Deze persoon bezorgt de praktische informatie of hulpvragen aan andere ouders van de klas via een Whatsapp-groep. Op die manier bereikt informatie uit de school de ouders vaak iets sneller en komen leerkrachten soms ook meer te weten wat er zoal leeft bij de ouders.

REFLECTIE

Lees bovenstaande voorbeelden om ouders te betrekken.

- Welke activiteiten doen jullie ook op school? Heb je de indruk dat dit werkt om ouders meer te betrekken?
- Welke activiteiten lijken haalbaar en zinvol in jullie context?

Bereid je goed voor op een oudercontact

Verskillende auteurs beschrijven een gedetailleerd stappenplan voor oudergesprekken, we brengen ze samen in 6 fasen:

Fase 1. Bereid je grondig voor (het doel, de inhoud en het verloop van het gesprek). Werk als het ware een script uit voor het oudergesprek.

Fase 2. Besteed aandacht aan de introductie: ontvang ouders aan de deur, heet hen welkom en bedank hen voor hun komst, maak tijd voor een praatje. Maak duidelijk wat het doel is van het gesprek en dat er interesse is in hun perspectief, dat hun verhaal, hun hulp ertoe doet.

Fase 3. Open met een voorstel voor de structuur van het gesprek: bijvoorbeeld eerst een situatieschets van de leerling, daarna het perspectief van de ouders daarop. Geef ruimte voor vragen en focus op het delen en verzamelen van informatie over de basisbehoeften van het kind, hoe het kind zich gedraagt op school en of dit beeld overeenstemt met hoe het kind thuis is. Verken de gezichtspunten van de ouder voldoende voor je tot advies overgaat. Benoem kwaliteiten van de leerling, neem een empathische houding aan en geef ouders ruimte om de boodschap te verwerken.

Fase 4. De gespreksleider (leerkracht, zorgcoördinator, schoolleiding,...) neemt het initiatief voor het ontwikkelen van een gezamenlijk actieplan dat de verantwoordelijkheden van alle betrokkenen expliciet maakt. Er worden groeikansen geformuleerd voor de leerling, gemotiveerd vanuit de sterktes van de leerling en er wordt bekeken wat binnen de grenzen van het probleem mogelijk is om de leerling te ondersteunen. Deze afspraken kunnen op papier of op mail worden gezet in functie van open, respectvolle en doelgerichte communicatie.

Fase 5. Tot slot wordt het gesprek afgerond. De ouders krijgen nog de kans om vragen te stellen en eventueel wordt een volgend gesprek gepland. Net als bij de introductie gaat er aandacht naar afstemming: de gespreksleider (leerkracht, zorgcoördinator, schoolleiding,...) uit zijn waardering over het gesprek en vraagt ook wat de ouders ervan vonden (Teitler & Teitler, 2022).

PRAKTIJKVOORBEELD

Uit de casestudies blijkt dat zowel secundaire als basisscholen de leerlingen stimuleren om het eigenaarschap over het leren zelf meer op te nemen. Ze krijgen daartoe de kans in alternatieve oudercontacten. Scholen merken dat ouders hierdoor ook veel meer gemotiveerd zijn om aanwezig te zijn op het oudercontact.

- Bij het driehoeksgesprekken in Sint Maria Geel, secundair onderwijs, organiseert de leerling zelf het contact: hij bereidt het samen met zijn mentorleerkracht voor aan de hand van reflectieopdrachten en bespreekt zijn eigen leerproces met de ouders erbij.
- In de basisschool Jenaplanschool de Feniks Gent leidt de leerling, aan de hand van zijn portfolio, het reflectiegesprek in over zijn eigen leerproces in aanwezigheid van de ouders en de leerkracht.

'Ik merk dat het heel belangrijk is dat de leerling zelf aanwezig is, bijvoorbeeld wanneer ouders te hoge verwachtingen stellen. Zo kan de leerling zelf aangeven van 'wat doe ik graag, wat kan ik goed, waar ben ik minder goed in'. Want soms zeggen de ouders maar wat ze willen en wordt de leerling niet bevraagd. En ik merk als een leerling erbij is, dat ouders op een andere manier gaan kijken naar de loopbaan van de leerling.' – leerondersteuner in de focusgroep

Ook in de focusgroepen werden verschillende tips gegeven om ouders te betrekken:

- In de 'museumklas' komen ouders met de leerling de klas bezoeken. In verschillende hoeken in de klas staat gepresenteerd waar de leerlingen rond hebben gewerkt: de resultaten van muzische vorming of projectwerk, een rekenhoek en taalhoek. In kleine groepjes deelt de leerling zijn leerervaringen zo met zijn ouders, in spelvorm of door zelf te presenteren. Op het einde van de museumklas komen de ouders samen met de leerling op gesprek bij de leerkracht.
- Als de leerling niet op het oudercontact aanwezig was, is het volgens deelnemers van de focusgroep zinvol om nadien een één-op-één gesprek te plannen met de leerling. In dit gesprek vraagt de leerkracht naar de ervaringen van de leerling, de ervaring van de ouders, geeft eventueel zelf extra individuele feedback en herhaalt de gemaakte afspraken.
- De school nodigt leerlingen en ouders uit op de open klassenraad. Wanneer de leerkrachten een leerling bespreken, mag deze leerling samen met zijn ouders het gesprek meevolgen en eventueel reageren op de beslissingen die de klassenraad maakt.

REFLECTIE

Vragen voor de individuele leerkracht:

- Op welke manier ben je bewust bezig met contact met ouders van je leerlingen?
- Denk aan de drie laatste keren dat jij contact zocht met ouders (schriftelijk, telefonisch of fysiek). Ging dit over: waardering van gewenst gedrag, het bespreken van het ongewenst gedrag of eerder over praktische zaken?
- Hoe evalueer je over het algemeen het contact met ouders van je leerlingen?
- Welke positieve effecten op het gedrag van leerlingen heb je al ervaren na contact met ouders?
- Hoe kan je het contact dat je hebt met ouders nog verbeteren?

Vragen voor het schoolteam:

- Neem als team jullie samenwerking met ouders onder de loep. Onderstaande vragen zijn gebaseerd op het CPS-model voor ouderbetrokkenheid (De Vries, 2013) en het onderscheidt 3 participatieniveaus:
 - » Niveau 1: Verwachten jullie eigenlijk geen reactie als je met ouders communiceert? Communiceren jullie eerder eenzijdig met ouders?
 - » Niveau 2: Communiceren jullie informatie waarop ouders kunnen reageren? Verwacht je geen dialoog of samenwerking?
 - » Niveau 3: Is er een gelijkwaardige samenwerking vanuit een gemeenschappelijk en helder doel: de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van leerlingen? Hier kan je verschillende aspecten bekijken:
 - Meeleven: In welke mate leven jullie mee met leerlingen en hun ouders?
 - Meewerken: In welke mate zetten jullie ouders actief in?
 - Meedenken: In welke mate onderzoeken jullie samen met ouders pedagogische en onderwijskundige vraagstukken? Mogen ouders mee nadenken om bepaalde pedagogische en onderwijskundige vraagstukken vorm te geven?
 - Meebeslissen: Hebben jullie heldere regels en een afgebakend kader waarbinnen ouders mogen meebeslissen?
 - Informatie delen: Op welke manier voorzien jullie als school een tijdige en wederzijdse communicatie die nodig is om tot een goede samenwerking te komen met ouders?
 - Contacten met ouders: Op welke manier is de school proactief in het aangaan van contacten met ouders op alle niveaus (leerlingniveau, groepsniveau, schoolniveau)?
- Op welke manier geven jullie eigenaarschap aan de leerlingen? Bijvoorbeeld door driehoeksgesprekken (kind-ouder-leerkracht)?
- Op welke manier werken jullie samen met andere actoren die de school en/of het gezin kunnen ondersteunen (CLB, brugfiguren, coaches, centra voor armoede, Kind en Gezin, enzovoort?)

Conclusie:

- Hoe sterk zet jij in op deze bouwsteen?

- Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?

TIEN INSPIRERENDE PRAKTIJKVOORBEELDEN

Hoe scholen inzetten op één of meerdere van deze bouwstenen uit het raamwerk, lees je in de rijke beschrijvingen die we maakten van tien scholen. Samenvattingen van deze rijke beschrijvingen volgen hieronder, samen met een link naar de volledige beschrijving. Deze scholen bezochten we als inspirerende voorbeelden op vlak van klasmanagement. Daarbij onderzochten we welke praktijken de scholen juist implementeerden en hoe deze in de specifieke context van de school bijdragen aan effectief klasmanagement.

1. Jenaplanschool De Feniks Gent (basisonderwijs)

Jenaplanschool De Feniks Gent zet bewust in op routines voor zelfstandig werk en een positieve leerkracht-leerlingrelatie.

Bouwstenen in de kijker:

- Leerkracht-leerling relatie
- Didactiek en vakkennis
- Regels en routines

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

De Feniks in Gent is een Jenaplanschool. In Jenaplanscholen zitten jongere en oudere kinderen van drie leeftijdsgroepen bij elkaar, leren ze aan de hand van projecten en werken met weektaken voor Nederlands en rekenen. **Kinderen leren verantwoordelijkheid op te nemen voor hun eigen leren en dat van anderen in de groep.** In functie van klasmanagement werpt deze manier van werken zijn vruchten af: (1) leerlingen zijn zeer goed vertrouwd met de **routines en regels** die in hun klas gelden doordat leerlingen drie jaar bij dezelfde leerkracht les volgen. Dat maakt dat het in het begin van het schooljaar minder moeite kost om de normen in de klasgroep te installeren: de jongste leerlingen worden meteen opgenomen in de groep en volgen de routines en regels die de oudste leerlingen van de klasgroep reeds hebben geïnternaliseerd. (2) De focus op **zelfregulerend leren** in de Jenaplandidactiek maakt dat leerlingen al van in de kleuterschool leren zelfstandig taken uit te voeren volgens hun eigen planning. Ze krijgen heuristieken om problemen zelfstandig aan te pakken, zoals beroep doen op hulpkaarten of op elkaar. Er wordt bewust gewerkt aan **executieve functies en emotieregulatie**. Doordat leerlingen zelfstandig aan de slag kunnen, komt er rust in de klas en krijgt de leerkracht ruimte om **gedifferentieerd instructie te geven en individueel te begeleiden**.

Daarnaast zet De Feniks sterk in op het betrekken van ouders en verbinding met alle betrokkenen in de school (onder meer vanuit herstelgericht werken). **Leerkrachten, leerlingen en ouders vormen één gemeenschap.** Er zijn regelmatig toonmomenten waarbij ouders op school worden uitgenodigd en dagelijks brengen ouders hun kinderen tot in de klas. Ook het bespreken van het groeiportfolio met de ouders zorgt voor verbinding. Tot slot haalt Jenaplanschool De Feniks veel kracht uit het hechte schoolteam dat gemotiveerd is om bij te leren en zich samen verantwoordelijk voelt voor alle leerlingen (alle leerkrachten doen bijvoorbeeld altijd samen toezicht tijdens de korte speeltijden). Voor effectief klasmanagement is dit **sterke teamwerk** cruciaal.

2. St-Pietersschool Mechelen (basisonderwijs)

Vanuit een brede schoolwerking en verbinding met ouders, leerlingen en leerkrachten gestructureerd werken aan zelfredzaamheid en verdraagzaamheid.

Bouwstenen in de kijker:

- Herstelgericht werken
- Cultureel responsief lesgeven
- Ouder als partner
- Regels en routines

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

De St-Pietersschool in Mechelen kiest voluit voor verbinding tussen leerlingen, leerkrachten en ouders enerzijds, en voor structuur voor leerlingen anderzijds. Samen met de organisatie PROS (Positieve Relaties Op School) van Stad Mechelen, werkten ze aan “Gouden Regels” voor leerlingen en voor het schoolteam. Ook implementeerden ze praktijken rond **herstelgericht werken** (waaronder het installeren van pro-actieve cirkels). Om ervoor te zorgen dat alle leerlingen zich thuis voelen op school, speelt het schoolteam in op verschillen maar vooral op gelijkenissen in cultuur, sociale achtergrond, religie en thuistaal van leerlingen. Door in te zetten op **gelijke kansen met diversiteit als kracht**, willen ze alle leerlingen tot leren brengen. Daarbij zet de school sterk in op **coöperatieve leerstrategieën, zelfstandig leren bij leerlingen en emotieregulatie**. Dit versterkt niet alleen het leren van de leerlingen, maar heeft ook een positief effect op het klasmanagement, aldus de leerkrachten. Verder zet de school in op **verbinding met de ouders** via verschillende initiatieven. Zo werd het een open, **brede school** die samenwerkt met verschillende organisaties en verenigingen uit de buurt. Er is bijvoorbeeld een maandelijks forum waar ouders welkom zijn, een wekelijks koffiemoment, taallessen Nederlands voor anderstalige ouders, buitenschoolse activiteiten voor leerlingen met partnerorganisaties uit de buurt ... Ook de werkgroepen ‘Verbindend schoolklimaat’ en ‘Kansenbevordering en diversiteit’ waarvan de **brugfiguur** voltijds deel uitmaakt, maken van de schoolomgeving een hechte gemeenschap. Zo vergroot de St-Pietersschool de leermotivatie van leerlingen en investeert ze in een netwerk om leerlingen zo goed mogelijk te ondersteunen.

3. Ursulinen Mechelen (basisonderwijs)

Connectiebeleid met ouders en leerlingen als basis voor effectief klasmanagement, wordt gedragen door het hele schoolteam.

Bouwstenen in de kijker:

- Regels en routines
- Socio-emotioneel leren
- Cultureel responsief lesgeven
- Ouder als partner

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Ursulinen Mechelen kiest voluit voor een **connectiebeleid**. Ze verwelkomen kinderen op school van zeven uur 's morgens tot zeven uur 's avonds en investeren daarbij in zinvolle activiteiten: huiswerkbegeleiding, leesactiviteiten met een hond (leeshond), knutselnamiddagen en creatieve ateliers. Op deze manier zet de school in op een **hechte leerling-school relatie**. Deze activiteiten zijn in het schoolbeleid verankerd als **'brede schoolwerking'** met focus op **connectie met leerlingen én ouders**. Met hun uitgangspunt **'Ambitieuw voor elk talent'** wil Ursulinen rijke leerkansen bieden aan alle leerlingen en hebben daarom ook extra **aandacht voor de diversiteit op school**. Daarnaast biedt het schoolteam leerlingen houvast via **duidelijke schoolafspraken en routines** en een **duidelijke leerlijn rond sociale vaardigheden**. Van kleuter- tot lager onderwijs leren kinderen hoe zich te gedragen om op een goede manier samen te kunnen leren. Deze leerlijn sociale vaardigheden bouwt het team op vanuit literatuur rond de **Gouden Weken** enerzijds, en anderzijds rond inzichten uit het boek *Regie in de klas* van Tom Bennett en ook het professionaliseringstraject (*Exemplary Leadership Programme*) van Tom Bennett. Via de Gouden Weken hebben ze in deze leerlijn aandacht voor **groepsdynamiek** en het **expliciet aanleren van gewenst gedrag in de vorm van routines**. Tot slot bindt de school via dit connectiebeleid niet alleen leerlingen, maar ook ouders aan de school. De school maakt tijd voor een individueel oudergesprek nog vóór een nieuwe leerling voor de eerste keer op school komt en betreft ouders bij verschillende activiteiten zoals de verjaardag van hun kind, het maandelijks publieke forum, de lichtjeswandeling, de schoolfuij en de toonmomenten van de creatieve ateliers.

4. GAAF! Aalst (basisonderwijs)

Leerlingen anders indelen, lesgeven in teamteaching en leren met planningen zorgt voor rust en overzicht.

Bouwstenen in de kijker:

- Didactiek en vakkennis
- Infrastructuur en inrichting
- Socio-emotioneel leren

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Het ervaren van meer moeilijkheden op vlak van klasmanagement, in combinatie met een fusie met een andere school in 2022-2023, maakte dat GAAF! Aalst als gefusioneerde school koos voor een **nieuwe pedagogisch-didactische aanpak**. De school stelde een kernteam samen van directie, leerkrachten en ouders om deze vernieuwde aanpak uit te werken. Dat deden ze met ondersteuning van een externe partner EduNext, een organisatie die scholen begeleidt bij transformatieprocessen. Als resultaat **doorbreekt GAAF! Aalst het leerstofjaarklassensysteem** om zoveel mogelijk op niveau van het kind te werken. Leerlingen zijn ingedeeld in units van twee of drie leerjaren samen. Binnen elke unit werken leerlingen in de voormiddagen per 'familie' (grotere, homogene groep qua leeftijd) voor Nederlands en Wiskunde, in de namiddagen per 'nest' (kleinere, heterogene groepen qua leeftijd) voor projectwerk en andere vakken. Daarbij zet de school resoluut in op **teamteaching**. Elke unit heeft drie à vier vaste leerkrachten die elk vakexpert zijn in het vak dat hen het meest ligt om in les te geven. Elke vakexpert voorziet instructie van zijn vak voor alle leerlingen van één unit, terwijl de andere teamteaching-leerkrachten op dat moment een ondersteunende rol opnemen. Zo zet GAAF!

in op **effectieve instructies door vakexperten, differentiatie in homogene en in heterogene groepen en zoveel mogelijk ondersteuning op maat van de leerling**. Tegelijkertijd

werken leerlingen via **planborden** zoveel mogelijk zelfstandig aan hun eigen planning. Al vanaf de kleuterklas gaat er dan ook veel

aandacht naar **zelfregulerend leren en executieve functies** van

leerlingen. Ook zo komt er ruimte vrij voor leerkrachten om meer individuele ondersteuning te bieden aan leerlingen.

Dit alles verloopt met veel aandacht voor routines en structuur (met onder andere eenzelfde dagverloop in de hele school) en voor **verbindende relaties met**

leerlingen en ouders (bijvoorbeeld via een zachte landing waarbij de ouders hun kind tot 's morgens tot in de klas brengen).

5. Futura Geluwe (buitengewoon basisonderwijs)

Aandacht voor emotieregulatie en sociale vaardigheden als basis voor klasmanagement. Werken met planners brengt rust en maakt differentiatie mogelijk.

Bouwstenen in de kijker:

- Didactiek en vakkennis
- Socio-emotioneel leren
- Omgaan met ongewenst gedrag

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik hier!

De Futura basisschool in Geluwe is een school voor buitengewoon basisonderwijs. Op deze school zitten leerlingen met leerproblemen (type basisaanbod), een verstandelijke beperking (type 2), emotionele en/of gedragsproblemen (type 3) of autisme (type 9). Omdat deze doelgroep het op vlak van gedrag of sociale vaardigheden soms moeilijker heeft, heeft de school al een lange weg afgelegd in het uitwerken van een beleid rond **emotieregulatie en sociale vaardigheden**, en het bieden van **structuur en rust**. Zo beginnen de leerlingen elke dag met een zachte landing en een kringgesprek (proactieve cirkel). De school werkt daarnaast met **emotiepaspoorten, gevoelsmeters, lessen over weerbaarheid** (Arktos) voor leerlingen type 3 en yogalessen voor leerlingen type 9. Sinds drie jaar wordt er op de school ook gewerkt met 'planners', waarbij leerlingen **zelfstandig werken aan hun individuele dag- of weekplanning**. Hun planner geeft aan welke taken ze alleen kunnen en moeten maken (groene taken), welke taken ze alleen kunnen maken, maar waarbij ze wel hulp mogen vragen (gele taken) en welke taken ze pas mogen starten na een instructie van de leerkracht (rode taken). De planners brengen rust in de klas en werken voor veel leerlingen motiverend. Bovendien kan de leerkracht ook **individuele instructie en ondersteuning** geven waar nodig. Dat bevordert de taakgerichtheid van leerlingen en dus ook klasmanagement. Tot slot heeft de school **gestructureerde procedures voor het omgaan met ongewenst gedrag** waarbij **teamwerk** vereist is. Leerkrachten doen daarbij beroep op elkaar (bv. een leerling die onrustig gedrag vertoont tijdelijk laten meevolgen in een andere klasgroep) en wanneer dat niet volstaat, kan de leerling in **time-out** op de gang. Indien nodig roept de leerkracht een collega orthopedagoog of psycholoog op die de leerling meeneemt om samen een herstelgesprek voor te bereiden. Met proactieve cirkels en herstelgesprekken is dus ook **herstelgericht werken** een vaste waarde in Futura Geluwe.

6. Zorgzaam Authentiek Vooruitstrevend Onderwijs (ZAVO) Zaventem (secundair onderwijs)

Evidence-based gedragsbeleid met als basisregel: 'iedereen aanvaarden zoals die is'.

Bouwstenen in de kijker:

- Leerkracht-leerling relatie
- Regels en routines
- Omgaan met ongewenst gedrag
- Cultureel responsief lesgeven

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Het gedragsbeleid van ZAVO stond tot schooljaar 2020-2021 erg onder druk: er werd vaak gesanctioneerd, er waren (te) veel nablijfstudies, schorsingen, uitsluitingen, enzovoort. Daar wilde ZAVO verandering in brengen. De leden van de beleidscel 'gedrag' professionaliseerden zich intensief om het gedragsbeleid van de school te herzien. In de aanloop naar het schooljaar 2022-2023 schreef de beleidscel 'gedrag' een vernieuwde visietekst van het **gedragsbeleid** uit. Deze visie is geïnspireerd op wetenschappelijk kaders rond omgaan met ongewenst gedrag en effectief klasmanagement. Ze haalden inspiratie bij onder meer het onderzoek en werk van Iliass El Hadioui, Tom Bennett, Elke Struyf, Haim Omer, Monique D'Aes en onderzoek gedeeld door onderwijsexpert Pedro de Bruyckere via zijn blog. Qua vormgeving is het nieuwe beleid geïnspireerd op de **preventiepiramide** van Johan Deklerck (2011). De basis van hun gedragsbeleid is meer **verbinding creëren tussen leerkrachten en leerlingen** door meer naar leerlingen te luisteren, door meer in te zetten op verbindende activiteiten in de klas, en door **meer aandacht te hebben voor de diverse culturele contexten van leerlingen en leerkrachten die op school samenkomen**. Dat doen ze bijvoorbeeld met een diversiteitsfestival op school en de organisatie van zowel een paaswandeling als een iftar avond, maar vooral door naar leerlingen te luisteren en open te staan voor hun initiatieven en wat er bij hen leeft. Andere krachtlijnen in hun nieuwe gedragsbeleid zijn: (1) **vijf gouden regels voor de hele school**, opgesteld door het hele schoolteam; (2) een tweesporenbeleid bij het reageren op ongewenst gedrag met aandacht voor **herstel en consequenties**; (3) de aanstelling van een **jongerencoach**; (4) meer **professionalisering** voor leerkrachten in het omgaan met gedrag van leerlingen.

7. Pius X Antwerpen (secundair onderwijs)

Een zorgzaam team, sterk in verbindende communicatie en herstelgericht werken, dat tegelijk duidelijke grenzen stelt: in Pius X gaan herstel en sanctie hand in hand.

Bouwstenen in de kijker:

- Herstelgericht werken
- Omgaan met ongewenst gedrag

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Werken aan **verbinding tussen leerkrachten en leerlingen staat al jarenlang centraal in Pius X**. Leerkrachten, zorgteam en directie hebben zich doorheen de jaren ontwikkeld tot een **hecht en zorgzaam team**. Er heerst op school een sterk gevoel van verbondenheid, met een open overlegcultuur waar moeilijke situaties bespreekbaar zijn en waarbij leraren kunnen rekenen op elkaars steun. Ook wil de school actief inzetten op verbinding tussen leerlingen onderling en een **gezonde groepsdynamiek** bevorderen. **Verbindende communicatie en herstelgericht werken** zijn daarom rode draden in het schoolbeleid. In schooljaar 2015-2016 brachten enkele leerkrachten en leden van het zorgteam dit gedachtengoed binnen in de school. Zij hebben praktijken rond verbindende communicatie en herstelgericht werken verspreid op school en steeds meer collega's hiervoor enthousiast gemaakt. Doorheen de jaren hebben veel leerkrachten hier opleiding in gevolgd en is het zorgteam gespecialiseerd om er vorming over te geven. Waar het groepsdynamisch erg moeilijk loopt, leidt het zorgteam herstelcirkels in klasgroepen. De school kiest ondertussen niet alleen voor een **duidelijk herstelbeleid, maar ook voor een duidelijk sanctiebeleid**. Er gelden **duidelijke regels** die op school worden gevisualiseerd en die het gewenst gedrag expliciteren. Wanneer de regels niet gerespecteerd worden, zijn er afgesproken procedures voor de verdere opvolging van het gedrag. Daarbij is het achterliggende idee: **gedragsverandering vraagt tijd, de verantwoordelijkheid ligt bij de leerling**, maar de leerling moet hier wel in ondersteund worden. Leerlingen krijgen in dat geval begeleiding van het zorgteam en worden door alle leerkrachten samen opgevolgd. Wanneer een leerling serieuze grenzen overschrijdt of zijn gedrag niet verandert, worden er sancties genomen, steeds in combinatie met herstel.

8. LAB Sint-Niklaas (secundair onderwijs)

Leerlingen en leerkrachten vormen samen één leergemeenschap met een didactiek gericht op zelfregulerend leren en gepersonaliseerde leertrajecten om leerlingen te motiveren.

Bouwstenen in de kijker:

- Didactiek en vakkennis
- Infrastructuur en inrichting
- Leerkracht-leerling relatie

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

In schooljaar 2022-2023 werd een nieuwe LAB-school opgericht in Sint-Niklaas. Dit naar het voorbeeld van de LAB school in Puurs-Sint-Amands, die in 2017 werd opgericht. De school heeft momenteel een eerste, tweede en derde leerjaar secundair onderwijs van A-stroom en een eerste graad van de B-stroom. Ten eerste heeft het LAB een didactiek die gericht is op **zelfregulerend leren met gepersonaliseerde leertrajecten**. LAB onderwijs is een voorbeeld van een vernieuwde didactiek die de nadruk legt op zelfstandig leren plannen en aandacht voor executieve functies. Leerlingen volgen er gepersonaliseerde leertrajecten die hen motiveren en helpen om ongewenst gedrag te voorkomen. Leerlingen krijgen veel **autonomie over hun eigen leerproces** en worden hierbij **ondersteund door een coach (leerkracht)**. Daarnaast verwerven de leerlingen kennis via vakoverschrijdende modules en projecten. In hun visie op leren hecht het LAB veel belang aan de basisbehoeften voor autonome motivatie van leerlingen: **autonomie, verbondenheid en competentie**.

Ten tweede staat verbinding centraal in het LAB onderwijs. Het LAB bevordert klasmanagement door sterk in te zetten op **positieve relaties: verbondenheid in het schoolteam**, verbondenheid tussen leerlingen onderling en verbondenheid tussen leerkrachten en leerlingen. Leerkrachten en directie vormen onderling een sterk team dat samen verantwoordelijk is voor de leerlingen. Ze zijn allemaal samen volledige lesdagen op school, spenderen samen **veel tijd aan professionalisering, en nemen samen beslissingen over het schoolbeleid**. Daarnaast zet het hele team erg in op verbondenheid met en tussen leerlingen. **Leerlingen en leerkrachten vormen samen één gemeenschap**. Ze delen per leerjaar samen één verdieping waar alle lessen doorgaan. Daarnaast hebben leerlingen wekelijks een lesuur leergesprek met hun klasgroep om de onderlinge relaties te versterken en elke volledige lesdag een half uur 'Sport en Spel' waar leerlingen en leerkrachten elkaar wederom beter leren kennen.

Ten derde heeft het LAB een aangepaste infrastructuur om hun focus op zelfregulerend leren en hun focus op verbondenheid tussen leerlingen en leerkrachten te bevorderen. LAB Sint-Niklaas is nog in opbouw, maar bouwt aan een school waar elk leerjaar een eigen verdieping heeft met een grote open werkruimte in het centrum en instructielokalen erom heen. Tot slot zet LAB Sint-Niklaas sinds schooljaar 2023-2024 bewuster in op **routines en regels**, om zo de lestijd nog efficiënter te kunnen inzetten. Ze zien werken aan gewenst gedrag als onderdeel van het curriculum en **leren gewenst gedrag expliciet** aan. Om dit gedrag te automatiseren, bouwen ze routines in die leerkrachten samen opvolgen.

9. Visitatie Mariakerke (secundair onderwijs)

Project 'Samenwerkende Vakken' (SAVA+) in de B-stroom met een kernteam van leerkrachten, flexibele werkvormen en projectvakken.

Bouwstenen in de kijker:

- Didactiek en vakkennis
- Leerkracht-leerling relatie
- Omgaan met ongewenst gedrag
- Infrastructuur en inrichting

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Visitatie Mariakerke implementeerde een nieuwe aanpak in hun B-stroom, met de naam SAVA+. SAVA staat voor 'Samenwerkende Vakken'. Dit project ontwikkelde de school zelf na aanhoudende negatieve ervaringen met lesgeven in de klasgroepen van de B-stroom. Het betrokken lerarenteam trok aan de alarmbel en kreeg hulp van o.a. het schoolbestuur en Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Zo vonden ze samen de veerkracht om er weer voor te gaan, maar dan wel op een heel andere manier: samen voor de klas, in kernteams, met een **focus op activerende werkvormen en verbinding**. De traditionele structuren die er voordien waren van aparte vakken, lessen met 50 minuten en andere vakleerkrachten voor elk vak, werden doorbroken. Daarvoor staat de '+' in SAVA+: het is méér dan alleen projectvakken waar verschillende vakken samenkomen, het is een heel nieuwe pedagogisch-didactische aanpak. Ten eerste bouwt Visitatie Mariakerke aan een verbindend klas- en schoolklimaat.

De SAVA+ werking zet extra in op hechte leerkracht-leerling relaties: de leerlingen krijgen les van een kernteam van vier leerkrachten. Ook methodieken van **herstelgericht werken zoals proactieve cirkels** tijdens het klasuur dragen bij aan een verbindend klasklimaat, net als het werk van de taalverantwoordelijke, de **brugfiguur** en de leerkrachten zelf, om de diverse achtergronden die op school samenkomen met elkaar te verbinden en **diversiteit te waarderen**.

Daarnaast maken activerende didactische werkvormen deel uit van de kern van SAVA+: elke namiddag doen de leerlingen aan **projectwerk in flexibele en activerende werkvormen**. Ook het **doordacht omgaan met infrastructuur en inrichting** dragen bij aan verbinding en effectief klasmanagement: de vier klasgroepen van de B-stroom die in de SAVA+ werking les volgen, zijn samengebracht op één verdieping. Zo vormen zij **samen één gemeenschap**. De deuren van de klaslokalen staan open, er zijn **prikkelarme time-in ruimtes** voorzien in de klaslokalen en ook **time-out plekken in de gang en in de hal**. Leerkrachten kunnen op die manier veel preventiever omgaan met ongewenst gedrag door snel in te grijpen en gebruik te maken van de time-in en time-out ruimtes op hun verdieping.

Tot slot wordt er extra ingezet op **duidelijkheid en structuur** om een veilig klas- en schoolklimaat te creëren. Structuur wordt versterkt door te werken met een visuele dag- en weekplanning en door al het schoolmateriaal te voorzien op vaste plaatsen in de klas. Ook de **negen schoolregels** en **bijbehorende procedures** dragen bij tot een veilig klas- en schoolklimaat. Vooral tijdens de **Gouden Weken**, de eerste weken van het schooljaar, wordt veel aandacht besteed aan deze schoolregels: waarom zijn deze regels belangrijk? Wat wordt precies van de leerlingen verwacht? Wat zijn de gevolgen als ze de regels overtreden? Naast de schoolregels stellen de leerlingen en leerkrachten ook samen klasafspraken op via groepsdynamische activiteiten, om een goede basis te leggen voor het samen leren en samenleven, de rest van het schooljaar.

10. Sint Maria Geel (secundair onderwijs)

Formatieve evaluatie en driehoeksgesprekken in praktijkvakken hebben een positieve impact op de motivatie van leerlingen.

Bouwstenen in de kijker:

- Ouder als partner
- Didactiek en vakkennis

Meer lezen?
Scan de code!

Of klik [hier!](#)

Sint Maria in Geel is een school voor leerlingen van het derde tot en met zesde middelbaar die interesse hebben in de studiedomeinen Economie en organisatie, Taal en cultuur, Maatschappij en welzijn. De richtingen die in Sint Maria te volgen zijn, behoren tot de arbeidsmarktfinaliteit, de dubbele finaliteit of domeingebonden doorstroomfinaliteit. De school kent een divers leerlingenpubliek. Hoewel in praktijkgerichte studierichtingen het gedrag en de inzet van leerlingen erg belangrijk is, kreeg de school net hier steeds vaker te maken met ongewenst gedrag van leerlingen. De directie en de leerkrachten stelden een toenemende schoolmoeheid en negatieve attitude vast bij leerlingen en een dalende betrokkenheid bij ouders. Om hierop in te spelen startte Sint Maria in schooljaar 2019-2020 in de arbeidsmarktfinaliteit van de richting 'Zorg en welzijn' met **formatieve evaluatie** enerzijds, en **driehoeksgesprekken met ouders, leerling en leerkracht** anderzijds.

Sindsdien evalueren de leerkrachten in deze richting niet alleen vakdoelen, maar op basis van het leerplan ook het gedrag van leerlingen via formatieve evaluatie. Per leerdoel geven leerkrachten specifieke feedback. Op basis van die **feedback** bereidt de leerling zelf drie keer per jaar een driehoeksgesprek voor. In dit driehoeksgesprek, een gesprek tussen de leerkracht, de ouders en de leerling, overloopt de leerling zijn sterke punten en groeipunten. Zo legt de school meer verantwoordelijkheid bij de leerlingen op vlak van gedrag en motiveren ze leerlingen om zich beter in te zetten op school. In schooljaar 2023-2024 werden de driehoeksgesprekken en formatieve evaluatie ook ingevoerd in de tweede graad van de richting 'Organisatie en logistiek' en de derde graad in de richtingen 'Assistentie, wonen, zorg en welzijn' en 'Basiszorg en ondersteuning'. Omdat deze praktijk zijn vruchten afwerpt, ambiëren de schoolleiding en het leerkrachtenteam dat de driehoeksgesprekken op de school initieerde, om de praktijk uit te breiden naar de hele school.

AANBEVELINGEN

Het doel van het onderzoek was om inzicht te verwerven in verschillende bouwstenen die effectief klasmanagement versterken, zowel op klas- als op schoolniveau. Om deze inzichten te delen met de onderwijspraktijk, ontwierpen we deze inspiratiegids. Op basis van ons onderzoek geven we tot slot ook enkele aanbevelingen voor verschillende onderwijsprofessionals om met het raamwerk en de bouwstenen aan de slag te gaan en effectief klasmanagement te bevorderen.

In de eerste plaats geven we aanbevelingen voor directieteams van scholen en voor leerkrachten. Vervolgens spreken we de pedagogische begeleidingsdiensten, schoolbesturen, scholengroepen/-gemeenschappen en de onderwijskoepels/-netten aan. We geven hen enkele aanbevelingen om scholen te ondersteunen in klasmanagement. Daarna geven we aanbevelingen aan lerarenopleidingen en aanbieders van professionalisering over hoe zij met leerkrachten en directies in opleiding rond dit thema kunnen werken. Tot slot richten we ons met beleidsaanbevelingen tot de Vlaamse overheid.

Aanbevelingen voor directieteams van scholen

- Ontwikkel een visie over hoe je met je schoolteam een veilig en stimulerend leerklimaat creëert op school en in de klas. Maak duidelijk waar je school voor staat, communiceer dit binnen het team, naar leerlingen en naar ouders. Communiceer de waarden van de school, en welke regels en procedures daarmee gepaard gaan.
- Bouw een schoolbreed beleid rond diverse bouwstenen uit. Bijvoorbeeld: schoolbreed gedragen regels en routines of ouderbetrokkenheid realiseren als school.
- Ga op een evidence-informed manier te werk en houd vakliteratuur bij om een schoolbreed beleid uit te werken. Evalueer dit beleid datagestuurd.
- Zet in op preventieve klasmanagementmaatregelen die op schoolniveau worden geïnstalleerd. Bijvoorbeeld: leer gewenst gedrag expliciet aan, installeer routines die verbinding stimuleren en duidelijke regels en procedures, betrek ouders als partner bij de school van bij de start van het schooljaar, heb aandacht voor diversiteit vanuit het schoolbeleid.
- Betrek leraren bij besluitvorming en zet in op gedeeld leiderschap. Leerkrachten moeten vele zaken realiseren op de klasvloer en zich engageren om het schoolbeleid schoolbreed uit te dragen.
- Bouw aan een open feedbackcultuur op school en een veilig leerklimaat, ook voor leerkrachten. Motiveer leerkrachten om hun bekommernissen met elkaar te delen en stimuleer het team om van elkaar te leren (bv. door collegiale visitaties en het delen van goede voorbeelden met elkaar). Wakker bovendien het academisch optimisme aan van je team: als leerkracht maak je écht een verschil voor leerlingen.
- Wees als directie een aanspreekpunt voor je team, voor leerlingen en ouders en sta open voor hun bekommernissen en feedback.
- Werk een professionaliseringsbeleid uit dat schoolteam ondersteunt bij het realiseren van de bouwstenen voor effectief klasmanagement.
- Zet in op aanvangsbegeleiding. Klasmanagement is een grote uitdaging voor startende leerkrachten.
- Ook bij aanwerving van nieuw personeel is het zinvol om te peilen naar visie en competenties op vlak van klasmanagement bij de kandidaat-leerkrachten.
- Investeer in partnerschappen met andere organisaties (bv. brede schoolwerking, partnerschappen met welzijnsorganisaties en andere sociale verenigingen die het netwerk rond de school kunnen versterken, investeer ook in partnerschappen met ouders)
- Laat je zo nodig begeleiden om het schoolbeleid te herzien. Dat kan door de pedagogische begeleidingsdienst of een externe organisatie zoals een onderzoeksinstelling, of een andere organisatie met expertise rond onderwijsontwikkeling.
- Werk stapsgewijs aan een bouwsteen. Teveel balletjes tegelijk in de lucht houden is niet altijd haalbaar. Kies strategisch voor een bouwsteen en weet dat bepaalde bouwstenen sterk samenhangen.

Aanbevelingen voor schoolteams en individuele leerkrachten

- Besef dat klasmanagement teamwerk is. Pak klasmanagement samen aan en wees een academisch optimistisch schoolteam: geloof dat jij als leerkracht samen met je collega's een verschil kan maken, leg de lat hoog en bouw vertrouwensrelaties op met leerlingen en ouders.
- Ga partnerschappen aan: met ouders, met collega-leerkrachten, met leerondersteuners en CLB-medewerkers, met een brugfiguur of jongerencoach, of met andere organisaties die je netwerk kunnen versterken.
- Volg schoolafspraken met betrekking tot klasmanagement op. Draag de schoolregels en procedures samen uit.
- Wissel goede voorbeelden rond klasmanagement uit met elkaar. Deel met elkaar wat werkt in jouw klas.
- Deel bekommernissen met collega's en het beleidsteam. Bouw aan een schoolcultuur met een veilige en open teamsfeer waar iedereen zijn moeilijkheden kan delen. Vraag hulp en bied hulp aan collega's.
- Ga op zoek naar je hulpbronnen (bv. hulp van collega's, professionalisering). Breng je eigen professionaliseringsnoden en die van het team in kaart.
- Neem een onderzoekende houding aan. Evalueer samen wat (niet) werkt op school en laat je inspireren door nieuwe ideeën. Ga daarbij evidence-informed en datagestuurd te werk. Probeer uit, kijk naar andere onderwijsniveaus en maak steeds de transfer naar je eigen onderwijsniveau en onderwijscontext.

Aanbevelingen voor de pedagogische begeleiding

- Laat je inspireren door het raamwerk. Het is een interessant kader om als pedagogische begeleiding mee aan de slag te gaan in scholen, bijvoorbeeld in functie van procesbegeleiding.
- Ondersteun directie- en schoolteams in het optimaliseren van bouwstenen uit het raamwerk klasmanagement.

Aanbevelingen voor schoolbesturen, scholengroepen/-gemeenschappen en onderwijskoepels/-netten

- Bekijk samen met scholen welke ondersteuning nodig is om transformatie op schoolniveau mogelijk te maken (bijvoorbeeld gerichte inzet van personeel, tijdelijk extra middelen). Werken aan klasmanagement vereist immers ook een organisatie van de school. Ondersteun daarom onderbouwde initiatieven voor een schoolorganisatie die sterk klasmanagement mogelijk maakt.
- Breng scholen samen om *good practices* met elkaar uit te wisselen.

Aanbevelingen voor de lerarenopleiding

- Bereid toekomstige leraren voor op hun rol in het uitbouwen van een veilig en stimulerend leerklimaat, in de klas én op school. Maak toekomstige leerkrachten duidelijk waarom klasmanagement zo belangrijk is: het is inherent aan lesgeven en het maakt deel uit van de professionele identiteit van leerkrachten.
- Gebruik het raamwerk in de opleiding als kader om studenten voor te bereiden op de praktijk: klasmanagement is ergveelzijdig en omvat diverse bouwstenen. Verwijs naar de praktijkvoorbeelden om de bouwstenen concreet te illustreren.
- De praktijkvoorbeelden kunnen inspirerend zijn, maar oefen klasmanagement ook actief met student-leerkrachten, aan de hand van concrete casussen. Oefen bijvoorbeeld met studenten het aannemen van een warme en strikte houding, het installeren van duidelijke regels en routines, het geven van een effectieve instructie, enzovoort. Zorg dat student-leerkrachten zich deze professionele houding als leerkracht eigen maken door middel van actief oefenen.

- Geef student-leerkrachten de boodschap dat klasmanagement een levenslang leerproces is. Moedig hen daarom aan om hulp te vragen aan medestudenten, aan hun mentor en andere ervaren leerkrachten op stage. Creëer een open teamsfeer in intervisiemomenten waar studenten zich veilig voelen om zich kwetsbaar op te stellen, om aan te geven wat lukt en wat niet. Vraag studenten om hun moeilijkheden en successen met elkaar te delen en moedig hen aan om van elkaar te leren. Klasmanagement is immers teamwerk!
- Geef toekomstige student-leerkrachten mee welke partners relevant kunnen zijn bij klasmanagement: collega-leerkrachten, ouders, schoolleiding, leerondersteuners, CLB-medewerkers, en andere actoren zoals een brugfiguur, een jongerencoach of andere welzijnsorganisaties verbonden aan de school.

Aanbevelingen voor aanbieders van professionalisering

- Voorzie een aanbod rond de bouwstenen van effectief klasmanagement volgens de principes van effectieve professionalisering.
- Besteed in professionalisering voor directeurs en beleidsondersteuners aandacht aan veranderingsprocessen. Leer directeurs en beleidsondersteuners hoe ze hun leerkrachtenteam kunnen ondersteunen en coachen om hun rol in klasmanagement zo goed mogelijk op te nemen. Moedig directeurs en beleidsondersteuners aan om bij grote veranderingsprocessen zelf coaching of ondersteuning aan te vragen.

Aanbevelingen voor de overheid

- Klasmanagement is levenslang leren. Aanvangsbegeleiding is noodzakelijk, maar volstaat niet. Investeer daarom in continue professionalisering, in alle stadia van de loopbaan zowel voor leerkrachten als voor directie. Scholen missen tijd en ruimte voor leerkrachten en schoolleiders om samen te komen voor teamoverleg, evaluatie en professionalisering. Onderzoek op welke manier de overheid klasmanagement als schoolbrede aanpak kan faciliteren.

TOT SLOT

Beste lezer,

Hopelijk hebben we jou kunnen inspireren om verder met klasmanagement aan de slag te gaan. We eindigen met een reflectieopdracht over alle bouwstenen heen. Ongetwijfeld zetten jij en je schoolteam al sterk in op verschillende bouwstenen. Laat dat jullie vertrekpunt zijn om te ontdekken waar er nog kansen liggen om te blijven investeren in de bouwstenen voor effectief klasmanagement, zowel in de klas als op school. Breng in het overzicht hieronder samen wat je hoger noteerde als conclusie per bouwsteen.

	<i>Hoe sterk zet jij als leerkracht in op deze bouwsteen?</i>	<i>Hoe sterk zetten jullie op school in op deze bouwsteen?</i>
<i>Leerkracht-leerling relatie</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Regels en routines</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Socio-emotioneel leren</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Herstelgericht werken</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Omgaan met ongewenst gedrag</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Didactiek en vakkennis</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Infrastructuur en inrichting</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Cultureel responsief lesgeven</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●
<i>Ouders als partner</i>	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●	● — ● — ● — ● — ● — ● — ●

REFERENTIES

- Bennet, T. (2022). *Regie in de klas*. Phronese.
- Borremans, L. F., & Spilt, J. L. (2023). Towards a curriculum targeting teachers' relationship-building competence: Results of a Delphi study. *Teaching and Teacher Education*, 130, 104-155. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104155>
- Bradova, J. (2013). Teacher-pupil preferences when occupying classroom space. Paper presented at the ECER 2013 conference, *Creativity and Innovation in Educational Research*, Istanbul University, 9-13 september 2013.
- Butler, B. R., & Gladney, D., Lo, Y., & Caldera, A. (2022). Classroom management instruction in teacher education: A culturally responsive approach. In E. J. Sabornie & D. L. Espalage (Eds.), *Handbook of Classroom Management (3rd ed.)* (pp. 477-498). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003275312-30>
- Cardellino, P., Araneda, C., & Alvarado, R. G., (2017). Classroom environments: An experiential analysis of the pupil-teacher visual interaction in Uruguay. *Learning Environments Research*, 20(3), 417-431.
- Deryakulu, D., Altun-Akbaba, D. (2014). Classroom management in middle school computer labs: The Turkish experience. *Journal of Computing Teachers*, 1-11.
- Drang, D. (2011). *Preschool Teachers' beliefs, knowledge, and practices related to classroom management* [Unpublished dissertation], University of Maryland.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>
- Fan, W., & Williams, C. M. (2010). The effects of parental involvement on students' academic self-efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational psychology*, 30(1), 53-74. <https://doi.org/10.1080/01443410903353302>
- Fefer, S. A., Hieneman, M., Virga, C., Thoma, A., & Donnelly, M. (2020). Evaluating the effect of positive parent contact on elementary students' on-task behavior. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 22(4), 234-245. <https://doi.org/10.1177/1098300720908009>
- Finet, C., Decorte, P., Deboutte, G., Vandebosch, H., & Colpin, H. (2024). *Samen sterk! Leerkrachten tegen pesten en voor harmonie in de klas*. KU Leuven-UAntwerpen. <https://ppw.kuleuven.be/scad/pdf/brochure-samen-sterk>
- Hattie, J., & Anderman, E. M. (Eds.). (2013). *International guide to student achievement* (Vol. 711). Routledge.
- Imms, W., Byers, T. (2017). Impact of classroom design on teacher pedagogy and student engagement and performance in mathematics. *Learning Environ Res* 20, 139-152. <https://doi.org/10.1007/s10984-016-9210-0>
- Kehoe, M., Bourke-Taylor, H., & Broderick, D. (2018). Developing student social skills using restorative practices: A new framework called HEART. *Social Psychology of Education*, 21(1), 189- 207. <http://dx.doi.org/prox.lib.ncsu.edu/10.1007/s11218-017-9402-1>
- Keller, J. M. (2000). How to integrate learner motivation planning into lesson planning: The ARCS model approach. *VII Semanario, Santiago, Cuba*, 1-13.
- Koenen, A. K., Vervoort, E., Kelchtermans, G., Verschueren, K., & Spilt, J. L. (2019). Teachers' daily negative emotions in interactions with individual students in special education. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 27(1), 37-51. <https://doi.org/10.1177/1063426617739579>
- Koenen, A. K. (2019). Leerkracht-leerling relaties verbeteren: een blik op je eigen blik. *Opgroeien: Wetenschapsblog over de ontwikkeling van jong en oud*.
- Landrum, T. J., & Kauffman, J. M. (2006). Behavioral approaches to classroom management. In C. M. Evertson, & C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (pp. 47-72). Routledge. https://doi.org/10.4324/97802038747Fi3_ch3
- Marzano, R. J. (2010). Wat écht werkt: *Pedagogisch handelen en klassenmanagement: Evidence-based strategieën voor iedere leraar* (2de ed.). Bazalt.

- Milkie, M. A., & Warner, C. H. (2011). Classroom Learning Environments and the Mental Health of First Grade Children. *Journal of Health and Social Behavior*, 52(1), 4-22. <https://doi.org/10.1177/0022146510394952>
- Milner, H. R., & Tenore, F. B. (2010). Classroom management in diverse classrooms. *Urban Education*, 45(5), 560-603. <https://doi.org/10.1177/0042085910377290>
- Mitchell, B. S., Hirn, R. G., & Lewis, T. J. (2017). Enhancing effective classroom management in schools: Structures for changing teacher behavior. *Teacher Education and Special Education*, 40(2), 140-153. <https://doi.org/10.1177/0888406417700961>
- Omer, H. (2019). Nieuwe autoriteit: *Verbindend gezag voor het onderwijs*. Pelckmans.
- Quigley, A., Muijs, S., Stringer, E. (2021). Metacognition and self-regulated learning: Guidance report. *Education Endowment Foundation*. Geraadpleegd op 28 januari 2024, van <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/guidance-reports/metacognition>
- Roorda, D. L., Koomen, H. M., Spilt, J. L., & Oort, F. J. (2011). The influence of affective teacher-student relationships on students' school engagement and achievement: A meta-analytic approach. *Review of educational research*, 81(4), 493-529. <https://doi.org/10.3102/0034654311421793>
- Royer, D. J., Lane, K. L., Cantwell, E. D., & Messenger, M. (2017). A systematic review of the evidence base for instructional choice in k-12 settings. *Behavioral Disorders*, 42(3), 89- 107. <https://doi.org/10.1177/0198742916688655>
- Ryan & R.M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. <https://doi.org/10.1037110003-066X.55.1.68>
- Scott, T. M., & Nakamura, J. (2022). Effective instruction as the basis for classroom management. In E. J. Sabornie & D. L. Espalage (Eds.), *Handbook of Classroom Management (3rd ed.)* (pp. 15 - 30). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003275312-4>
- Smith, T.E., Reinke, W. M., Herman, K. C., & Huang, F. (2019). Understanding family-school engagement across and within elementary- and middle-school contexts. *School Psychology*, 34(4), 363-375. <https://doi.org/10.1037/spq0000290>
- Smyth, J. M. (1998). Written emotional expression: effect sizes, outcome types, and moderating variables. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(1), 174-184. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.66.1.174>
- Spilt, J. L., Koomen, H. M. Y., Thijs, J. T., & Van der Leij, A. (2012). Supporting teachers' relationships with disruptive children: The potential of relationship-focused reflection. *Attachment & human development*, 14(3), 305-318. <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672286>
- Struyf, E., De Neve, D., Leroy, A., & Vets, S. (2024). *Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt: Van grenzen stellen tot verbinden (eindrapport)*. Universiteit Antwerpen en KdG Hogeschool.
- Struyven, K., Baeten, M., Kyndt, E., & Sierens E. (2009). *Groot worden: De ontwikkeling van baby tot adolescent: Handboek voor (toekomstige) leerkrachten, opvoeders en verzorgers*. Lannoo Campus.
- Teitler P., & Teitler, R. (2022). *Lessen in orde: Handboek voor de onderwijspraktijk*. Coutinho.
- Trudel, S. M., Winter, E. L., Bray, M. A. (2022). Prevention strategies for classroom management. In E. J. Sabornie & D. L. Espalage (Eds.), *Handbook of Classroom Management (3rd ed.)* (pp. 31 - 53). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003275312-32>
- Valcke, M., & De Craene, B. (2020). *Klasmanagement en reflectie: Omgaan met diversiteit in de klas*. Academia Press.
- Vasquez, J. (1988). Contexts of learning for minority students. *The Education Forum*, 52(3), 243-253. <https://doi.org/10.1080/00131728809335490>
- Vekeman, E., Tuytens, M., & Devos, G. (2020). *Gedeeld leiderschap en strategisch personeelsbeleid in scholen*. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Gent.
- Vlaamse Overheid. (2022). *Kernprofiel voor schoolleiderschap in het Vlaamse onderwijs*. Departement Onderwijs en Vorming. <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestanden/kernprofiel-schoolleiderschap-in-het-vlaamse-onderwijs.pdf>

- Watson-Singleton, N. Black, A., & Spivey, B. (2019). Recommendations for culturally-responsive mindfulnessbased intervention for African Americans. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 34, 132–138. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2018.11.013>
- Wisner, B. L. (2013). An exploratory study of mindfulness meditation for alternative school students: Perceived benefits for improving school climate and student functioning. *Mindfulness*, 5, 626–638. <https://doi.org/10.1007/s12671-013-0215-9>
- Wubbels, T., Brekelmans, M., den Brok, P., Wijsman, L., Mainhard, T., & van Tartwijk, J. (2015). Teacher-student relationships and classroom management. In E. T. Emmer & E. J. Sabornie (Eds.), *Handbook of classroom management (2nd ed.)* (pp. 363-386). Routledge.

OVER DE AUTEURS

Elke Struyf

Prof. dr. Elke Struyf is als gewoon hoogleraar onderwijswetenschappen verbonden aan de onderzoeksgroep Didactica van de Antwerp School of Education (Universiteit Antwerpen). Zij doet onder meer onderzoek naar de professionele ontwikkeling en competenties van (aspirant) leraren en de relatie met contextuele factoren, zoals geïntegreerde leerlingenbegeleiding op school. In de Educatieve masteropleidingen geeft ze onder meer les over klasmanagement en zorgzaam en inclusief onderwijs.

Debbie De Neve

Dr. Debbie De Neve is senior onderzoeker bij het onderzoekscentrum 'Toekomstgedreven Onderwijs' (KdG Hogeschool) en verantwoordelijke van het onderzoeksdomein 'Ondersteuningsnoden van leerlingen'. Ze heeft expertise in zowel fundamenteel als toegepast onderzoek over zorg en leerlingenbegeleiding in het onderwijs. In co-creatie met het werkveld ontwikkelde ze educatief materiaal rond het psychosociaal functioneren van leerlingen en rond groepsdynamiek in de klas. Debbie is naast senior onderzoeker ook lector in de Educatieve Bachelor Secundair Onderwijs.

An Leroy

An Leroy is pedagoog en lector in de Educatieve Bachelor Secundair Onderwijs. Ze werkt als zorgleerkracht in een lagere school en is onderzoeker bij het onderzoekscentrum 'Toekomstgedreven Onderwijs' (KdG Hogeschool). Ze geeft vormingen voor KdG Academy, begeleidt studenten tijdens de stages en geeft lessen klasmanagement en gesprekstechnieken. Ze vindt het daarbij erg belangrijk om steeds de brug te maken van de praktijk naar de theorie en omgekeerd.

Saskia Vets

Saskia Vets werkt als onderzoeker bij de onderzoeksgroepen Didactica van de Antwerp School of Education (Universiteit Antwerpen), Edubron (Universiteit Antwerpen) en 'Toekomstgedreven Onderwijs' (KdG Hogeschool). Als leerkracht lager onderwijs en als onderzoeker heeft zij zelf ervaren dat klasmanagement een grote uitdaging is, maar dat je er ook in kan groeien. Net door die combinatie van inzichten uit de literatuur en goede praktijkvoorbeelden, door veel uit te proberen en met de steun van een gemotiveerd schoolteam.